

Kotitalousvähennysjärjestelmä – kotiin vietävien palvelujen markkinat

Tilastollinen raportti

kotitalousvähennyksen alaisten
palvelujen ostajista ja tuottajista sekä
verovähennysjärjestelmän uudistamisesta.

Alkusanat

Käsillä olevan raportin tarkoituksena on tuottaa Helsingin seudun kauppakamarille ajantasaista ja kattavaa tietoa kotitalousvähennyksen alaisten palvelumarkkinoiden laajuudesta ja kehityksestä, palvelujen ostajista ja tuottajista sekä verovähennysjärjestelmän kehittämistarpeista.¹ Taustalla on näkemys siitä, että valtiolla on tietty verotustarve ja verovähennykset kannattaa suunnata kohteisiin, joissa niiden myönteiset yhteiskunnalliset ulkovaikutukset ovat kaikkein suurimmat. Etusijalla ovat silloin erityisryhmien arjessa selviytymistä edesauttavat palvelut.

Arjessa selviytymistä tukevia palveluja ovat etenkin kotitalous-, hoiva- ja hoitotyöt (ml. liikuntaesteiden poistaminen ja digipalvelut²) silloin, kun ne koskevat verovelvollisten vakituksessa asunnossa tehtäviä töitä. Verovähennyksen piiriin kuuluvaa palvelukirjoa voitaisiin laajentaa määrättyihin terveyspalveluihin, muuttopalveluihin, kodinkoneiden korjaus- ja huoltotöihin sekä käytettyjen tavaroiden ja laitteiden kierrätystä edistäviin kuljetuspalveluihin. Laajennukset voitaisiin rahoittaa poistamalla vapaa-ajan asunnoissa tehtävät työt verovähennyksen piiristä.³

Raportissa tarkastellaan myös kuntien järjestämis- ja rahoitusvastuulla ja vuoden 2023 alusta hyvinvointialueiden järjestämisvastuulle siirtyvien kotihoiton palvelujen markkinoita, sillä kotihoitoon (kotipalvelu, tukipalvelu, kotisairaanhoido) sisältyy paljon samantyyppisiä palveluja, joita voidaan hankkia kotitalousvähennyksellä. Lisäksi monet yksityiset palvelutuottajat tarjoavat samanaikaisesti palvelujaan suoraan julkisrahoitteisesti⁴ sekä kotitalousvähennyksen kautta niille asiakkaille, jotka jäävät suoran julkisrahoitteisen palvelutuotannon ulkopuolelle.

Kotitalousvähennysjärjestelmän tulevaisuuden kannalta tärkeää olisi pitää kotitalous-, hoiva- ja hoitotyötä koskeva työkorvausosuus ja verovähennyksen enimmäismäärä ennallaan myös vuoden 2023 jälkeen, jotta palveluntuottajat ja -ostajat voivat luottaa toiminnan jatkuvuuteen. Verovähennysjärjestelmää voitaisiin samalla uudistaa siirtymällä Ruotsin mallin mukaiseen laskutusjärjestelmään, jossa palveluntuottaja hakee verovähennyksen ostajan puolesta Verohallinnolta ja Verohallinto saa toimintaan reaaliaikaisen valvontaja seurantamahdollisuuden.

Raportin pohjana on toiminut Hyvinvointiala HALI ry:lle valmistunut kotiin vietäviä palveluja koskeva selvitys. Tilastollisia lähteitä ovat Tilastokeskuksen yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilasto, alueellinen yritystoimintatilasto sekä kuntien taloustilasto, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos THL:n tietokannat (Avohilmo ja Sotkanet) sekä Verohallinnon tilastot kotitalousvähennyksen alaisia palveluja vuonna 2020 hankkineista tulonsaajista ja niitä tuottaneista palveluntuottajista. Selvityksen on laatinut tutkija **Pekka Lith** (Suunnittelu- ja tutkimuspalvelut Pekka Lith). Helsingin seudun kauppakamarin yhteyshenkilönä on toiminut johtaja **Marko Silen**.

¹ Selvitys on osaltaan päivitystä tuorein tiedoin Hyvinvointiala HALI ry vuoden 2021 alussa valmistuneeseen raporttiin, jossa on käsitelty kotiin vietävien palvelujen markkinoita.

² Tieto- ja viestintätekniikan laitteiden, ohjelmistojen, tietoturvan ja tietoliikenneyhteyksien asennus-, kunnossapito- ja opastustyöt.

³ Vapaa-ajan rakennukset ja asunnot koti- ja ulkomailta voidaan lukea ylellisyshyödykkeisiin ja niistä tehtävät työt liittyvät usein rakentamiseen, jotka suoritettaisiin useimmiten ilman kotitalousvähennyksen tuomaa veroetua, koska kysymys on kohteen arvoa ja toiminnallisuuden säilyttämisestä tai parantamisesta.

⁴ Kilpailutetut kotihoitoon liittyvät ostopalvelut ja palvelusetelit.

Sisältö

Alkusanat	2
1 Kotitalousvähennys	4
1.1 Kotitalousvähennyksen tausta ja pelisäännöt	4
1.2 Verovähennyksen kokonaismäärä	9
1–3 Kotitalous-, hoiva- ja hoitotöiden verovähennys	11
2 Yksityiset palveluntuottajat	18
2.1 Kotipalvelualan yritystoiminta	18
2.2 Verohallinnon tilastot palveluntuottajista	23
3 Kotiin vietävien palvelujen markkinat	31
3.1 Kunnallinen toiminta	31
3.2 Kuntien palvelukysyntä	34
3.3 Kuntien kotihoidon asiakkaat	36
3.4 Yksityiset ostopalvelut	38
3.5 Kotihoidon palvelusetelit	40
3.6 Kotiin vietävien palvelujen kokonaismarkkinat	45
4 Palvelutuotannon kehittäminen	48
4.1 Ruotsin kotipalvelujen verovähennys	48
4.2 Kotitalousvähennyksen uudistaminen Suomessa	52
Yhteenveto	63
Lähteitä	70

1 Kotitalousvähennys

Verohallinnon mukaan **kotitalousvähennykseen oikeuttavien työkustannusten** kokonaissumma oli Suomessa 1,213 miljardia euroa vuonna 2020. Vähennykseen oikeuttavista kustannuksista 97 prosenttia oli yksityisten palveluntuottajien työkorvauksia vuonna 2020. Loppuosa oli kotitalouksien suoraan palkkaamien henkilöiden palkkakustannuksia. Kustannuksista 79 prosenttia koostui remonttitoista vuonna 2020. Kotitaloustöiden osuus oli 18 prosenttia sekä hoiva- ja hoitotöiden kolme prosenttia. Osuuksissa ei ole tapahtunut suuria muutoksia vuosina 2014-20.

Kotivähennyksen käyttö lisääntyy tulojen kasvaessa. Suomessa keskimäärin 37 prosenttia yli 75 000 euroa vuodessa ansainneista hyvätuloisista hyödynsi kotitalousvähennystä, kun osuus kaikista tulonsaajista oli kymmenen prosenttia. Kotitalousvähennyksen käyttö painottuu rahamääräisesti hyvätuloisiin osin siksi, että heidän omistamiensa asuntojen ja rakennusten remonttityöt ovat yleisiä ja niiden kokonaiskustannukset voivat olla suuria. Sen sijaan kotitaloustöissä sekä etenkin hoiva- ja hoitotöissä suurimpia palvelujen ostajaryhmiä ovat eläkeläiset tai ikäryhmittäin katsottuna 75 vuotta täyttäneet.

1.1 Kotitalousvähennyksen tausta ja pelisäännöt

Kotitaloustyön tuki on perustunut siihen ajatukseen, että kansantaloudessa tehdään paljon työtä, josta ei haluta maksaa markkinahintaa. Osa tästä toiminnasta on harmaata taloutta (pimeät remontit, lasten hoitajat, jne.), mutta merkittävä osa kotitaloustyöstä on rajattu kokonaan tuotannollisen toiminnan ulkopuolella (ruuan valmistus, jne.). Kotitalouspalvelujen ostamisella on tavoiteltu kansantalouden työnjaon tehostamista. Ulkopuolisella teettämisen on arveltu vapauttavan aikaa lepoon ja harrastuksiin tai lisäävän työtunteja yksilöiden omassa pääammatissa.

Kotitaloustöissä on usein kysymys töistä, jotka jäisivät tekemättä, jos niihin ei saada apua omista sosiaalisista verkostoista. Sosiaaliset verkostot koostuvat sukulaisista, naapureista, ystävistä ja työkavereista. Kaikilla ihmisillä sosiaaliset verkostot eivät ole yhtä tiheät kuin toisilla tai niistä ei löydy tarvittavaa osaamista. Tällöin tarpeelliset työt on tehtävä omatoimisesti, koska kaupallisilta markkinoilta ostettavat palvelut ovat liian kalliita. Näissä tapauksissa on perusteltua, että yhteiskunta tukee kotitalouksien ulkopuolisella teettämää työtä esimerkiksi verovähennyksin.

Kotitaloustyön tuella on haluttu kohentaa työllisyyttä ja estää syrjäytymistä, sillä töiden suorittajiksi soveltuvat myös vähän muodollista koulutusta saaneet henkilöt. Työttömien työllistymisen on katsottu vähentävän yhteiskunnan työttömyyteen liittyviä menoja ja kasvattavan veropohjaa. Aiemmin kotona itse tehtyjen kotitaloustöiden ulkoistaminen on tuonut yrityksille lisää liiketoiminnan mahdollisuuksia, mikä voi kannustaa yrittäjiä uusien teknologioiden, työtapojen ja apuvälineiden kehittämiseen kotitaloustöitä varten. Samalla on haluttu edistää etenkin naisten yrittäjyyttä.

Yksi tärkeä tavoite on ollut pimeän työn vähentäminen. Kotitalouksissa tehtävän pimeän työn määrästä ei ole olemassa tuoreita tutkimuksia. Turun yliopistossa 1990-luvulla tehdystä tutkimuksesta ennen kotitalousvähennysjärjestelmän vakinaistamista asiaa kysyttiin noin 2 000 kotitaloudelta. Kuusi prosenttia vastanneista ilmoitti tehneensä palkallista työtä toiselle kotitaloudelle keskimäärin 27 tuntia kuukaudessa, mikä tekee yhteensä 27 900 henkilötyövuotta. Verot näistä ilmoitti maksaneensa noin kolmannes, ja yli puolet oli jättänyt verot kokonaan maksamatta.

Vastaavasti kahdeksan prosenttia talouksista oli teettänyt Turun yliopiston mukaan koti-työtä keskimäärin 13 tuntia kuukaudessa. Näistä 65 prosenttia ilmoitti jättäneensä työnantajan kulut maksamatta ja 16 prosenttia ei halunnut vastata kysymykseen.⁵ Verovähennysjärjestelmä on tuonut päivänvaloon osan harmaasta työstä, mutta piilotalous ei ole edelläkään harvinaista kotitaloustyössä. Kotitalousvähennysjärjestelmän tarkkaa vaikutusta harmaaseen talouteen on tällä hetkellä muutoinkin hankala mitata, koska selvitys oli pitänyt jo 2000-luvun alkupuolella.⁶

Kotitalousvähennyksestä on säädetty tuloverolaissa (1535/1992).⁷ Säännöksiä sovellettiin ensimmäisen kerran vuonna 2001 toimitetussa verotuksessa. Kotitalousvähennyksen vakinaistamista edelsi runsas kolme vuotta kestänyt kokeiluvaihe, jossa kokeiltiin kahta vaihtoehtoista järjestelmää: **verotukimallia ja yritystukimallia**. Nykyisen verovähennysjärjestelmän lähtökohtana olevaa verotukimallia sovellettiin Etelä-Suomen, Oulun ja Lapin lääneissä. Yritystukimallia, jossa tukea annettiin suoraan kotitaloustyötä tekeväälle yritykselle, kokeiltiin Länsi- ja Itä-Suomen lääneissä.

Vähennyksen alaiset palvelut

Voimassa olevien säännösten mukaan kotitalousvähennyksen saa henkilö, joka maksaa asunossaan tavanomaisesta kotitaloustyöstä, hoito- ja hoivatyöstä tai asuntonsa kunnossapidosta tai perusparannuksesta palkkaa tai työkorvausta. **Kotitaloustöitä** ovat esimerkiksi siivous, ruuanlaitto, pyykinpesu, silitys ja vaatteiden hoito piha-alueen ja puutarhan hoito sekä lumenluonti. **Hoiva- ja hoitotyötä** ovat sen sijaan lasten, vanhusten ja vammaisten peseminen, pukeminen ja muu hoito. Sitä on myös kauppa-, pankki- ja apteekki-asioinnissa avustaminen.⁸

Kotitalousvähennys kattaa myös viranomaisten valvomia **arvonlisäverottomia yksityisiä sosiaalihuollon palveluja**, jos työt tehdään verovelvollisen kotona ja muut vähennyksen edellytykset täyttyvät. Sitä vastoin kotitalousvähennykseen oikeuttavana tavanomaisena hoiva- ja hoitotyönä **ei pidetä** sellaisia yksityisiä **terveyden- ja sairaudenhoitopalveluja**, joiden myynti on arvonlisäverotonta. Esimerkkejä arvonlisäverottomista terveyspalveluista ovat lääkärin, sairaanhoitajan, fysioterapeutin tai jalkojen hoitajan terveyden- ja sairaanhoitopalvelut.

Yksityisessä palvelutalossa, seniorikodissa ja ryhmäkodissa asuva voi saada myös kotitalousvähennyksen, jos työt tehdään verovelvollisen henkilön hallitsemisessa tiloissa. Siten esimerkiksi henkilön yksityisesti hallitsemisessa tiloissa tapahtuva avustustyö peseytymisessä, pukeutumisessa, sängyn petaamisessa, ruokailussa, siivouksessa ja muissa henkilökohtaisissa toimissa oikeuttavat vähennykseen. Kunnallisessa palvelutalossa tehdystä työstä maksettavat kustannukset eivät oikeuta pääsääntöisesti vähennykseen, kuten eivät muutkaan kunnan palvelut.⁹

⁵ Tsupari, Pekka ja Viren, Matti: Työllistämiskynnyksen hinta, 1996.

⁶ Silloin tilannetta olisi pystytty vertaamaan aikaan ennen kotitalousvähennysjärjestelmän vakinaistamista eli 1990-lukuun. Toisaalta kotiin ulkoa ostettujen palvelujen kirjo on tullut verovähennysjärjestelmän ansiosta paljon monipuolisemmaksi ja laaja-alaisemmaksi kuin se oli 1990-luvulla, jos ei oteta huomioon remonttitöitä tai lastenhoitoapua.

⁷ Tuloverolaki 1535/1992.

⁸ Edellyttäen, että avustaminen tapahtuu muun hoiva- ja hoitotyön yhteydessä.

⁹ Toisaalta myös kunnallisessa palvelutalossa asuva henkilö on oikeutettu kotitalousvähennykseen yksityisessä palvelutalossa asuvan tavoin sellaisten vähennyskelpoisten kotitalous-, hoiva- ja hoitotöiden osalta, joita kunnan palvelusopimus ei kata ja joita varten henkilö ei ole saanut kunnan myöntämää sosiaali- ja terveydenhuollon palveluseteliä. Yksityiset ja

Vuodesta 2009 lukien verovähennyksen käyttöalaa laajennettiin tuloverolain muutoksella. Laajennuksella Suomen hallitus halusi edistää palvelumarkkinoiden syntyä. Uusia palveluja olivat tieto- ja viestintätekniiikan laitteiden, ohjelmistojen, tietoturvan ja tietoliikenneyhteyksien asennus-, kunnossapito- ja opastustyöt. Kotitalousvähennysjärjestelmän ulottamisella **tieto- ja viestintäteknikkaan** haluttiin edesauttaa laajakaistan tarjoamia mahdollisuuksia yhteiskunnassa, sillä kansalaiset ovat entistä riippuvaisempia tietoverkoissa olevista palveluista.¹⁰

Vähennykseen liittyvät rajaukset

Kotitalousvähennys kattaa myös sellaiset työt, jotka on tehty omien, puolison, edesmenneen puolison vanhempien, ottovanhempien, kasvattivanhempien tai näiden suoraan ylenevässä polvessa olevien sukulaisten käyttämässä asunnossa tai vapaa-ajan asunnossa. Lisäksi vähennys koskee näiden sukulaisten puolisoiden käyttämässä asunnossa tai vapaa-ajan asunnossa tehtyä työtä. Vähennyksen voi saada vain luonnollinen henkilö, muttei elinkeinoharjoittaja tai maatalouden harjoittaja, jos vähennyksen kohteena oleva työ liittyy jotenkin elinkeinotoimintaan.¹¹

Avopuoliso voi saada vähennyksen, vaikka hänellä ei olisikaan omistusoikeutta asuntoon. Perusteeksi riittää, että avopuoliso asuu asunnossa ja on maksanut kustannuksia, jotka oikeuttavat vähennykseen. Lisäksi kotona asuva lapsi voi saada vähennyksen, jos hänellä on tuloja ja lapsi on maksanut kotitalousvähennykseen oikeuttavaa työtä. Verovähennys suoritetaan ansio- ja pääomatulon verosta, ja se on kalenterivuosisuoritus. Henkilö voi ilmoittaa verovähennyksen etukäteen kuluvalle verovuodelle tai hakea vähennystä jälkikäteen veroilmoituksella.

Yhteiskunnan myöntämät tuet pienentävät kotitalousvähennyksen käyttömahdollisuutta. Kotitalousvähennystä ei myönnetä, jos verovelvollinen on saanut samaan työsuoritukseen omaishoidon tukea, lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tukea, palkkatukea tai kunnan myöntämän palvelusetelin. Samoin valtion, kunnan tai muun julkisyhteisön varoista maksetut avustukset estävät vähennykset asuntojen kunnossapito- ja perusparannustöissä. Esimerkkejä ovat ARAn myöntämä energia-avustus¹² tai ELY-keskuksen avustus pientalon öljylämmityksestä luopumiseksi.¹³

Kotitalousvähennystä ei saa omasta työstä eikä työstä, jonka on suorittanut samassa taloudessa asuva henkilö, kuten esimerkiksi avio- tai avopuoliso tai kotona asuva lapsi tai heidän hallinnassaan oleva yritys. Periaatteessa vähennyksen saa vain teetetyt työn osuudesta, eikä siihen liittyvistä matkakuluista tai tarvikkeista. Myöskään käytetyn koneen

kunnalliset palveluasunnot ovat usein vuokrahuoneistoja, joista on tehty huoneenvuokralain mukaiset vuokrasopimukset kiinteistön omistajan kanssa.

¹⁰ Monelta henkilöltä ja etenkin vanhenevalta väestönsalalta puuttuvat valmiudet erilaisten ongelmatilanteiden korjaamiseen, ohjelmistojen asennuksiin ja päivityksiin. Yksi perustelu kotitalousvähennyksen ulottamiseksi kodintietotekniikan ylläpitoon on liittynyt tietoturvaongelmiin ja niiden leviämisen estämiseen. Tosin verovähennyksen saannin ongelmaksi voi muodostua se, että kaikkia laitteiden korjaus- ja asennustöitä ei voida tehdä helposti verovelvollisen kotona, kuten verovähennysjärjestelmä edellyttää.

¹¹ Kuolinpesä voi saada verovähennyksen vainajan kuolinvuodelta siinä tapauksessa, että henkilö oli vielä eläessään tilannut ja maksanut kotitalousvähennykseen oikeuttavan työn. Muutoin vain kuolinpesän osakkaat voivat vähentää esimerkiksi kuolinpesään kuuluvan asunnon tai vapaa-ajan asunnon korjaus- ja perusparannustyön kustannukset, jos he ovat kuolinpesän osakkaina asuneet asunnossa ja maksaneet kotitalousvähennykseen oikeuttavasta työstä aiheutuneet kustannukset.

¹² https://www.ara.fi/fi-FI/Lainat_ja_avustukset/Energiaavustus/Henkiloasiakkaat

¹³ <https://www.ely-keskus.fi/oljylammituksen-vaihtajalle>

osuudesta ei voi saada kotitalousvähennystä. Verotuksessa kotitalousvähennyksen piiriin kuuluvan työn osuus on arvioitava, jos työtä tehdään työkoneella, jolla on merkittävä osuus kokonaiskustannuksista.

Ulkomailla teetetyt työt

Vuoden 2013 alusta lukien verovelvollinen, jolla on Suomessa verotettavaa tuloa, on saanut vähentää Suomen verotuksessa kotitaloudessa tehdystä työstä maksamastaan työkorvauksesta silloin, kun työ on tehty **toisessa Euroopan talousalueen maassa**. Verovelvollisen on tosin osoitettava, että työkorvauksen saajalla ei ole olennaisia verotukseen liittyviä maksu- ja ilmoitusten laiminlyöntejä tai kirjanpidon laiminlyöntejä. Lisäksi työkorvauksen saajan on oltava merkitty kyseisessä valtiossa Suomen ennakkoperintäreki-steriä vastaavaan rekisteriin.

Verovähennyksen enimmäismäärien ehdot

Verovähennyksen suuruutta on muutettu useasti vuodesta 2001 lukien. Huomattava parannus tehtiin vuonna 2003, jolloin ennakkoperintäreki-steriin merkitylle yritykselle tai yrittäjälle sekä yleishyödylliselle yhdistykselle maksetusta työkorvauksesta myönnettävä vähennys nousi 40 prosentista 60 prosenttiin, millä oli suuri merkitys työvaltaisissa koti- talous-, hoito- ja hoivatöissä. Samalla vähennys myönnettiin palkan sivukulujen lisäksi maksetusta palkasta kymmenen prosentin suuruisena. Vuonna 2005 palkasta saatua verovähennystä korotettiin 30 prosenttiin.

Vuodesta 2009 lukien kotitalousvähennyksen verovelvolliskohtainen enimmäismäärä nousi 3 000 euroon kaikissa vähennyksen piiriin kuuluvissa työsuoritteissa. Korotus oli suurin oman ja vapaa-ajan asunnon kunnossapito- ja perusparannustöissä, joissa verovähennyksen enimmäismäärä oli aiemmin 1 150 euroa. Tällä haluttiin edistää etenkin pientalojen energiatehokkuutta parantavia hankkeita ja ympäristöystävällisiä lämmitystapa- muutoksia.¹⁴ Vuodesta 2012 lukien verovähennyksen ehtoja heikennettiin voimakkaasti valtionaloudellisista syistä.

Heikennykset koskivat verovähennyksen enimmäismäärää ja työkorvausosuutta (ml. palkkakustannuksia). Verovähennyksen enimmäismäärä alennettiin 2 000 euroon ja työkorvausosuutta laskettiin 45 prosenttiin. Heikennykset ja leikkaukset hidastivat etenkin kotitaloustöiden sekä hoiva- ja hoitotöiden kasvua. Lisäksi kotitalousvähennykseen oikeuttavasta työstä maksetusta palkasta vähennyskelpoista oli enää 15 prosenttia aiemman 30 prosentin sijasta. Vuodesta 2014 lukien vähennyksen enimmäismäärä nousi kuitenkin 2 400 euroon verovelvollista kohden.

Vuosina 2017-19 voimassa olleiden säännösten mukaan verovelvolliset saivat vähentää 50 prosenttia arvonlisäverollisesta työkorvauksesta, jos työ oli ostettu ennakkoperintäreki-steriin merkityltä tuloveronalaista toimintaa harjoittavalta yrittäjältä tai yritykseltä. Jos kotitalous oli palkannut työntekijän työsuhteeseen, olisi mahdollisuus vähentää 20 prosenttia palkasta ja palkkaan liittyvät työnantajan sivukulut. Vuonna 2019 toimintansa aloittanut Marinin (Rinteen) hallitus heikensi kuitenkin kotitalousvähennyksen ehtoja jälleen vuoden 2020 alusta lukien.

Vuosina 2020-21 oli mahdollisuus vähentää 40 prosenttia arvonlisäverollisesta työkorvauksesta, jos työ on ostettu ennakkoperintäreki-steriin merkityltä tuloveronalaista

¹⁴ Kotitalous-, hoito- ja hoivatöissä verovähennyksen enimmäismäärä oli nostettu 2 300 euroon jo vuonna 2006.

toimintaa harjoittavalta yrittäjältä tai yritykseltä. Jos verovelvollinen oli palkannut työntekijän, vähennyksen määrä oli 15 prosenttia maksetusta palkasta ja palkkaan liittyvät työnantajan sivukulut. Säännökset olivat samanlaiset kaikissa vähennyksen käyttöalaan kuuluvissa työsuorituksissa. Verovähennyksen enimmäismäärä oli kalenterivuodelta 2 250 euroa verovelvollista kohden.

Tosin Marinin hallitus muutti kotitalousvähennyksen ehtoja uudelleen vuodesta 2022 lukien. Muutokset ovat määräaikaista ja koskevat ainoastaan vuosina 2022–23 teetettäviä kotitalous-, hoito- ja hoivatöitä (ml. tieto- ja viestintekniikkatyö¹⁵) sekä vuosina 2022–27 teetettäviä lämmitystapamuutoksia (öljylämmityksestä luopumista¹⁶). Edellä mainituissa töissä voi vähentää tällä hetkellä 60 prosenttia arvonlisäverollisesta työkorvauksesta, jos työ on ostettu ennakkoperintärekisteriin merkityltä tuloveronalaista toimintaa harjoittavalta yrittäjältä tai yritykseltä.

Yleishyödylliselle yhteisölle maksetusta työkorvauksesta voi vähentää myös 60 prosenttia, jos työ on tavanomaista kotitaloustyötä tai hoiva- ja hoitotyötä, vaikka yhteisö ei olisi ennakkoperintärekisterissä tai eikä harjoita tuloveronalaista toimintaa.¹⁷ Jos verovelvollinen on palkannut työntekijän, vähentää voi 30 prosenttia maksetusta palkasta ja palkkaan liittyvät työnantajan sivukulut, mikäli kysymys on kotitalous-, hoiva- ja hoitotyöstä tai öljylämmityksestä luopumisesta. Palkansaajan osuus työeläke- ja työttömyysvakuutusmaksusta ei oikeuta vähennykseen.

Jos verovähennyksen alaiset palvelut koostuvat vain kotitalous-, hoiva- ja hoitotöistä tai öljylämmityksestä luopumisesta, enimmäisvähennyksen määrä on 3 500 euroa velvollista kohden. Täyden vähennyksen saa palvelutuottajalle maksetuista 6 000 euron suuruisista työkorvauksista ($(6\,000 \text{ euroa} * 60\%) - 100 \text{ euroa} = 3\,500 \text{ euroa}$).¹⁸ Puolisosta vähennyksen voi saada kumpikin erikseen.¹⁹ Vähennyksen omavastuu on 100 euroa.²⁰ Tavanomaisista rakennusten ja asuntojen remonttitoista, verovähennyksen ehdot säilyvät ennallaan eli vuosien 2020-21 mukaisina.

Jos verot eivät riitä vähennyksen tekemiseen tai vähennys ylittää enimmäismäärän, Verohallinto vähentää automaattisesti vähentämättä jääneen määrän puolison veroista. Vähennys tehdään samalla tavalla kuin se olisi tehty, jos puoliso itse olisi vähennystä vaatinut. Kotitalousvähennys on kalenterivuosikohtainen. Jos verot eivät riitä kattamaan koko kotitalousvähennystä, vähentämättä jäänyttä osaa ei voida siirtää seuraaville vuosille. Toisaalta remonttitoiden vähennystä voidaan jakaa eri kalenterivuosille palvelun tuottajan laskutuksen mukaan.

¹⁵ Verohallinnon verkkosivuilla kotitalous-, hoiva- ja hoitotöitä koskeva listaus sisältää myös tietokoneen asennus- ja opastustyöt ja tietokoneohjelmien asennuksen, päivityksen sekä ohjelmien ja tiedostojen virustarkistuksen.

¹⁶ Hallitus on halunnut omakotitalojen omistajien vaihtavan öljylämmityksensä esimerkiksi ilmastoystävällisempään ja pitkän päälle halvempaan pelletti- ja maalämpöjärjestelmään.

¹⁷ Remonttitoissa yleishyödyllistä yhteisöä kohdellaan samoin kuin yrityksiä.

¹⁸ Periaatteessa puoliset voivat vähentää yhteensä enimmillään 7 000 euroa. Siten pariskunnan kohdalla maksimivähennyksen voi saada 12 000 euron työstä.

¹⁹ Yhteisomistuksessa olevissa asunnoissa ja vapaa-ajan asunnoissa verovähennyksen voi saada jokainen osakas, joka on osallistunut verovähennyksen oikeuttavan työn kustannuksiin. Tämä mahdollistaa sen, että verovähennystä kertyy paljon suuristakin remonttitoista. Remonttikustannuksia voidaan jakaa myös lähisukulaisten kesken.

²⁰ Kotitalousvähennystä laskettaessa vähennetään ensin muiden töiden kuin korotetun enimmäismäärän piirissä olevien töiden perusteella myönnettävä vähennys. Vähentämisjärjestyksellä on merkitystä silloin, kun vähentämättä jäänyt määrä vähennetään verovelvollisen puolison verotuksessa. Vähentämisjärjestyksen johdosta puoliset voivat saada maksimaalisen hyödyn kotitalousvähennyksestä.

1.2 Verovähennyksen kokonaismäärä

Verohallinnon tilastojen mukaan **kotitalousvähennykseen oikeuttavien työkustannusten** kokonaissumma oli 1,213 miljardia euroa vuonna 2020. Kotitalousvähennykseen oikeuttavia kustannuksia ovat yritykseltä, yrittäjältä tai yleishyödylliseltä yhteisöltä (jatkossa *palveluntuottaja*) ostetun palvelun työkustannusosuudet ja kotitalouden suoraan palkkaaminen henkilöiden työvoimakustannukset. Edellisestä vuodesta kustannukset nousivat nimellisesti noin prosentin verran (12 milj. euroa). Määrällistä kasvu vuodesta 2014 oli sen sijaan noin 14 prosenttia.

Verovähennyksen oikeuttavien kustannusten kohoamisesta huolimatta varsinaisen **verovähennyksen arvo** aleni 386 miljoonaan euroon (-19 %) vuonna 2020.^{21 22} Syyinä oli hallituksen päättämät verovähennyksen ehtojen heikennykset ja epidemiakriisi. Molemmat taustatekijät vähensivät kotitalous- ja hoivatöiden ostamista, mutta remonttistöiden kustannukset jatkoivat nousua. Vakituisten ja vapaa-ajan asuntojen tai rakennusten remontit ovat hintajoustamattomimpia kuin kotitalous- ja hoivatyöt ja ne suoritettaisiin useimmiten kotitalousvähennyksestä huolimatta.

Vähennykseen oikeuttavista kustannuksista 97 prosenttia oli yksityisten palveluntuottajien työkorvauksista vuonna 2020. Loppuosa oli kotitalouksien suoraan palkkaamien henkilöiden palkkakustannuksia. **Verovähennyksen saajia** oli 439 800 henkilöä vuonna 2020. Edellisestä vuodesta heidän määränsä väheni 19 400 henkilöllä (-4,2 %). Muutos oli suurin hoivatöiden ostajien keskuudessa (-7,5 %). Kotitaloustöiden ja remonttien teettäjien määrä väheni vain 1–2 prosenttia. Verovähennyksen hyödyntäviä oli kuitenkin yhä lähes 15 prosenttia enemmän kuin vuonna 2014.

Vähennykseen oikeuttavista kustannuksista 79 prosenttia syntyi remonttistöistä vuonna 2020. Kotitaloustöiden osuus oli 18 prosenttia sekä hoiva- ja hoitotöiden kolme prosenttia. Osuuksissa ei ole tapahtunut suuria muutoksia vuosina 2014–20, joskin kotitaloustöiden osuus on hieman noussut tarkasteluajanjaksolla. Remonttistöiden kustannusten määrä on kasvanut hitaammin kuin kotitaloustöiden kustannukset ja hoiva- ja hoitotöiden kustannusten määrä on vähentynyt. Verohallinnon tilastot erityyppisten palvelujen kustannuksista ja käyttäjistä kaipaisivat tosin täsmennystä.

Etenkin tieto- ja viestintäteknikkaan liittyvästä digiavusta, kuten tietokoneiden korjauksista sekä niiden ja ohjelmistojen asennuksista olisi hyvä saada eriteltyä tietoa. Nykyisin ne sisältyvät tavanomaisiin kotitaloustöihin.²³ Hoiva- ja hoitotöistä eriteltyä tietoa voisi tuottaa lastenhoitoavusta. Remonttityöt tai ylipäätään kaikki verovähennykseen oikeuttavat tulisi jakaa töihin, jotka suoritetaan verovelvollisen vakituudessa asunnossa ja töihin vapaa-ajan asunnoissa. Ostajista voisi erotella ne, jotka ovat hankkineet palveluja omille vanhemmilleen tai isovanhemmilleen.²⁴

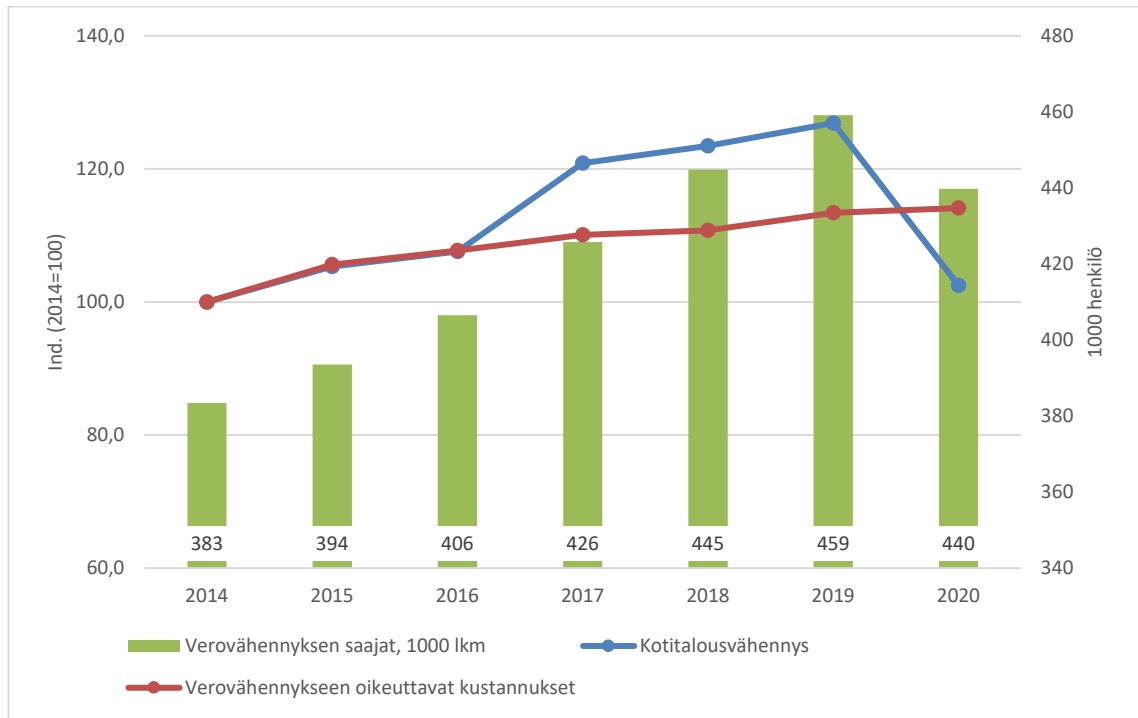
²¹ Verovähennys oli keskimäärin 32 prosenttia vähennykseen oikeuttavista kustannuksista.

²² Jos vähentämättä jäänyt kotitalousvähennys otetaan huomioon, oli verovähennys 391 miljoonaa euroa. Vähentämättä oli jäänyt noin viisi miljoonaa euroa. Syyinä saattoi olla, että kaikilla henkilöillä (eläkeläiset, yms.) ei ollut riittävästi verotettavaa tuloa, josta vähennyksen olisi voinut tehdä.

²³ Se, mihin pääryhmään tieto- ja viestintäteknikkaa koskevat digityöt sisältyvät, on jossain määrin epäselvää.

²⁴ Tätä tietoa tuotettiin Verohallinnon toimesta 2000-luvun alkupuolella.

Kuvio 1 Kotitalousvähennyksen ja verovähennykseen oikeuttavien reaalisten kustannusten sekä verovähennyksen käyttäjien määrän kehitys 2014–20 (Lähde: Verohallinnon tilastot).

Taulukko 1 Kotitalousvähennykseen oikeuttavat kustannukset palvelutyypeittäin (remontit, kotitalous-, hoiva- ja hoitotyöt) 2019–20 (Lähde: Verohallinnon tilastot).

	2019, milj. eur	2020, milj. eur	Osuus 2020, %	Muutos 2019-20, %
<i>Palveluntuottajan työkorvaus:</i>				
- Remonttityöt	915,0	936,6	77,2	2,4
- Kotitaloustyö	216,9	210,6	17,4	-2,9
- Hoiva- ja hoitotyö	32,3	30,3	2,5	-5,8
- Yhteensä	1164,2	1177,5	97,1	1,2
<i>Palkat ja palkan sivukulut:</i>				
- Remonttityöt	19,2	18,5	1,5	-3,4
- Kotitaloustyö	13,5	12,7	1,0	-6,0
- Hoiva- ja hoitotyö	4,7	4,0	0,3	-14,5
- Yhteensä	37,4	35,2	2,9	-5,7
Kaikki yhteensä:				
- Remonttityöt	934,2	955,1	78,8	2,2
- Kotitaloustyö	230,4	223,3	18,4	-3,1
- Hoiva- ja hoitotyö	36,8	34,3	2,8	-6,9
- Yhteensä	1201,5	1212,7	100,0	0,9

Kaikista verovähennyksen saajista 51 prosenttia oli naisia, mutta myönnetystä verovähennyksen määrästä heidän osuutensa oli 47 prosenttia vuonna 2020. Työmarkkina- tai sosioekonomisen aseman mukaan luokiteltuna 37 prosenttia verovähennyksen saajista oli eläkeläisiä, 55 prosenttia palkansaajia ja kuusi prosenttia yrittäjiä ja pääomatulojen

saajia.²⁵ Verovähennykseen oikeuttavista kustannuksista eläkeläisten osuus oli 33 prosenttiin ja palkansaajien osuus oli 56 prosenttiin. Yrittäjien yms. osuus verovähennyksen määrästä oli kahdeksan prosenttia.

Kotivähennyksen käyttö lisääntyy tulojen kasvaessa. Suomessa keskimäärin 37 prosenttia yli 75 000 euroa vuodessa ansainneista hyvätuloisista hyödynsi kotitalousvähennystä. Verovähennyksen arvosta hyvätuloisten osuus oli 25 prosenttia, vaikka heitä oli vain viisi prosenttia kaikista tulonsaajista. Sitä vastoin alle 20 000 euroa ansainneista pienituloisista vain kolme prosenttia hyödynsi kotitalousvähennystä. Lisäksi heidän osuutensa kotitalousvähennyksen arvosta oli yhdeksän prosenttia, vaikka heitä oli noin 40 prosenttia kaikista tulonsaajista (Taulukko 2).

Taulukko 2 Kotitalousvähennyksen käyttö tulonsaajaryhmittäin Suomessa kaikissa palvelutyypeissä (remontit, kotitalous-, hoiva- ja hoitotyöt) yhteensä 2020, % (Lähde: Verohallinnon tilastot).

Tuloluokka, euroa	Osuus tulonsaajista, %	Verovähennyksen käyttäjät tulonsaajista, %	Osuus verovähennyksen saajista, %	Osuus verovähennyksen arvosta, %
Alle 20 000	39,5	2,6	10,9	8,6
20 000-34 999	28,0	8,6	25,4	22,8
35 000-54 999	21,0	13,2	29,3	28,0
55 000- 74 999	6,7	22,1	15,7	15,9
Vähintään 75 000	4,8	36,5	18,6	24,5
Yhteensä	100,0	9,5	100,0	100,0

1.3 Kotitalous-, hoiva- ja hoitotöiden verovähennys

Kotitalousvähennyksen käyttö keskittyy hyvätuloisiin osin siksi, että heidän omistamiensa asuntojen ja rakennusten remonttityöt ovat yleisiä ja niiden kokonaiskustannukset voivat olla suuria. Remontit tehtäisiin useimmiten verovähennyksestä huolimatta. Osa remonttityöiden kotitalousvähennyksestä suuntautuu vapaa-ajan rakennuksiin, jotka voidaan katsoa olevan ylellisyshyödykkeitä. Ääriesimerkit edustavat tapauksia, jossa verovähennyksestä on käytetty ulkomailta sijaitsevilla vapaa-ajan asunnoissa ostettuihin palveluihin, jos henkilöllä on Suomessa verotettavaa tuloa.

Verovähennyksillä tulisi olla kuitenkin yleistä yhteiskunnallista hyvinvointia koskevia myönteisiä ulkoisvaikutuksia, sillä muutoin jonkun tulonsaajaryhmän ostovoiman ja yritysten tukeminen normaalisti poikkeavilla säännöksillä ei ole perusteltua. Osasyynä on, että valtiolla on tietty verotustarve ja verovähennykset, tai tuet on katettava muilla veroilla tai velkaa ottamalla. Sen tähden tarkemman tarkastelun piiriin on otettu vain kotitalousvähennykseen oikeuttavat kotitalous-, hoiva- ja -työt, joiden ostamisen tukemisella voidaan katsoa suuria myönteisiä ulkoisvaikutuksia.

Suomessa kotitalousvähennykseen oikeuttavat kustannukset olivat **hoiva- ja hoitotöissä ja kotitaloustöissä** yhteensä 258 miljoonaa euroa vuonna 2020. Siitä kotitalouksien suoraan palkkaamien työntekijöiden työvoimakustannukset olivat 17 miljoonaa euroa ja ulkopuolisille palveluntuottajille maksetut (arvonlisäverolliset) työkorvausosuudet olivat 241 miljoonaa. Palveluostajien maksamat työkorvausosuudet eivät vastaa kuitenkaan

²⁵ Maatalouden harjoittajat, elinkeinonharjoittajat ja yhtiömuotoisten yritysten yrittäjät.

palvelutuottajille maksettua summaa, sillä niistä puuttuvat lähtökohtaisesti vähennyskelvottomat kustannukset.

Vähennyskelvottomiin kustannuksiin kuuluvat laite- ja materiaalikustannukset, matkakulut ja kuljetuskustannukset. Verohallinto on kysynyt verovelvollisilta palvelujen arvonlisäverollisen kokonaislaskutuksen määrän, josta on saatua laskettua vähennyskelvottomien kustannusten osuuden. Näitä kustannustietoja ei ole julkaistu, sillä ne eivät ole luotettavia.²⁶ Verohallinnon vuonna 2011 teettämän selvityksen mukaan vähennyskelvottomien erien osuus on hoiva- ja hoito- ja kotitaloustöissä keskimäärin kuitenkin ainoastaan 10-15 prosenttia palvelujen kokonaislaskutuksesta.²⁷

Siten kotitaloudet maksoivat Suomessa kotitalousvähennykseen oikeuttavista hoiva- ja hoitotöistä sekä kotitaloustöistä yhteensä 301 miljoonaa euroa vuonna 2020, jos palveluntuottajille maksettujen vähennyskelvottomien kustannusten osuus olisi 15 prosenttia palvelun arvonlisäverollisesta kokonaislaskutuksesta. Summasta yksityisille palveluntuottajille maksettu bruttosumma oli arviolta 283 miljoonaa euroa. Palveluntuottajille maksetusta arvonlisäverollisesta bruttosummasta kertynyt liikevaihto oli karkeasti arvioiden 235 miljoonaa euroa vuonna 2020.

Liikevaihtoarvioon päästään siten, että **kotitaloustöiden** kokonaislaskutuksesta vähennetään yleisen verokannan mukainen 24 prosentin arvonlisävero. Sen sijaan **hoiva- ja hoitotöiden** osalta oletetaan, että ne koostuvat lähinnä arvonlisäverottomista yksityisistä sosiaalihuollon palveluista. Hoiva- ja hoitotöiden myynnin arvonlisäverottomuuden oletus perustuu kotitalousvähennysjärjestelmässä siihen, että *arvonlisäverolain (1501/1993)* mukaan arvonlisäveroa ei suoriteta yksityisestä sosiaalihuoltona tapahtuvasta palvelujen ja tavaroiden myynnistä.^{28,29}

Kotitalous-, hoiva- ja hoitotöiden ostot kotitalousvähennyksellä pienenevät yhteensä 3–4 prosenttia vuonna 2020. Hoito- ja hoivatöissä pudotusta oli seitsemän ja kotitaloustöissä kolme prosenttia. Kokonaisuudessaan kotitaloustöitä koskevien palveluostojen määrä on kuitenkin kasvanut neljänneksellä vuosina 2014–20. Sitä vastoin hoiva- ja töissä palveluostojen määrä on vähentynyt kahdeksan prosenttia.³⁰ Hoiva- ja hoitotöissä palveluostot vähenivät jo ennen epidemiakriisiä, mihin hallituksen kotitalousvähennyksen ehtoja koskevat heikennykset ovat myötävaikuttaneet.

²⁶ Virheet syntyvät siitä, kun molemmat puolisoista hakevat samasta työstä kotitalousvähennystä, he ilmoittavat kokonaiskustannuksiksi kokonaissumman eivätkä omaa osuutta. Siten laskun kokonaissummiin tulee paljon tuplamääriä.

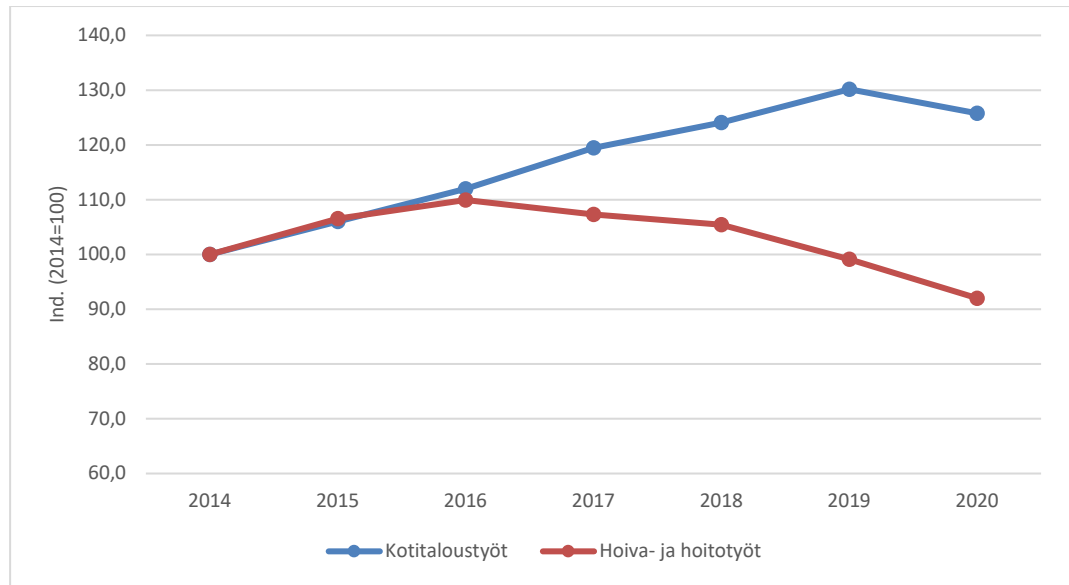
²⁷ Lith, Pekka: Kotitalousvähennysjärjestelmä Suomen kansantaloudessa. Selvitys kotitalousvähennyksen alaisten palvelujen tuottajista, käyttäjistä ja järjestelmän kehittämistarpeista, Verohallinnon ilmiöselvitys 14/2011, Helsinki 2011

²⁸ Sosiaalihuoltona pidetään valtion ja kunnan tarjoamia palveluja sekä sosiaaliviranomaisen valvomaa yksityistä palvelutuotantoa, jonka tarkoituksena on huolehtia lasten ja nuorten huollosta, lasten päivähoitosta, vanhusten huollosta, kehitysvammaisten huollosta, muista vammaisten palveluista ja päihdehuollosta.

²⁹ Tarkkojen arvioiden esittäminen kotitalousvähennyksen alaisten palvelujen arvonlisävero-kohtelusta on hankalaa. Esi-merkiksi järjestömuotoisten palvelun tuottajien myynti voi olla lähtökohtaisesti arvonlisäverotonta, jos ne eivät ole tulo-
verovelvollisia toiminnastaan. Lisäksi osalla pienistä palveluntuottajista ei ole ylipäätään arvonlisäverovelvollisia, jos
vuotuinen myynti jää alle 10 000 euroon (vuodesta 2021 lukien 15 000 euroa).

³⁰ Kotitalous-, hoiva- ja hoitotöiden palveluostot (työkustannukset) kasvoivat yhteensä 20 prosenttia vuosina 2014–20.

Kuvio 2 Kotitalousvähennykseen oikeuttavien kustannusten määrän kehitys kotitalous-, hoiva- ja hoitotyöissä 2014–20 (Lähde: Verohallinnon tilastot).

Palvelunostajien profiili

Ulkopuolisilta palveluntuottajilta **kotitaloustöitä** verovähennyksellä ostaneista henkilöistä 14 prosenttia oli alle 20 000 euroa vuodessa ansaitsevia. Verovähennykseen oikeuttavista kustannuksista pienituloisten osuus oli 11 prosenttia vuonna 2020. Vähintään 55 000 euroa ansaitsevien osuus verovähennyksen saaneista oli 38 prosenttia, mutta verovähennykseen oikeuttavista työkorvauksista heidän osuutensa oli 46 prosenttia. Hyvätuloisten merkitys korostuu, jos verovähennyksiä saaneet suhteutetaan kaikkien samaan tuloluokkaan kuuluvien veronmaksajien määrään.

Ennen kotitalousvähennyksen vakinaistamista kotitaloustöiden, kuten siivouksen tai ruuanlaiton, ostaminen kodin ulkopuolelta ei ollut suuressa mitassa kovin tavallisista 1990-luvulla lukuun ottamatta hoitotyöhön verrattavaa lastenhoitoapua eikä ulkopuolisia päästetty kotiin, vaan työt pyrittiin tekemään itse. Kotitalousvähennysjärjestelmä tavallaan opetti ostamaan palveluja ulkoa, mikä nopeutti siirtymistä itsepalveluyhteiskunnasta palveluyhteiskuntaan. Samalla osa kodeissa tehdystä epävirallisesta työstä siirtyi tuotannollisen toiminnan piiriin.

Verovähennyksen hyödyntämisen ulkoa ostetuissa kotitaloustöissä alkoi yleistyä 2000-luvun alussa hyvätuloisten joukossa ja asutuskeskuksissa, kuten pääkaupunkiseudulla asuvan väestön keskuudessa. Kotitalousvähennyksen ehtojen parantuessa ja järjestelmän tultua tutuksi ostaminen alkoi lisääntyä maakuntien Suomessa ja muiden sosioekonomisten väestöryhmissä. Myönteinen kehitys näytti pysähtyvän alemmissä tuloluokissa, kun verovähennyksen ehtoja heikennettiin hintajoustavissa ja vähän erikoisosaamista vaativissa kotitaloustöissä vuonna 2012.

Hyvätuloisten käyttäytymiseen verovähennyksen ehtojen heikennyksillä tai palveluhintojen nousulla ei ole suurta merkitystä, kun palvelujen ostamiseen (säännöllinen viikko-siivous, yms. pysyväisluonteinen ostopalvelusuhde) on kerran totuttu ja asenneilmapiiri oli muuttunut siten, että ulkopuolista kotitalous- ja hoivatyötä on hyväksyttyä ostaa. Kehitys on ollut samantyyppinen kuin Kansaneläkelaitos Kelan maksamissa yksityisen

sairaanhoidon korvauksissa, jossa korvaustason heikennyksillä ei ole ollut mitään vaikutusta hyvätuloisten käyttäytymiseen.

Hoiva- ja hoitotöissä kotitalousvähennys painottuu jossain määrin enemmän pienituloisille kuin kotitaloustöissä, sillä alle 20 000 euroa vuodessa ansaitsevien osuus verovähennyksen saajista oli 24 prosenttia ja vähennykseen oikeuttavista kustannuksista 21 prosenttia vuonna 2020. Pienituloisten suuri osuus hoiva- ja hoitotöiden asiakkaista ja verovähennykseen oikeuttavista työkorvauksista johtui siitä, että asiakkaista 65 prosenttia oli eläkeläisiä. Eläkeläisten osuus vähennykseen oikeuttavista hoiva- ja hoitotöiden työ kustannuksista oli peräti 77 prosenttia vuonna 2020.

Eläkeläisten merkitys vielä selvemmin asiakkaiden ikäjakaumaa noudattavissa tilastoissa, sillä **hoiva- ja hoitotöissä** vähintään 75 vuotta täyttäneiden osuus verovähennyksen saajista oli 55 prosenttia ja vähennykseen oikeuttavista työ kustannuksista 75 prosenttia. **Kotitaloustöiden** asiakkaista eläkeläiset muodostivat 44 prosenttia vuonna 2020, joskin heidän osuutensa jäi alle 38 prosenttiin verovähennykseen oikeuttavista kustannuksista. Palkansaajien osuus verovähennykseen oikeuttavien kotitaloustöiden kustannuksista oli 52 prosenttia.

Kokonaisuudessaan voidaan todeta, että verovähennyksen myönteiset yhteiskunnalliset vaikutukset kasvaisivat, jos etenkin ikääntynyt väestön osa hyödyntäisi enemmän omaloitteisesti kotitalousvähennyksen tarjoamia mahdollisuuksia arjessa selviytymisen palveluissa (kotitaloustöissä sekä hoiva- ja hoitotöissä). Verohallinnon tilastojen mukaan vain kuusi prosenttia eläkeläisistä hyödyntää verovähennystä näissä palveluissa. 75 vuotta täyttäneiden piirissä suhdeluku oli yhdeksän prosenttia, mutta palvelujen tarve on ikäryhmässä paljon suurempi.

Toinen avuntarvitsijaryhmä koostuu lapsiperheistä, jotka tarvitsevat tilapäistä lasten hoitoapua tai muuta kodinhoitoapua. Kaikkein vaikeimmassa asemassa ovat monilapsiset perheet ja ne yksinhuoltajien perheet, joiden saatavilla ei ole hoitoapua sosiaalisista verkostoista. Verohallinnon nykyiset tilastot eivät tarjoa tietoa kotitalousvähennyksen käytöstä perhetyypeittäin. Tosin 35-44 -vuotiaiden osuus hoiva- ja hoitotöiden käyttäjistä oli vuonna 2020 toiseksi suurinta 75 vuotta täyttäneiden ikäryhmän jälkeen, mikä voi viitata lastenhoitoavun käyttöön tässä ikäryhmässä.

Taulukko 3 Kotitalousvähennyksen saajat ja verovähennykseen oikeuttavat kustannukset hoiva- ja hoitotöissä sekä kotitaloustöissä tuloluokittain Suomessa 2020 (Lähde: Verohallinnon tilastot).

	Osuus saajista: Kotitaloustyö, %	Osuus saajista: Hoiva ja hoitotyö, %	Osuus kustannuksista: Kotitaloustyö, %	Osuus kustannuksista: Hoiva- ja hoitotyö, %	Kotitalous- ja hoitotyön saajia tuloluokassa, %
Alle 20000 euroa	13,5	24,2	10,8	21,0	1,4
20000-34999 euroa	24,4	30,8	20,9	31,6	3,5
35000-54999 euroa	24,5	19,7	22,4	20,3	4,5
55000-74999	14,7	10,1	14,6	9,6	8,4
Väh. 75000 euroa	22,9	15,2	31,4	17,5	18,2
Yhteensä	100,0	100,0	100,0	100,0	4,0
Saajat yhteensä, lkm	175161	14975			
Kustann. yht., Meur			223,3	34,3	

Taulukko 4 Kotitalousvähennyksen saajat ja verovähennykseen oikeuttavat kustannukset hoiva- ja hoitotöissä sekä kotitaloustöissä ikäluokittain Suomessa 2020 (Lähde: Verohallinnon tilastot).

	Osuus saajista: Kotitaloustyö, %	Osuus saajista: Hoiva- ja hoitotyö, %	Osuus kustannuksista: Kotitaloustyö, %	Osuus kustannuksista: Hoiva- ja hoitotyö, %	Kotitalous- ja hoitotyön saajia koko tuloluokassa, %
Alle 35 vuotta	6,7	4,6	6,0	1,5	1,0
35–44 vuotta	17,1	15,8	18,8	7,0	4,5
45–54 vuotta	16,2	6,9	19,1	3,9	4,4
55–64 vuotta	16,2	6,3	17,0	4,6	4,0
65–74 vuotta	16,8	10,9	14,7	8,2	4,2
Yli 74 vuotta	27,1	55,4	24,3	74,9	9,0
Yhteensä	100,0	100,0	100,0	100,0	4,0
Saajat yhteensä, lkm	175161	14975			
Kustann. yht., Meur			223,3	34,3	

Taulukko 5 Kotitalousvähennyksen saajat ja verovähennykseen oikeuttavat kustannukset hoiva- ja hoitotöissä sekä kotitaloustöissä työmarkkina-aseman mukaan Suomessa 2020 (Lähde: Verohallinnon tilastot).

	Osuus saajista: Kotitaloustyö, %	Osuus saajista: Hoiva- ja hoitotyö, %	Osuus kustannuksista: Kotitaloustyö, %	Osuus kustannuksista: Hoiva- ja hoitotyö, %	Kotitalous- ja hoitotyön saajia koko tuloluokassa, %
Palkansaaja	48,4	28,1	51,8	12,6	4,0
Eläkeläinen	44,1	65,3	38,0	76,7	5,9
Yrittäjä	5,9	5,2	8,6	9,9	6,3
Työtön	1,0	0,7	1,0	0,2	0,6
Muu saaja	0,5	0,8	0,6	0,6	0,2
Yhteensä	100,0	100,0	100,0	100,0	4,0
Saajat yhteensä, lkm	175161	14975			
Kustann. yht., Meur			223,3	34,3	

Vähennykseen oikeuttavat kustannukset maakunnittain

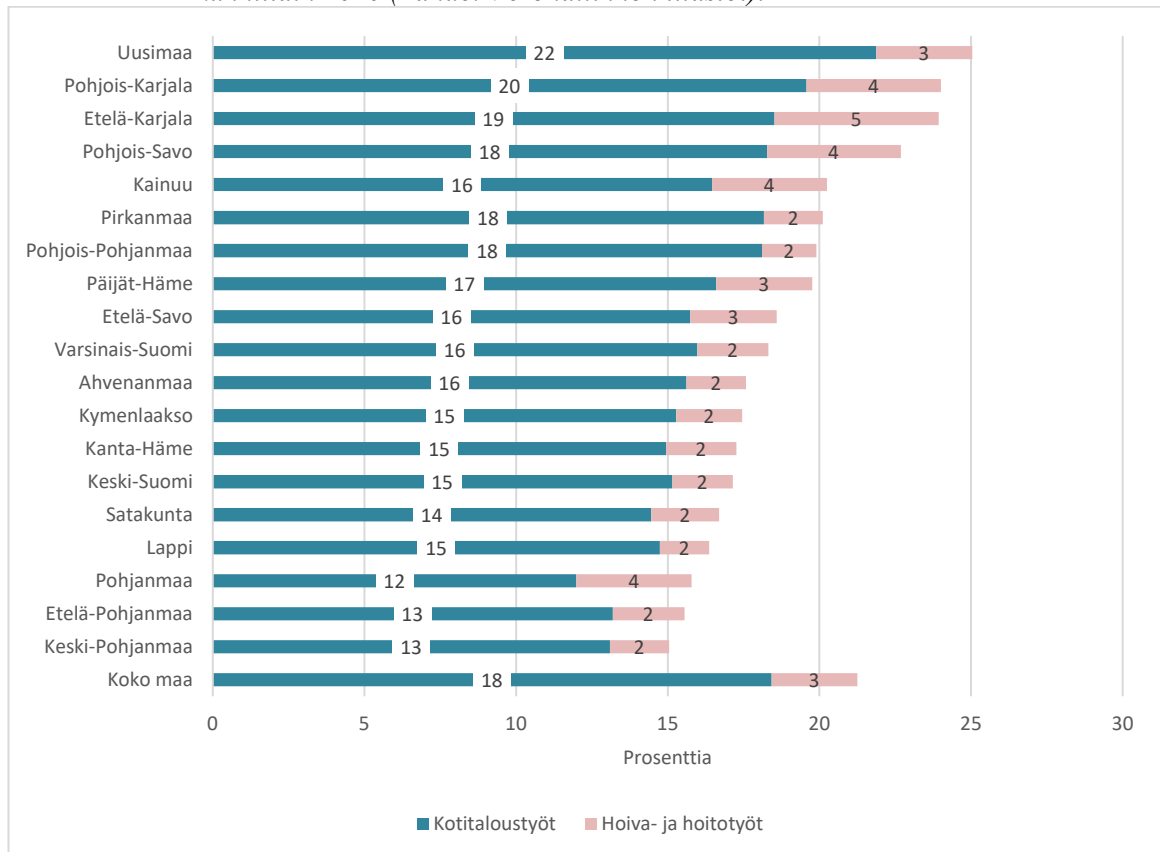
Alueellisesti tarkasteltuna verovähennyksen oikeuttavat työkustannukset olivat kotitalous-, hoiva- ja hoitotöissä tuntuvasti suurimmat Uudellamaalla vuonna 2020. Uudenaan osuus edellä mainittujen palvelujen työkustannuksista oli 116 miljoonaa euroa, mikä oli 45 prosenttia kustannuksista koko maassa. Osuus on paljon suurempi kuin maakunnan osuus oli 18 vuotta täyttäneestä väestöstä (31 %). Toiseksi korkeimmat työkustannukset olivat Pirkanmaalla.

Uudellamaalla kotitalous-, hoiva- ja hoitotöiden verovähennykseen oikeuttavat työkustannukset olivat 25 prosenttia kaikista kotitalousvähennykseen oikeuttavista työkustannuksista (ml. remontit). Osuus oli kaikkein suurin. Etenkin kotitaloustöitä teetetään Uudellamaalla paljon. Uusimaa johtaa tilastoja silloinkin, kun kotitalous-, hoiva- ja hoitotöitä kotitalousvähennyksellä hankkineet suhteutetaan koko 18 vuotta täyttäneeseen väestöön tai silloin, kun työkustannusten rahasumma suhteutetaan verovähennyksen saajien määrään asianomaisissa palveluissa.

Taulukko 6 Kotitalousvähennykseen oikeuttavat kustannukset kotitaloustöissä, hoiva- ja hoitotöissä sekä maakunnittain 2020 (Lähde: Verohallinnon tilastot).

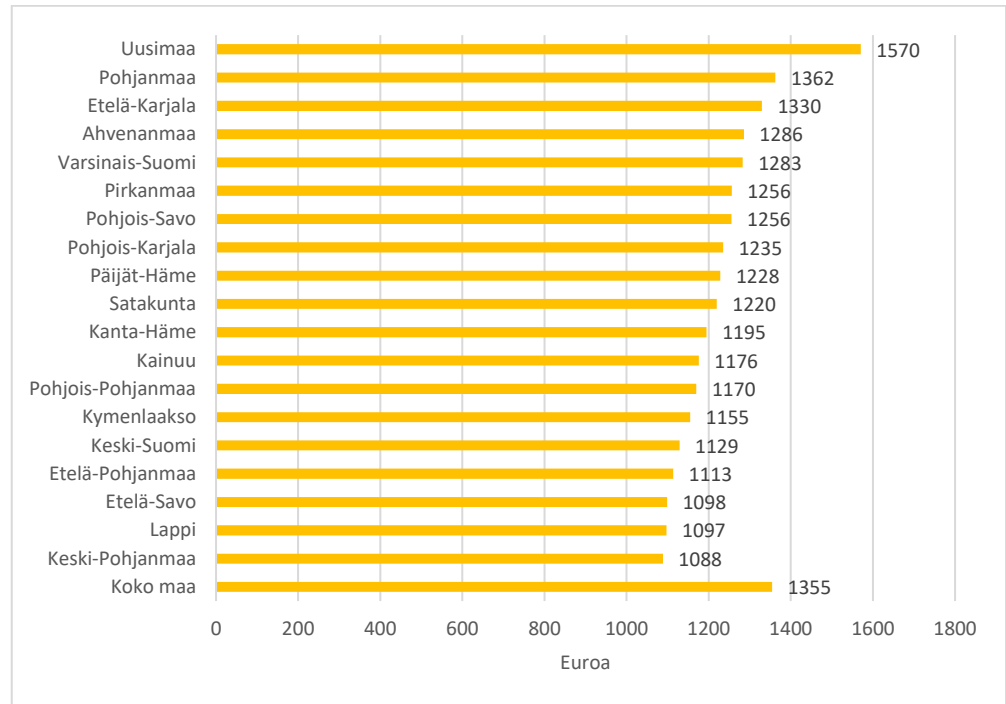
	Kotitaloustyöt, 1000 euroa	Hoiva- ja hoito- työt, 1000 euroa	Yhteensä, 1000 euroa	Osuus kustan- nuksista, %
Uusimaa	101762	14699	116461	45,2
Pirkanmaa	20638	2216	22854	8,9
Varsinais-Suomi	17558	2579	20137	7,8
Pohjois-Pohjanmaa	11847	1172	13019	5,1
Pohjois-Savo	8421	2035	10457	4,1
Keski-Suomi	8281	1094	9374	3,6
Päijät-Häme	6265	1192	7457	2,9
Satakunta	6111	945	7056	2,7
Pohjois-Karjala	5386	1221	6606	2,6
Kanta-Häme	5611	867	6478	2,5
Etelä-Karjala	4870	1424	6294	2,4
Kymenlaakso	5033	716	5749	2,2
Pohjanmaa	4075	1292	5367	2,1
Etelä-Pohjanmaa	4145	745	4890	1,9
Etelä-Savo	4051	732	4784	1,9
Lappi	4151	455	4606	1,8
Kainuu	2160	498	2658	1,0
Keski-Pohjanmaa	1547	230	1777	0,7
Ahvenanmaa	1246	157	1403	0,5
Koko maa	223158	34271	257429	100,0

Kuvio 3 Kotitalousvähennykseen oikeuttavat kustannukset kotitalous-, hoiva- ja hoitotöiden osuudet kaikista kotitalousvähennykseen oikeuttavista kustannuksista maakunnittain 2020 (Lähde: Verohallinnon tilastot).

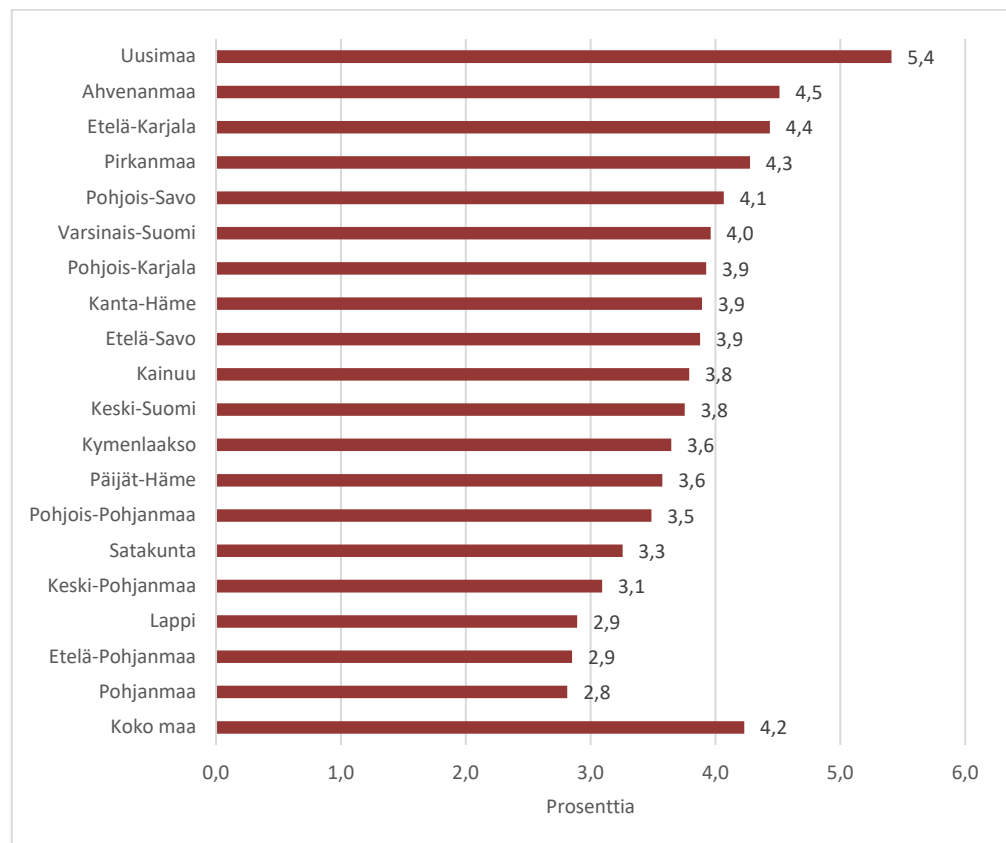
Kuvio 4

Kotitalousvähennykseen oikeuttavat kustannukset kotitalous-, hoiva- ja hoitotöissä suhteutettuna verovähennyksen saajiin maakunnittain 2020, euroa (Lähde: Verohallinnon tilastot)

Kuvio 5

Kotitalousvähennykseen alaisia kotitalous-, hoiva- ja hoitotöitä ostaneet suhteutettuna 18 vuotta täyttäneeseen väestöön maakunnittain 2020, prosenttia (Lähde: Verohallinnon tilastot).

2 Yksityiset palvelutuottajat

Verohallinnon tilastojen mukaan kotitalousvähennykseen oikeuttavia remontti-, kotitalous-, hoiva- ja hoitotöiden palveluntuottajia (yritykset, yms.) oli yhteensä 62 200 vuonna 2020. Näistä kotitalous-, hoiva- ja hoitotöitä oli tehnyt 33 300 palveluntuottajaa (54 %). Vuodesta 2018 palveluntuottajien määrä on lisääntynyt 1 400 yrityksellä ja vuodesta 2011 vajaalla 6 800 yrityksellä.

Eniten palveluja tuottavia yrityksiä on rakennusallalla sekä kiinteistö-, hallinto- ja tukipalvelujen toimialalla, johon kuuluvat esimerkiksi siivousalan yritykset. Verovähennyksen alaisia palveluja tuotetaan myös alkutuotannon sivuelinkeinona ja kotipalvelualalla, jossa verovähennyksen alaisella palvelutuotannolla on ollut suuri merkitys toimialan työllisyyden ja liikevaihdon kehityksessä.

Valtaosa palvelutuottajista on pieniä yrityksiä, joiden liikevaihto on alle 400 000 euroa ja työllisyys korkeintaan muutamia henkilöitä. Tosin yli 50 prosenttia kotitalousvähennykseen oikeuttavista syntyy kymmenesosassa yrityksistä, joiden liikevaihto on vähintään miljoona euroa. Silti useimmilla toimialoilla kotitalousvähennyksen alainen palvelutuotanto on melko vähämerkityksellistä sivuliiketoimintaa.

2.1 Kotipalvelualan yritystoiminta

Kotiin annettavia palveluja tarjoavat yritykset tilastoituvat käytännössä useille toimialoille. Verohallinnolle selvityksen mukaan verovähennyksen alaisia palveluja tuotetaan rakennusallalla, kiinteistöpalvelualalla, kaupan ja teollisuuden toimialoilla, sosiaalipalvelualalla ja monialaisessa alkutuotannossa. Siten pelkästään toimialaluokituksen pohjalta on vaikea selvittää, mikä merkitys kotiin vietävillä palveluilla on kunkin toimialan liikevaihdosta tai työllisyydestä. Useimmilla toimialoilla verovähennyksen alaiset palvelut olivat yrityksille vähämerkityksellistä liiketoimintaa.³¹

Poikkeuksen muodostaa **kotipalvelun** toimialan, jotka luetaan EU toimialaluokituksessa (Nace) sosiaalipalveluihin. Siihen kuuluu kaksi alatoimialaa, jotka ovat kotipalvelut ikääntyneille ja vammaisille (Nace 88101) sekä kotipalvelut muille kuin ikääntyneille ja vammaisille (Nace 88991).³² Verohallinnolle vuonna 2011 tehdyn selvityksen mukaan kotitalousvähennyksen alaisia palveluja tuottivat pienet pääosin naisten omistamat yritykset, joiden liikevaihdosta kotitalousvähennyksen alaisten palvelujen kokonaiskustannukset olivat keskimäärin 40 prosenttia.

Kotipalvelun toimialalla toimivat yritykset tuottavat laajasti myös kotihoidon piiriin kuuluvia palveluja, mutta palveluvalikoima poikkeaa yrityksittäin. Kotihoidon palveluntuottajan, joka ei tarjoa ympärivuorokautisia sosiaalipalveluja, on tehtävä ennen toiminnan aloittamista tai olennaista muuttamista **ilmoitus** sen kunnan toimielimelle (perusturvalautakunta, yms.), jossa palveluja tarjotaan.³³ Sen jälkeen palveluntuottajat merkitään Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valviran ylläpitämään yksityisten sosiaalihuollon palveluntuottajien rekisteriin.

³¹ Lith, Pekka: Kotitalousvähennysjärjestelmä Suomen kansantaloudessa, Selvitys kotitalousvähennyksen alaisten palvelujen tuottajista, käyttäjistä ja järjestelmän kehittämistarpeista, Helsinki 2011.

³² Kotitalous-, hoiva- ja hoitotöiden markkinoihin voi sisältyä kasvuyrittäjyyttä. Tästä hyviä esimerkkejä ovat kotipalvelualalle (Nace 88101) tilastoituvat **Gubbe Sydänystävät Oy:n** ja **Suomen Seniorihoiva Oy:n** toiminta.

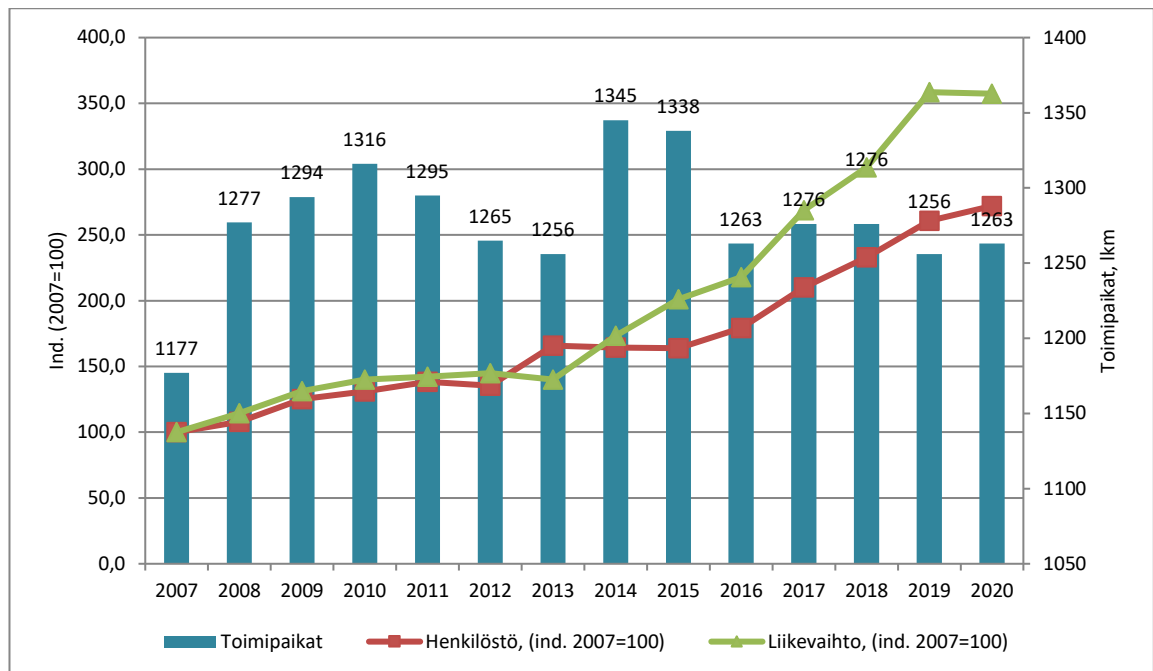
³³ Kunta arvioi, että toiminta täyttää lain asettamat vaatimukset. Lakia sovelletaan myös julkisyhteisöjen perustamiin liikeyrityksiin. Toimeksiantosopimukseen perustuva perhehoitolain mukainen perhehoito, omaishoito ja vapaaehtoistyö eivät kuulu lupa- ja ilmoitusvelvollisuuden piiriin.

Yksityisten sosiaalihuollon palveluntuottajien rekisteristä on säädetty laissa yksityisistä sosiaalipalveluista (922/2011). Rekisteriin ei talleteta tietoja sellaisista palveluntuottajista, jotka tuottavat sosiaalihuoltolain (1301/2014) mukaan vain kotipalveluihin kuuluvia tukipalveluja tai niihin rinnastettavia palveluja, kuten aterian-, saatto-, siivous- ja kuljetuspalveluja. Sama koskee yksityistä perhepäivähoitoa tai tilapäistä lastenhoitoapua tarjoavia palveluntuottajia. Monet tukipalveluja tuottavat yritykset kuuluvat päätoimialtaan **siivouspalveluja** (Nace 81) tuottaviin yrityksiin.

Tilastokeskuksen yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilastojen mukaan Suomessa oli 1 167 kotipalvelualan yritystä ja 1 263 yritystoimipaikka vuonna 2020. Yritysten määrä kasvoi vuoteen 2015 saakka, mutta sittemmin määrä on vähentynyt. Myös yritystoimipaikkojen määrän kasvu on laantunut, vaikka työllisyys ja liikevaihto ovat lisääntyneet. Tähän on myötävaikuttanut se, että toimintaa harjoitetaan yrityksissä, joiden päätoimiala on jokin muu kuin kotipalveluala. Nämä yritykset voivat olla kooltaan suurempia kuin päätoimialtaan kotipalvelualan yritykset.³⁴

Yritystoimipaikkojen liikevaihto on kasvanut reippaasti etenkin vuodesta 2014 lukien. Vuonna 2020 niiden työllisyys oli 5 970 henkilöä ja liikevaihto 343 miljoonaa euroa. Lisäksi kotipalvelualalla toimii järjestöjä. Järjestömuotoisista toimipaikoista ei ole saatavilla tuoreita tietoja, mutta vuonna 2018 järjestöjen toimipaikkoja oli 25. Niiden henkilöstö oli 240 henkilöä ja laskennallinen liikevaihto 16 miljoonaa euroa. Liikevaihto on arvioitu kertomalla järjestötoimipaikkojen henkilöstö vastaavan toimialan yritystoimipaikkojen liikevaihto per henkilöstä –suhteella.³⁵

Kuvio 6 Kotipalvelualan (Nace:t 88101 ja 88991) yritystoimipaikkojen ja niiden työllisyyden ja liikevaihdon määrän kehitys 2007–19 (Lähde: Alueellinen yritystoimintatilasto, Tilastokeskus).

³⁴ Edellä mainittu näkyy päätoimialtaan kotipalvelualan yritysten ja saman toimialan toimipaikkojen erilaisessa työllisyyden ja liikevaihdon kehityksessä.

³⁵ Näin ollen yksityisen kotipalvelualan kaikki noin 1 290 yritysten ja järjestöjen toimipaikkaa työllistävät Suomessa 6 200 henkilöä ja niiden liikevaihto oli noin 360 miljoonaa euroa.

Yritysten kokorakenne

Yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilaston mukaan 69 prosenttia päätoimialtaan kotipalvelualan yrityksistä työllisti alle kaksi vuosityöllistä vuonna 2020, mutta niiden osuus toimialan liikevaihdosta ja työllisyydestä oli ainoastaan kahdeksan prosenttia.³⁶ Yritysten henkilöstö oli 5 350 henkilöä, mikä oli 90 prosenttia alan toimipaikkojen henkilöstöstä, sillä osa alan toimipaikoista kuuluu yrityksiin, joilla on jokin muu päätoimiala. Yritysten liikevaihto oli 287 miljoonaa euroa, mikä oli puolestaan 84 prosenttia alan toimipaikkojen liikevaihdosta vuonna 2020.

Vajaa neljäsosa päätoimialaltaan kotipalvelussa toimivista yrityksistä kuului 2–9 henkilöä työllistäviin pientyönantajiin. Tämän kokoisten yritysten osuudet toimialan työllisyydestä ja liikevaihdosta olivat noin viidennes. Vähintään kymmenen henkilöä työllistäviä yrityksiä oli vain 80, mutta niiden osuus toimialan työllisyydestä (ja liikevaihdosta) nousi yli 70 prosenttiin vuonna 2020. Alan yritysten henkilöstö on jaettavissa yrittäjiin ja palkansaajiin. Vuotta 2019 koskevien tilastotietojen mukaan yrittäjiä oli 11 prosenttia (550 henkilöä) ja palkansaajia 89 prosenttia (4 370 henkilöä).

Voidaan todeta, että pääosa kotiin vietävistä palveluista ovat luonteeltaan sellaisia, että niiden tuottaminen ei edellytä suurta yrityskokoa, joten pienet (10–49 henkilön yritykset) ja mikrokokoiset yritykset ja järjestöt hallitsevat yhä kotiin annettavien yksityisten palvelujen markkinoita, kun puhutaan kuntien ostopalveluista, palveluseteleistä ja kotitalousvähennykseen oikeuttavista palveluista. Tosin yksinyrittäjien yritykset eivät paini samassa sarjassa kuin vaikkapa pientyönantajat ja niitä suuremmat työnantajayritykset tai järjestömuotoiset palveluntuottajat.

Kunnan kilpailuttamat ostopalvelut ovat keskittyneet keskimääräistä isompiin kotipalvelualalla toimiviin yrityksiin ja järjestöihin. Palvelusetelipohjainen toiminta kohentaa mikroyritysten asemaa markkinoilla. Iso osa kotipalvelun yrityksistä, jotka ovat tai voisivat olla potentiaalisia kotiin annettavia palveluja tarjoavia yrityksiä, on silti sooloyrityksiä tai muutaman henkilön yrityksiä. Niiden asema on parhain kotitalousvähennykseen oikeuttavissa palveluissa, sillä niihin sisältyy vähiten sääntelyä, julkista rekisteröintiä ja ammatilliseen pätevyyteen liittyviä vaatimuksia.

Kansantaloudellisesti esimerkiksi kotitalousvähennyksen alaisten palvelujen tuotannolla on melko rajalliset työllisyysvaikutukset, ja siihen pohjaavaa kasvuyrittäjyyttä esiintyy melko vähän. Asia tuli selvästi ilmi Verohallinnolle jo vuonna 2011 tehdyssä selvityksessä. Kotitalousvähennys on tarjonnut työtilaisuuksia lähinnä ammatinharjoittajille ja on synnyttänyt pieniä sivutoimisia yrityksiä asutuskeskuksiin mutta myös pienille paikkakunnille, joissa vastaavaa palvelutarjontaa ei ole ollut aiemmin tarjolla etenkin kotitalous-, hoiva- ja hoitopalvelujen puolella.³⁷

Osa-aikaiset yrittäjät

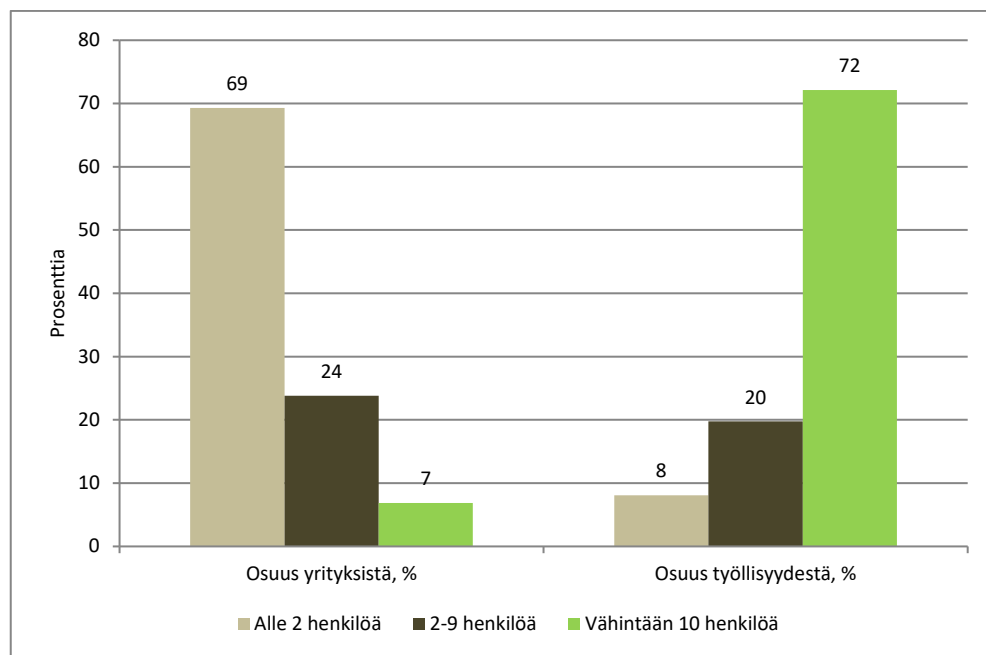
Tilastokeskuksen yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilaston perusteella arvioituna alle kaksi henkilöä työllistävästä kotipalvelun yrityksistä (809 kpl) osa-aikaisten yrittäjien

³⁶ Nämä ovat enimmäkseen pää- ja sivutoimisten ammatinharjoittajien omistamia **sooloyrityksiä**.

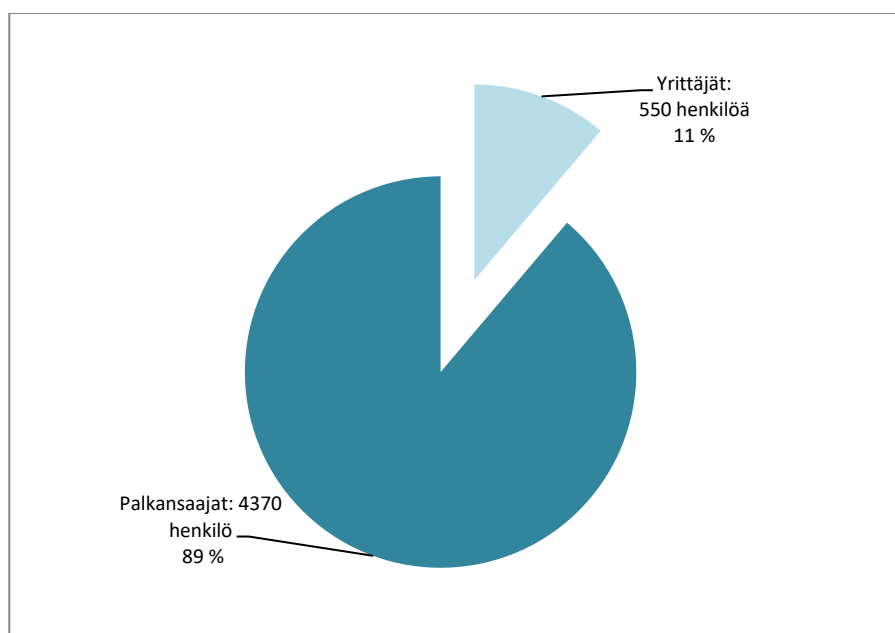
³⁷ Laskennallisesti kasvuyrittäjiksi oli 2010-luvun vaihteessa vain puoli prosenttia kaikista kotitalouspalveluja tuottaneista yrityksistä. Kasvuyrittäjiksi oli määritelty ne vähintään kolmen henkilön yritykset, joiden verovähennyksen alaisten palvelujen myynti oli vähintään viidenneksen ja joissa palkkasumman vuotuinen keskimääräinen kasvuvauhti oli yli 20 prosenttia vuosina 2007–09. (Lith, Pekka: Kotitalousvähennysjärjestelmä Suomen kansantaloudessa, Selvitys kotitalousvähennyksen alaisten palvelujen tuottajista, käyttäjistä ja järjestelmän kehittämistarpeista, Helsinki 2011).

omistamia oli 351 yritystä. Osa-aikaisuus on määritelty siten, että yritys työllistää koko-vuosityöllisyydellä mitattuna alle 0,5 henkilöä, mutta niiden liikevaihto ylitti vuositilastoon pääsyn minimirajan (11 810 euroa). Maassamme toimii lisäksi arviolta noin sata osaa-aikaista kotipalvelun yritystä, jotka eivät sisälly Tilastokeskuksen vuositilastoihin, sillä ne eivät täyttäneet vuositilastoon pääsyn kriteereitä.³⁸

Kuvio 7 Kotipalvelualan (Nace:t 88101 ja 88991) yritykset henkilöstön kokoluokittain 2019 (Lähde: Yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilasto, Tilastokeskus).

Kuvio 8 Kotipalvelualan (Nace:t 88101 ja 88991) yritysten palkansaajat ja yrittäjät 2019 (Lähde: Yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilasto, Tilastokeskus).

³⁸ Yritys on jäänyt vuositilastojen ulkopuolelle, koska ei ole täyttänyt yhtäkään seuraavista ehdoista: henkilöstö yli 0,5 tai liikevaihto yli 11 810 euroa (vuonna 2019), investointien määrä yli 50 000 euroa tai taseen loppusumma yli 170 000 euroa. Vuositilastojen ulkopuolelle jäävät kotipalvelun yritykset nostavat toimialan yritysten todellista määrää.

Toimipaikat alueellisesti

Alueellisen yritystoimintatilaston mukaan kotipalvelualan toimipaikoista 24 prosenttia sijaitsi Uudellamaalla 2020. Uudellamaalla toimivien toimipaikkojen osuus alan työllisyydestä ja liikevaihdosta oli noin neljännes. Seuraavaksi eniten toimipaikkoja oli Pirkanmaalla, jonka osuus toimipaikkojen määrästä oli 11 prosenttia sekä työllisyydestä ja liikevaihdosta noin 14–15 prosenttia vuonna 2020. Toimipaikkojen määrän vähenemisestä huolimatta niiden työllisyys ja nimellinen liikevaihto olivat yli kaksinkertaistuneet Pirkanmaalla vuosina 2015–20.³⁹

Kolmanneksi eniten toimipaikkoja oli Varsinais-Suomessa. Siellä kotipalvelualan työllisyys oli 2,5-kertaistunut ja nimellinen liikevaihto oli lähes 3,5-kertaistunut vuosina 2015–20. Muista maakunnista (pl. Satakunta) ei ole saatavilla tilastotietoja kotipalvelualan toimipaikkojen työllisyydestä ja liikevaihdosta vuodelta 2020.⁴⁰ Täydentäviä tietoja kotipalvelualan toimipaikoista voidaan saada Tilastokeskuksen toimipaikkalaskuriin pohjautuvista tilastoista, jotka ovat joulukuulta 2021.⁴¹ Niiden mukaan toimialalla on 1 341 yritysten ja järjestöjen toimipaikkaa.

Taulukko 7 Kotipalvelualan toimipaikat maakunnittain 2015–20 (Lähde: Alueellinen yritystoimintatilasto, Tilastokeskus).

	Toimipaikat 2015, lkm	Toimipaikat 2020, lkm	Muutos 2015-20, lkm
Uusimaa	305	302	-3
Pirkanmaa	147	144	-3
Varsinais-Suomi	104	87	-17
Keski-Suomi	107	85	-22
Pohjois-Pohjanmaa	77	77	0
Pohjois-Savo	91	74	-17
Kanta-Häme	69	68	-1
Satakunta	59	58	-1
Päijät-Häme	47	55	8
Kymenlaakso	51	54	3
Etelä-Savo	56	44	-12
Etelä-Karjala	48	42	-6
Etelä-Pohjanmaa	38	42	4
Pohjois-Karjala	48	41	-7
Lappi	34	39	5
Pohjanmaa	32	25	-7
Keski-Pohjanmaa	10	13	3
Kainuu	12	9	-3
Ahvenanmaa		1	1
Tuntematon	3	3	0
Koko maa	1338	1263	-75

³⁹ Saatu tulos on linjassa sen kanssa, että kotitalousvähennykseen oikeuttavat kotitalous-, hoiva- ja hoitotöiden työku-
tannukset ovat Uudellamaalla ja Pirkanmaalla suurimmat. Lisäksi etenkin Pirkanmaalla yksityisiä palveluntuottajia hyö-
dynnetään paljon kuntien rahoittamissa kotihoidon palveluissa.

⁴⁰ Tilastotiedot eivät ole saatavilla salassapitosyistä.

⁴¹ Toimipaikkalaskuri perustuu Tilastokeskuksen yritys- ja toimipaikkarekisteri toimipaikka-aineistoon. Se sisältää liike-
toiminnasta arvolisäverovelvollisten ja/tai työnantajina toimivien yritysten, elinkeinonharjoittajien ja voittoa tavoittele-
mattomien yhteisöjen toimipaikat toimialoittain, henkilöstön kokoluokittain ja alueittain (postinumerot, kunnat, maakun-
nat, yms.). Maatilataloudesta ovat mukana työnantajina toimivat tilat.

Vuoden 2021 alussa toimialan yritysten ja järjestöjen toimipaikoista 82 prosenttia työllisti alle viisi henkilöä (pl. henkilöstöltään tuntemattomat toimipaikat). Toimipaikoista 12 prosenttia työllisti 5–19 henkilöä ja viisi prosenttia vähintään 20 henkilöä. Vajaa neljännes toimipaikoista sijaitsi Uudellamaalla, mikä on samaa luokkaa kuin Tilastokeskuksen alueellisen yritystoimintatilaston mukaan vuonna 2020. Eniten suuria vähintään 50 henkilöä työllistäviä toimipaikkoja löytyy Uudeltamaalta, Varsinais-Suomesta, Päijät-Hämeestä ja Etelä-Pohjanmaalta (Taulukko 8).

Taulukko 8 Kotipalvelualan (Nace:t 88101 ja 88991) yritysten ja järjestöjen toimipaikat kokoluokittain ja alueittain joulukuussa 2020, kpl (Lähde: Alueellinen yritystoimintatilasto, Tilastokeskus).

	Yhteensä, lkm	Koko tuntematon	Alle 5 henkilöä	5–9 henkilöä	10–19 henkilöä	20–49 henkilöä	Väh. 50 henkilöä
Uusimaa	328	17	257	30	11	9	4
Pirkanmaa	153	5	123	10	3	7	5
Varsinais-Suomi	110	3	86	11	6	3	1
Keski-Suomi	85	5	69	5	3	2	1
Pohjois-Pohjanmaa	78	7	55	4	5	6	1
Kanta-Häme	70	0	60	3	3	4	0
Pohjois-Savo	68	2	55	4	6	1	0
Päijät-Häme	56	2	39	4	5	4	2
Etelä-Pohjanmaa	52	0	41	4	2	3	2
Satakunta	47	4	39	1	3	0	0
Kymenlaakso	46	0	40	2	3	1	0
Pohjois-Karjala	39	2	31	2	2	2	0
Lappi	38	0	30	4	3	1	0
Etelä-Karjala	37	2	25	5	2	2	1
Etelä-Savo	36	1	32	2	1	0	0
Pohjanmaa	23	0	19	2	1	1	0
Kainuu	14	2	9	2	0	1	0
Keski-Pohjanmaa	13	2	8	3	0	0	0
Ahvenanmaa	1	0	0	0	1	0	0
Koko maa	1341	62	1057	98	60	47	17
<i>Osuus, %</i>			82,6	7,7	4,7	3,7	1,3

2.2 Verohallinnon tilastot palveluntuottajista

Verohallinnon erillisselvityksenä tuottamien tilastojen mukaan kotitalousvähennykseen oikeuttavien rakentamispalvelujen sekä **hoiva-, hoito- ja kotitaloustöiden** palveluntuottajia oli 62 156 vuonna 2020.⁴² Näistä hoiva-, hoito- ja kotitaloustöitä toimitti 33 268 palveluntuottajaa, eli 54 prosenttia. Osa palvelujen tuottajista on voinut tuottaa remonttitöitä sekä hoiva-, hoito- ja kotitaloustöitä. Kaikista palveluntuottajista 44 prosenttia oli päätoimialaltaan rakennusalan yrityksiä. Toiseksi suurin toimiala oli hallinto- ja tukipalvelut, joihin luetaan siivousalan yritykset.

⁴² Kotitalousvähennyksen alaisten palveluntuottajien määrä oli Verohallinnon tilastojen mukaan 60 727 vuonna 2018 ja noin 55 400 vuonna 2011. Vuodesta 2018 palveluntuottajien määrä on lisääntynyt 1 427 yrityksellä (2,4 %) ja vuodesta 2011 vajaalla 6 800 yrityksellä (12 %).

Verovähennyksen alaisia palveluja tuotetaan myös alkutuotannon⁴³ sivuelinkeinona. Muita merkittäviä toimialoja ovat teollisuus, liike-elämän palvelut, kaupan alan sekä sosiaali- ja terveystoimet. Teollisuus- ja kaupan alan yritykset tekevät todennäköisesti erilaisia asennus- ja huoltotyöitä. Sosiaali- ja terveysalan yritysten toiminta liittyy kotitalous-, hoiva- ja hoitopalveluihin. Jos tarkastelun kohteena ovat pelkästään *kotitalous-, hoiva- ja hoitotyöt*, tärkeimpinä toimialoina korostuvat hallinto- ja tukipalvelut (siivousala), alkutuotantoa ja sosiaali- ja terveysala.⁴⁴

Taulukko 9 Kotitalousvähennyksen alaisia remontti-, hoiva-, hoito- ja kotitaloustöitä tuottaneet palvelutuottajat toimialoittain (Nace 2008) 2020 (Lähde: Verohallinto).

	Kaikki yritykset, lkm	Osuus toimialoittain, %	Osuus verovähennyksen kustannuksista, %	Kotitalous-, hoiva- ja hoitotyöitä tehneet, lkm	Osuus kaikista yrityksistä, %
Maa-, metsä- ja kalatalous	5488	9	1	3200	58
Teollisuus (ml. kaivostoiminta)	3202	5	3	1300	41
Energia-, vesi- ja ympäristöhuolto	659	1		344	52
Rakennusala	27494	44	76	11271	41
Kauppa	3979	6	7	2325	58
Kuljetus	1722	3		927	54
Majoitus- ja ravitsemisala	641	1		534	83
Informaatio ja viestintä	566	1	1	370	65
Rahoitus ja vakuutus	154	0		83	54
Kiinteistö-, hallinto- ja tukipalvelut	7972	13	6	6084	76
Ammatillinen tekninen toiminta	4257	7	2	1555	37
Sosiaali- ja terveystoimet	2961	5	3	2891	98
Koulutus ja henkilöpalvelut	3012	5		2353	78
Tuntematon	49	0	1	21	43
Yhteensä	62156	100	100	33258	54

Yritysmuodoltaan 45 prosenttia kaikista palveluntuottajista oli yksityisiä elinkeinoharjoittajia vuonna 2020. Osakeyhtiömuotoisia palveluntuottajia oli 46 prosenttia, mutta niiden osuus kotitalousvähennykseen oikeuttavista työ- ja palvelukustannuksista oli 82 prosenttia. Henkilöyhtiöitä palveluntuottajista oli kuusi prosenttia ja muita yritysmuotoja edustavia kolme prosenttia. *Kotitalous-, hoiva- ja hoitotyöiden* tuottajista elinkeinoharjoittajien osuus oli myös 45 prosenttia. Osakeyhtiöiden osuus oli 44 prosenttia. Muita yritysmuotoja edustavia palveluntuottajia oli 11 prosenttia.

Kaikista palveluntuottajista 94 prosenttia (58 361 tuottajaa) löytyi Verohallinnon tilastojen mukaan **ennakkoperintärekisteristä** joulukuussa 2021. Kuusi prosenttia (3 795 yritystä ja järjestöä) ei ollut ennakkoperintärekisterissä.⁴⁵ **Arvonlisäverorekisterissä** palvelujen tuottajista oli 90 prosenttia. Ei-arvonlisäverovelvollisia oli kaksitoista prosenttia. Syynä voi olla, että palvelumyynti ei ole ylittänyt arvonlisäverollisen toiminnan alarajaa

⁴³ Maa-, metsä- ja kalatalous.

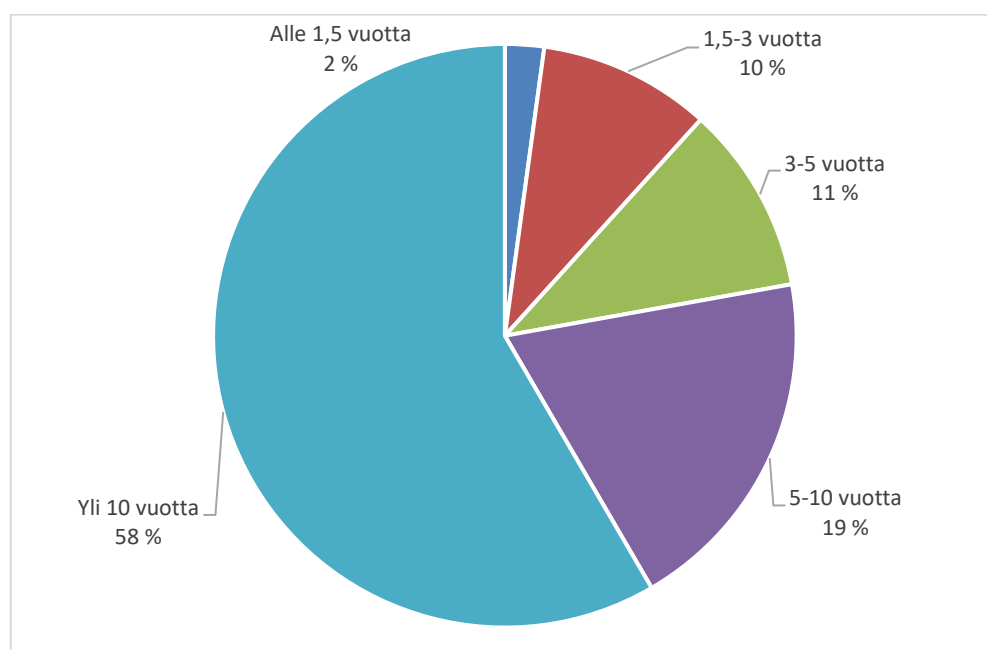
⁴⁴ Monialaisuus näkyi Saimaan Ammattikorkeakoulun vuonna 2016 teettämässä kyselytutkimuksesta. (Lähde: Saimaan Ammattikorkeakoulu ja Lith Consulting Group: Kotiin vietäviä palveluja koskeva kysely, joulukuu 2016).

⁴⁵ Osuudet olivat samoja kotitalous-, hoiva- ja hoitotyöitä tehneillä yrityksillä. Ennakkoperintärekisterin ulkopuolelle jäämisen pääsyy on toiminnan lakkaaminen. Muita syitä ovat verovelkojen kasautuminen, yritysjärjestelyt (sulautuminen), konkurssi, oma-aloitteisten verojen veroilmoitusten laiminlyönti ja veroilmoituksen (tuloverotus) laiminlyönti.

(10 000 euroa). Järjestöjen osalta kyse voi olla siitä, että toiminta ei ole tuloverovelvollisia eikä siten myöskään arvonlisäverovelvollista.

Pääosa (58 %) kaikista palveluntuottajista oli toiminut yli kymmenen vuotta. Vähintään viisi vuotta toiminnassa olleita oli 77 prosenttia palveluntuottajista. Korkeintaan kolme vuotta toimineita oli kaksitoista prosenttia. Osuudet olivat samansuuruiset myös kotitalous-, hoiva- ja hoitotöitä tehneillä yrityksillä. Palveluja tarjoavat toimittajat ovat keskimäärin pieniä. Noin 45 prosentilla kaikista kotitalousvähennyksen alaisia töitä tehneistä palveluntuottajista ei ollut palkansaajia joulukuussa 2021. Eli ne olivat lähinnä pää- ja sivutoimisten yrittäjien omistamia.⁴⁶

Kuvio 9 Kotitalousvähennyksen alaisia remontti-, hoiva-, hoito- ja kotitaloustöitä suorittaneet palveluntuottajat toiminta-ajan (pl. toiminta-aika tuntematon) mukaan 2020 (Lähde: Verohallinto).

Noin 29 prosenttia palveluntuottajista työllisti 1–4 työntekijää, joskin osa palkansaajista voi olla osakeyhtiömuotoisten yritysten omistajayrittäjiä. Yksitoista prosenttia työllisti 5–9 työntekijää ja kaksitoista prosenttia 10–49 työntekijää. Keskisuuria ja suuria vähintään 50 työntekijän toimittajia oli kolme prosenttia, mutta niiden osuus kohdejoukon palkansaajien koko määrästä oli 87 prosenttia ja kokonaistyöllisyydestä arviolta 85 prosenttia. Kokonaistyöllisyys saadaan, kun jokaisen ei-työnantajana toimivan palveluntuottajan arvioidaan työllistävän yhden henkilön (yrittäjän).⁴⁷

Yritysrakenteesta saadaan pitkälti samanlainen käsitys, kun asiaa tarkastellaan liikevaihdon pohjalta. Noin 46 prosentilla kaikista verovähennyksen alaisia palveluja tuottaneista liikevaihto oli korkeintaan 100 000 euroa. Noin 33 prosentissa liikevaihto oli 0,1–1,0

⁴⁶ Tämä on linjassa sen kanssa, että **säännöllisiä työnantajia**, jotka olivat verohallinnon työnantajarekisterissä, kaikista palveluntuottajista oli vain 37 prosenttia. Kotitalous-, hoiva- ja hoitotöitä tehneistä säännöllisiä työnantajia oli 40 prosenttia. Arvonlisäverorekisterissä yrityksistä oli 89 prosenttia joulukuussa 2021

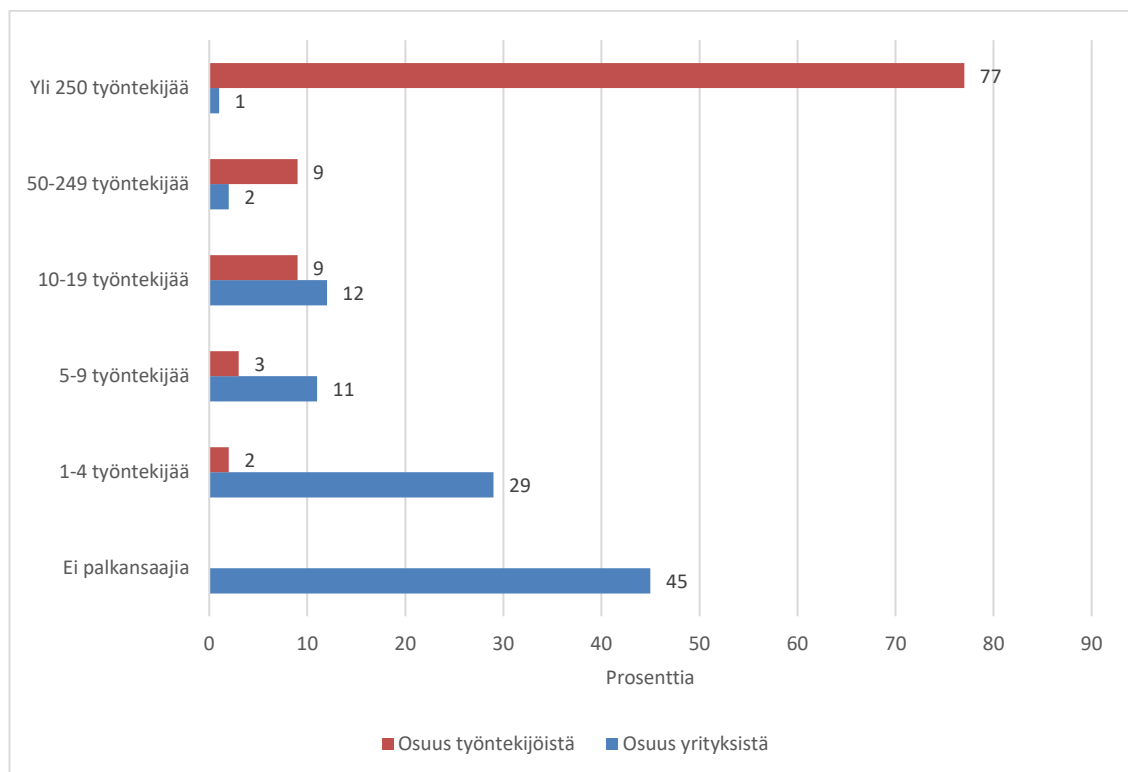
⁴⁷ Kotitalousvähennyksen alaisia töitä suorittaneiden palveluntuottajien kokonaistyöllisyys oli nuppilukuina mitattuna 1,720 miljoonaa vuonna 2020. Tämä osoittaa, että palveluntuottajien joukossa on suuria yrityksiä. Kotitalous-, hoiva- ja hoitotöitä tuottaneet työllistivät 1,440 työntekijää. Näissä palveluissa keskisuurten ja suurten palveluntuottajien osuus palkansaajien koko määrästä oli 92 prosenttia ja kokonaistyöllisyydestä 90 prosenttia.

miljoonaa euroa. Yhdessätoista prosentissa liikevaihto ylitti miljoona euroa, mutta näiden kokoluokaltaan yritysten osuus oli 93 prosenttia kohdejoukon kokonaisliikevaihdosta. Yhteensä kotitalousvähennyksen alaisia palveluja tuottaneiden yritysten euromääräinen liikevaihto 121 miljardia euroa vuonna 2020.⁴⁸

Kotitalousvähennykseen oikeuttavista työkustannuksista puolestaan 50 prosenttia syntyi yritykset, joiden liikevaihto oli vuonna 2020 yli miljoona euroa. Eli palveluntuottajien joukossa on suuriakin yrityksiä. Toisaalta kotitalousvähennyksen alaisten palvelujen tuotanto on suuremmille yrityksille vähämerkityksellistä sivuliiketoimintaa, vaikka niiden osuus kaikista verovähennyksen alaisista työkustannuksista on suuri. Verohallinnolle vuonna 2011 laaditun selvityksen mukaan verovähennyksen alaisten töiden liikevaihto-osuus suurenee silti nopeasti, kun yrityskoko pienenee.

Vuonna 2011 tehdyn selvityksen mukaan 10–49 henkilön yrityksissä verovähennyksen alaisten töiden osuus jäi keskimäärin alle kahteen prosenttiin, mutta 1–2 palkansaajan yrityksissä osuus nousi jo lähes kymmeneen prosenttiin liikevaihdosta. Elinkeinoharjoittajilla, joilla ei ollut palkansaajia, liikevaihto-osuus kohosi yli 15 prosenttia. Toimialoittain katsottuna kotitalousvähennyksen alainen palvelumyynti oli suurinta sosiaali- ja muita henkilökohtaisia palveluja tuottavissa naisten yrityksissä, kuten kotipalvelualalla, jossa osuus oli 40 prosenttia liikevaihdosta.⁴⁹

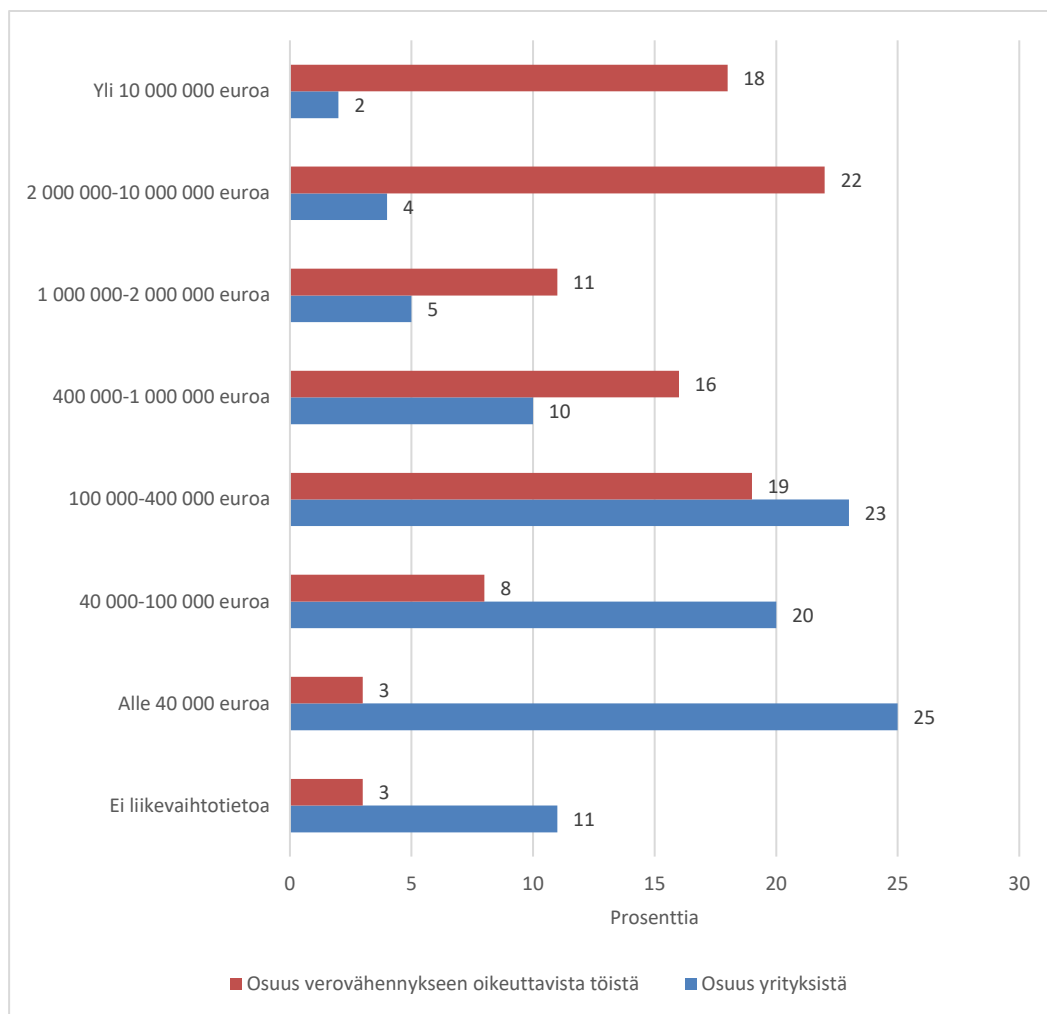
Kuvio 10 Kotitalousvähennyksen alaisia remonti-, hoiva-, hoito- ja kotitaloustöitä suorittaneet palveluntuottajat palkansaajien määrän mukaan 2020 (Lähde: Verohallinto).

⁴⁸ Kotitalousvähennyksen alaisia kotitalous-, hoiva- ja hoitotöitä tehneiden yritysten liikevaihto oli 87 miljardia euroa. Näissä palveluissa liikevaihdoltaan yli miljoonan euron yritysten osuus oli 95 prosenttia vuonna 2020.

⁴⁹ Sitä vastoin rakennusalan, teollisuuden ja kaupan yrityksille kotitalouspalvelut olivat Verohallinnolle vuonna 2011 laaditun selvityksen mukaan useimmiten vain vähämerkityksellistä oheis- ja sivuliiketoimintaa

Kuvio 11 Kotitalousvähennyksen alaisia remonti-, hoiva-, hoito- ja kotitaloustöitä suorittaneet palveluntuottajat liikevaihdon kokoluokittain ja verovähennykseen oikeuttavien työkustannusten mukaan 2020 (Lähde: Verohallinto).

Palveluntuottajat alueellisesti

Alueellisesti 26 prosenttia kaikista kotitalousvähennyksen alaisia töitä vuonna 2020 tehneistä palveluntuottajista sijaitsi Uudellamaalla. Kymmenen prosenttia toimi Varsinais-Suomessa ja yhdeksän prosenttia Pirkanmaalla.⁵⁰ Seuraavaksi eniten palveluntuottajia oli Keski-Suomessa ja Pohjois-Pohjanmaalla. Kotitalousvähennykseen oikeuttavista töistä Uudellamaalla toimivien osuus oli puolestaan 28 prosenttia. Silmiinpistävää oli, että Pirkanmaalla toimivat palveluntuottajat muodostivat peräti 18 prosenttia kotitalousvähennykseen oikeuttavista kustannuksista.

⁵⁰ Palveluntuottajien alueellinen jakauma on jossain määrin tasaisempi, jos katsotaan pelkästään kotitalous-, hoiva- ja hoitotöitä tehneiden yritysten kotipaikkakuntia

Taulukko 10 Kotitalousvähennyksen alaisia remontti-, kotitalous-, hoiva-, hoitotöitä suorittaneet palveluntuottajat kotimaakunnittain 2020 (Lähde: Verohallinto).

	Kaikki yritykset, lkm	Osuus maakunnittain, %	Osuus vero- vähennyksen kustannuksista, %	Kotitalous-, hoiva- ja hoitotöitä tehneet, lkm	Osuus kaikista yrityksistä, %
Uusimaa	16169	26,0	28	8435	52,2
Varsinais-Suomi	6197	10,0	10	3126	50,4
Pirkanmaa	5834	9,4	9	3026	51,9
Pohjois-Pohjanmaa	3628	5,8	6	2052	56,6
Keski-Suomi	3426	5,5	6	1902	55,5
Pohjois-Savo	2886	4,6	5	1739	60,3
Satakunta	2536	4,1	4	1323	52,2
Etelä-Pohjanmaa	2504	4,0	4	1216	48,6
Etelä-Savo	2491	4,0	4	1439	57,8
Päijät-Häme	2334	3,8	4	1245	53,3
Lappi	2235	3,6	4	1271	56,9
Kanta-Häme	2193	3,5	3	1142	52,1
Pohjanmaa	2013	3,2	3	970	48,2
Pohjois-Karjala	1959	3,2	3	1208	61,7
Kymenlaakso	1839	3,0	2	1026	55,8
Etelä-Karjala	1540	2,5	2	889	57,7
Kainuu	833	1,3	1	546	65,5
Keski-Pohjanmaa	734	1,2	1	404	55,0
Ahvenanmaa	578	0,9	1	225	38,9
Ulkomaat ⁵¹ , EOS	227	0,4		74	32,6
Koko maa	62156	100,0	100,0	33258	53,5

Palveluntuottajien taloudellinen asema

Verohallinnon tilastojen perusteella voidaan tutkia kotitalousvähennyksen alaisia hoiva-, hoito- ja kotitaloustöitä tarjoavien yritysten taloudellista asemaa vuonna 2020. Niiden mukaan kannattavuus oli hyvä 47 prosentilla ja heikko 40 prosentilla yrityksiä. Kannattavuutta on mitattu tässä suhteuttamalla tilikauden tulos liikevaihtoon. Tulos kuvastaa tulo-rahoituksen riittävyyttä. Tulos oli käytännössä negatiivinen 16 prosentilla yrityksiä. Negatiivinen tulos vähentää organisaation pääomaa ja rahoitusmahdollisuuksia, mikä heikentää edelleen toiminnan jatkuvuutta.

Yrityksen vakavaraisuutta ja pitkäaikaista maksuvalmiutta on kuvattu velkaantumisasteella (velat/oma pääoma). **Vakavaraisuus** oli hyvällä tasolla 60 prosentilla, tyydyttävä yhdeksällä prosentilla ja heikko 31 prosentilla yrityksiä. Lyhyen ajan **maksuvalmiutta** kuvaa sen sijaan lyhytaikaisten velkojen määrään suhteutettu rahoitusomaisuus. Se oli hyvällä tasolla 57 prosentilla, tyydyttävä 19 prosentilla ja heikko 24 prosentilla yrityksiä. **Oma pääoma** oli negatiivinen 14 prosentilla yrityksillä. Negatiivinen oma pääoma heikentää yrityksen kykyä selviytyä velvoitteistaan.⁵²

⁵¹ Ulkomaalaisten toimijoiden kokonaismäärä oli 193. Niistä kotitalous-, hoiva- ja hoitotöitä tehneitä palveluntuottajia oli 58. Loppuosaa (EOS) oli tapauksia, joiden kotipaikkakunnasta ei ollut saataville tietoja.

⁵² Yritysten taloudellista jakaumaa koskevat jakaumat olivat lähes samanlaiset kaikilla kotitalousvähennyksen alaisia palveluja tuottaneilla yrityksillä ja niillä yrityksillä, jotka eivät tarjonneet remonttipalveluja. Tilikauden tulos oli kotitalous-, hoiva- ja hoitotöitä tehneistä yrityksistä 16 prosentilla negatiivinen (tappiollinen), kun se oli kaikista yrityksistä tappiollinen 14 prosentilla.

Taulukko 11 Kotitalousvähennyksen alaisia remonti-, hoiva-, hoito- ja kotitaloustöitä tuottaneiden yritysten taloudellinen asema (pl. tilanne tuntematon) 2020 (Lähde: Verohallinto).

	Kannattavuus	Velkaantuneisuus	Maksuvalmius
Tilanne heikko, %	39,8	30,5	23,6
Tilanne tyydyttävä, %	12,8	9,4	19,0
Tilanne hyvä, %	47,4	60,2	57,4
Yhteensä, %	100,0	100,0	100,0
Tarkastelussa yrityksistä, %	76,8	71,9	62,7

Verovelkaisuus

Verovelkaa oli 17 prosentilla eli 10 861 kotitalousvähennyksen alaisia palveluja vuonna 2020 tuottaneilla yrityksellä joulukuussa 2021. Verovelalla ymmärretään eräpäivän jälkeen maksamatta olevaa veroa. **Järjestelemättömän verovelan** osuus oli kohdeyrityksillä 50 prosenttia verovelan kokonaismäärästä.⁵³ Verovelan määrä kuvaa yrityksen maksukyvyttömyyttä, mutta se voi liittyä myös harmaaseen talouteen. Tosin Verohallinnon tilastot eivät anna tietoa siitä, onko verovelka syntynyt yrityksen maksukyvyttömyydestä vai talousrikollisesta toiminnasta.

Kaikista kotitalousvähennyksen alaisia palveluja vuonna 2020 tuottaneista yrityksistä kymmenellä prosenttiyksiköllä verovelan määrä on alle 5 000 euroa. Seitsemällä prosenttiyksiköllä se on yli 5 000 euroa. Verovelat keskittyvät kolmeen prosenttiin yrityksiä, joiden verovelkojen määrä on yli 30 000 euroa ja osuus kaikista kohdejoukon verovelloista 72 prosenttia. Jos tarkastelun kohteina ovat kotitalous-, hoiva- ja hoitotöitä vuonna 2020 tehneet yritykset, pahiten velkaantuneiden kolme prosentin osuus oli 80 prosenttia verovelan kokonaismäärästä joulukuussa 2021.

Ulosottomenettelytkin kertovat velkaantumisesta ja maksukyvyistä. Suuret ulosottovelat ovat osoitus vakavista taloudellisista vaikeuksista. Ulosottovelka voi liittyä harmaaseen talouteen, jos velkojen maksamatta jättämisen tarkoituksena on ollut verojen ja muiden lakisääteisten velkojen maksamatta jättäminen muusta syystä kuin maksukyvyttömyyden takia. Kaikilla kotitalousvähennyksen alaisia töitä vuonna 2020 tehneistä viidellä prosentilla (3 269 yritystä) oli avoimia ulosottoasioita joulukuussa 2021. Tosin tiedossa ei ole, mitkä ulosottoasiat koskevat rikollista toimintaa.

Myös ulosotot keskittyvät rahamääräisesti pieneen joukkoon yrityksiä, sillä kotitalousvähennyksen alaisia palveluja tuottaneiden yritysten kaikista ulosottovelloista 79 prosenttia kasautui 1-2 prosenttiin yrityksiä. Ulosottovelloista 47 prosenttia koski veroja ja veronluonteisia maksuja. Lakisääteisten sosiaalivakuutusmaksujen (eläkevakuutusmaksut yms.) olivat yhdeksän prosenttia ja muut julkisoikeudelliset asiat yhden prosentin. Yksityisoikeudelliset asiat olivat 43 prosenttia ulosottovelloista. Varattomuus- tai suppean ulosoton esteitä oli kahdella prosentilla yrityksistä.⁵⁴

⁵³ Kotitalous-, hoiva- ja hoitotöitä tehneistä yrityksistä verovelkaisia oli myös 17 prosenttia (5 769 yritystä). Järjestelemättömän verovelka oli 47 prosenttia verovelan kokonaismäärästä.

⁵⁴ Myös konkurssi- ja yrityssaneeraus tiedot kertovat, että osalla yrityksistä on tai on ollut vireillä maksukyvyttömyysmenettely. Vaikka tiedot eivät kerro suoraan harmaasta taloudesta, taustalta voi löytyä talousrikollisuutta. Kotitalousvähennyksen alaisia palveluja vuonna 2020 tehneistä yrityksistä 1–2 prosentilla (506 yritystä) olikin konkurssi- tai velkasaneerausvaiheita joulukuussa 2021.

Taulukko 12 Kotitalousvähennyksen alaisia remonti-, hoiva-, hoito- ja kotitaloustöitä tuottaneiden yritysten verovelkakuukittelu lokakuussa 2020 (Lähde: Verohallinto)

	Yritykset, lkm	Osuus yrityksistä, %	Osuus verovelloista, %
Ei verovelkaa	56597	91	-
Verovelka alle 5 000 euroa	2325	4	2
Verovelka 5 000–30 000 euroa	2135	3	13
Verovelka yli 30 000 euroa	1094	2	85
Yhteensä	32 046	100,0	100,0

3 Kotiin vietävien palvelujen markkinat

Kotiin vietävien palvelujen tuotos (markkinoiden arvo) oli vuonna 2020 arviolta 1,754 miljardia euroa. Kotiin vietäviin palveluihin luetaan ensinnäkin kuntien järjestämisvastuulla oleva kotihoidon palvelutuotanto, joka siirtyy vuonna 2023 hyvinvointialueiden järjestämisvastuulle sekä toiseksi samantyyppisten kotitalousvähennyksen alaisten kotitalous-, hoiva- ja hoitotöiden palvelutuotanto.

Yksityisten palveluntuottajien osuus tuotoksesta oli 425 miljoonaa euroa (25 %), mistä kotitalousvähennykseen oikeuttavat kotitalous-, hoiva- ja hoitotöiden ostot palveluntuottajilta olivat 235 miljoonaa, kotitalousvähennykseen oikeuttavat palkkakustannukset 16 miljoonaa, kuntien kotihoidon yksityiset ostopalvelut 128 miljoonaa ja kotihoidon palvelusetelit 62 miljoonaa euroa vuonna 2020.

Osa julkisrahoitteista kotihoidon palvelua (kotipalvelut, tukipalvelut, kotisairaanhoito) tarjoavista yksityisistä palveluntuottajista myy samalla palvelujaan kotitalousvähennyksen kautta asiakkailleen. Kotitalousvähennyksen alaisten arjessa selviytymistä edistävien palvelujen onkin tuonut palvelujen piiriin asiakkaita, jotka muutoin uhkaavat jäädä suoraan julkisrahoitteisten kotihoidon palvelujen ulkopuolelle.

3.1 Kunnallinen toiminta

Tutkimusten mukaan samantyyppisiä arjessa selviytymisen palveluja kuin kotitalousvähennykseen oikeuttavia kotitalous-, hoiva- ja hoitotyöt ovat, on toimitettu palvelutarvitsijoille kuntaorganisaatioiden toimesta kuntien oma palvelutuotantona, palveluostoina muilta kuntayhteisöiltä (naapurikunnat, kuntayhtymät), yksityisinä ostopalveluina ja palvelusetelimuotoisesti.⁵⁵ Myös yksityiset palveluntuottajat voivat toimia samanaikaisesti suoraan julkisrahoitteisten palvelujen toimittajina (ostopalvelut, palvelusetelit) sekä tarjota palvelujaan kotitalousvähennyksen kautta.

Esimerkkejä samantyyppistä palveluista, joita yksityiset palveluntuottajat ovat toimittaneet suoraan kuntaorganisaatioille ja kotitalousvähennyksen kautta ovat siivous- ja ateriapalvelut, tilapäinen lastenhoitoapu sekä kauppa- ja asiointipalvelut. Lisäksi kuntarahoitteinen säännöllinen ja tilapäinen kotipalvelu sisältää on yksistään samantyyppisiä palveluja kuin kotitalousvähennyksellä on voitu saada. Näistä syistä johtuen kotitalous-, hoiva- ja hoitopalvelujen eli **kotiin vietävien palvelujen** markkinoita voidaan tarkastella yhtenä kokonaisuutena niiden rahoitustavasta riippumatta.

⁵⁵ Vuoden 2023 alusta kuntien järjestämisvastuulla oleva kotihoidon palvelutuotanto siirtyy hyvinvointialueiden järjestämisvastuulle ja valtion rahoittamaksi. Myös sosiaalihuoltolain sanamuotoja on muutettu tämän mukaisesti.

Kotitalousvähennyksen alainen palvelutuotanto on poikennut kuntien rahoittamista kotihoidon palveluista siten, että sen piiriin eivät kuulu arvonlisäverottomat terveydenhoitopalvelut, kuten kotisairaanhoido, hieronta tai jalkojenhoito, joita yksityiset palveluntuottajat voivat tarjota kunnille (*hyvinvointialueille*) ostopalveluina tai palvelusetelimuotoisesti. Tämä ei poissulje silti, että samat yksityiset palveluntuottajat tarjoavat kotitalousvähennyksen alaisia muita palveluja markkinoilla. Usein verovähennyksen alainen ja kuntarahoitteinen palvelutuotanto täydentävät toisiaan.

Kuntien järjestämismvastuulla olevaan sosiaalihoitoon, kuten kotiin vietäviin palveluihin (*jatkossa kotihoito*) on sovellettu sosiaalihoitolakia (1301/2014). Sen mukaan kunnan (*jatkossa hyvinvointialueen*) tehtävänä on järjestää tukea jokapäiväisestä elämästä selviytymiseen ja asumiseen liittyvän tuen tarpeeseen. Lain mukaan **kotihoidolla** tarkoitetaan kotipalvelun ja terveydenhoitolakiin (1326/2010) sisältyvien kotisairaanhoidon tehtävien muodostamaa kokonaisuutta. Samaa määritelmää on noudatettu myös Tilastokeskuksen kuntataloustilastoissa vuodesta 2015 lukien.

Käytännössä **kotipalvelulla** ymmärretään kodinhoitajan tai kotiavustajan antamaa kodissa tapahtuvaa yksilön ja perheen työapua, henkilökohtaista huolenpitoa ja tukemista sekä tukipalveluja, kuten ateria-, vaatehuolto-, kylvytys-, siivous-, kuljetus-, saattajasekä sosiaalista kanssakäymistä edistäviä palveluita.⁵⁶ **Kotisairaanhoido** on hoito- ja palvelusuunnitelman mukaista tai tilapäistä potilaan asuinpaikassa, kotona tai siihen verrattavassa paikassa moniammatillisesti toteutettua terveyden ja sairaanhoidon palvelua (ml. hoitoon tarvittavat hoitotarvikkeet).

Kunnallisen palvelutuotannon arvo (tuotos)

Kuntien oman palvelutuotannon laajuutta voidaan mitata kotihoidon tuotoksella. Tuoreimmat tiedot on laskettavissa vuosilta 2016–20. **Tuotos** on kansantalouden tilinpidossa käytetty käsite. Tuotoksella, eli vuoden aikana tuotettujen palvelujen arvolla voidaan mitata toiminnan laajuutta ja kehitystä sellaisissa talousyksiköissä, joilla ei ole käsitteellisesti liikevaihtotietoa, kuten yrityksillä tai liikelaitoksilla on. Näitä talousyksiköitä ovat julkisyhteisöt (kuntayhteisöt ja valtio) ja yksityiset voittoa tavoittelemattomat palveluntuottajat, kuten yhdistykset ja säätiöt.

Kunnallisen toiminnan tuotos saadaan Tilastokeskuksen kuntataloustilastosta tuotannon-tekijäkorvausten (palkat ja työvoimasivukulut), ostajahintaisen välituotekäytön (aine-, tarvike-, tavara- ja palveluostot, ulkoiset vuokrat, muut menot)⁵⁷ ja pääoman kulumisen (poistot) summana erikseen kuntien ja kuntayhtymien osalta. Vuotta 2020 koskevien laskelmien mukaan kuntien ja kuntayhtymien kotihoidon tuotoksen arvo oli 1,312 miljardia euroa. Summasta peruskuntien osuus oli 898 miljoonaa euroa (69 %) ja kuntayhtymien 413 miljoonaa euroa (31 %) (Taulukko 1).

Maakunnittain tarkasteltuna Uudenmaan osuus tuotoksesta oli 23 prosenttia. Toiseksi suurimmin maakunnan Varsinais-Suomen osuus oli yhdeksän prosenttia ja seuraavaksi suurimpien maakuntien Pirkanmaan, Pohjois-Savon ja Pohjois-Pohjanmaan noin seitsemään prosenttia. Vuodesta 2016 tuotoksen arvo on lisääntynyt 244 miljoonalla euroa eli 23 prosenttia. Kuntayhtymissä tuotos on yli kaksinkertaistunut. Kuntien oman tuotannon

⁵⁶ Ks. myös sosiaalihoitoasetus (607/1983).

⁵⁷ Kuntien ja kuntayhtymien välituotekäyttö on korotettu ostajahintaisiksi laskennallisella arvonlisäveroprosentilla.

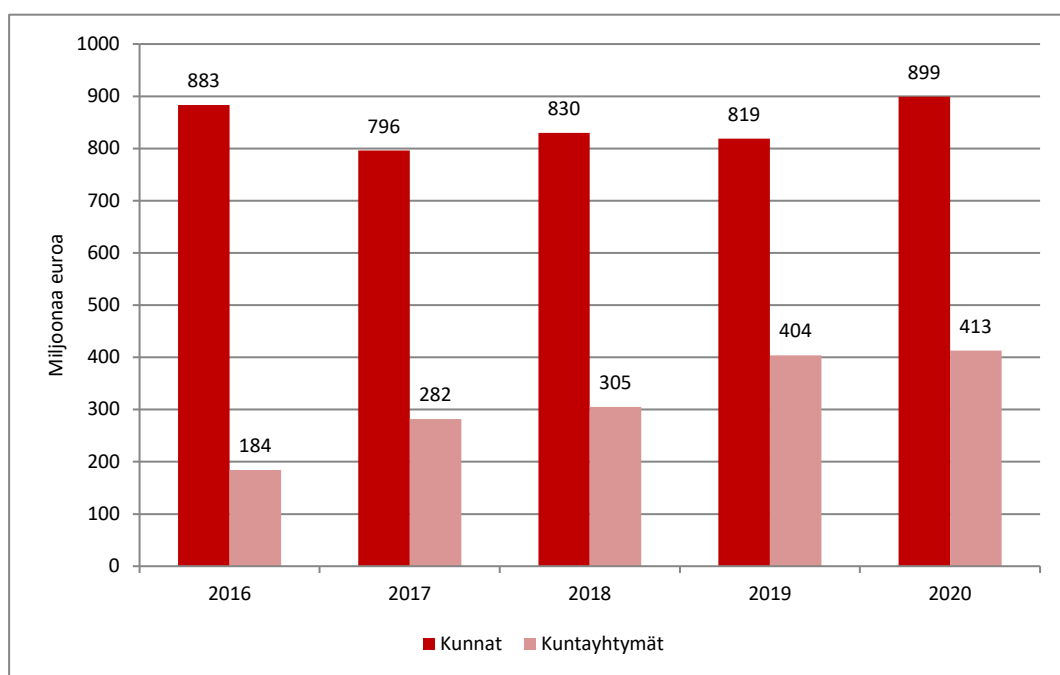
arvo on vähentynyt välillä tai pysynyt ennallaan, mikä johtuu uusien sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymien perustamisesta.

Kuntayhtymien osuus tuotoksesta oli peruskuntien palvelutuotantoa suurempi Kainuun, Kymenlaakson, Pohjois-Karjalan, Keski-Pohjanmaan, Päijät-Hämeen ja Etelä-Karjalan maakunnissa, joissa kuntayhtymät hoitavat pääosan alueen kuntien sosiaali- ja terveyspalvelujen tuotannosta. Kyse on ollut hiljaisesta SoTe-uudistuksesta, jossa palvelutuotantoa on siirretty kunnista vapaaehtoisesti leveämmille hartioille vuodesta 2015 alkaen. Kuntien oma tuotososuus oli vuonna 2020 suurin (yli 85 %) Pirkanmaalla, Ahvenanmaalla, Lapissa, Pohjanmaalla ja Satakunnassa.

Taulukko 13 Kuntien ja kuntayhtymien kotihoidon oman palvelutuotannon (tuotoksen) arvo maakunnittain 2020 (Lähde: Kuntataloustilastot, Tilastokeskus; Suunnittelu- ja tutkimuspalvelut Pekka Lith).

	Kunnat, 1000 euroa	Kuntayhtymät, 1000 euroa	Yhteensä, 1000 euroa	Osuus tuotoksesta, %	Kuntien tuotososuus, %
Uusimaa	266764	38799	305563	23,3	87,3
Varsinais-Suomi	114931	3500	118432	9,0	97,0
Pirkanmaa	102667		102667	7,8	100,0
Pohjois-Pohjanmaa	52380	41632	94012	7,2	55,7
Pohjois-Savo	72895	18279	91174	7,0	80,0
Pohjanmaa	54519	8878	63396	4,8	86,0
Lappi	58365	221	58586	4,5	99,6
Satakunta	49650	6953	56604	4,3	87,7
Keski-Suomi	55898		55898	4,3	100,0
Pohjois-Karjala	29	52384	52413	4,0	0,1
Etelä-Karjala	182	50854	51036	3,9	0,4
Päijät-Häme	5823	39924	45746	3,5	12,7
Etelä-Savo	7300	36470	43771	3,3	16,7
Kanta-Häme	29694	12833	42527	3,2	69,8
Kymenlaakso	618	40257	40875	3,1	1,5
Etelä-Pohjanmaa	20694	19912	40606	3,1	51,0
Keski-Pohjanmaa	15	22573	22588	1,7	0,1
Kainuu	0	19080	19080	1,5	0,0
Ahvenanmaa	6563		6563	0,5	100,0
Koko maa	898987	412549	1311536	100,0	68,5

Kuvio 12 Kuntien ja kuntayhtymien kotihoidon tuotoksen arvon kehitys koko maassa 2016–20 (Lähde: Kuntataloustilastot, Tilastokeskus; Suunnittelu- ja tutkimuspalvelut Pekka Lith).

3.2 Kuntien palvelukysyntä

Kuntien ja kuntayhtymien tuotoksen rahamäärä ei kerro vielä välttämättä siitä, kuinka kotihoidon tuotanto on ollut kunnissa järjestetty. Lisätietoja saadaan, kun arvioidaan kuntien **palvelukysyntä**. Arvio palvelujen kokonaiskysynnästä saadaan, kun peruskuntien laskennalliseen oman tuotannon arvoon⁵⁸ lisätään asiakaspalvelujen ostot⁵⁹ ja siitä vähennetään asiakaspalveluista saadut myyntitulot muilta julkisyhteisöiltä (*valtio, kuntayhtymät, kunnat*) ja yksityisiltä yhteisöiltä. Pohjatiedot perustuvat myös tässä tarkastelussa Tilastokeskuksen kuntataloustilastoon.

Perusajatuksena on, että tähän asti kunnat ovat vastanneet viime kädessä kotihoidon palvelujen järjestämisestä kuntalaisille. Kunnat ovat myös rahoittaneet palvelutuotannosta syntyvät menot verotuloillaan ja saamallaan valtionosuuksilla. Palvelukysynnän pohjana on ollut määrätty **kuntalaisten palvelutarve**, joka on voitu tyydyttää kunnan omalla palvelutuotannolla, ostamalla kuntalaisille tarkoitettua lopputuotepalvelua muilta julkisyhteisöiltä, kuten naapurikunnilta tai kuntayhtymiltä tai hankkimalla palvelut yksityisiltä palveluntuottajilta (*yrietykset ja järjestöt*).⁶⁰

Palvelukysyntä osoittaa samalla kunnalliseen kotihoidon markkinoiden potentiaalisen arvon, joka oli Suomessa arviolta 1,397 miljardia euroa ilman hallintoa ja palvelusetelimenoja vuonna 2020.⁶¹ Kotihoidon palvelukysynnästä **kuntien oma palvelutuotanto** oli arviolta 825 miljoonaa euroa (60 %), **yksityiset asiakaspalvelut** 128 miljoonaa euroa (9 %), palvelusetelit 62 miljoonaa euroa (4 %) ja **asiakaspalvelujen ostot muilta julkisyhteisöiltä** 382 miljoonaa euroa (27 %) vuonna 2020. Ostot muilta julkisyhteisöiltä ovat hankintoja kuntayhtymiltä ja toisilta kunnilta.

Palvelusetelimuotoinen toiminta nosti yksityisten ostopalvelujen kokonaisarvon 190 miljoonaan euroon. Tilastokeskuksen kuntataloustilastossa kotihoidon palvelusetelikuluihin luetaan kotipalvelun ja kotisairaanhoidon palvelusetelikulut. Ne on kirjattu kuntien käyttötalouden kuluissa avustuksiin. Palvelusetelien arvo ei sisällä asiakkaan palvelunmyyjälle maksamia omavastuuosuuksia. Palvelusetelien arvo ei sisällä asiakkaan palvelunmyyjälle maksamia omavastuuosuuksia. Palvelusetelimuotoista palvelutuotantoa käsitellään myöhemmin hieman tarkemmin.

Laskelmissa on otettu huomioon se, että kuntien asiakaspalvelujen ostot kuntayhtymiltä voivat sisältää kuntayhtymien oman palvelutuotannon ohella kotihoitoon liittyviä ostopalveluja, joita kuntayhtymät ovat hankkineet asiakaspalveluina yksityisiltä palveluntuottajilta eli tässä puhutaan **oikaistuista luvuista**. Voidaan todeta, että kuntien kotihoidon palvelukysyntä kasvoi 25 prosenttia vuosina 2016–20. Kuntien oman palvelutuotannon osuus on kehittynyt hitaimmin, mutta ostot muilta julkisyhteisöiltä (SoTe-kuntayhtymiltä) ja yksityisiltä tuottajilta ovat kasvaneet (Kuvio 12).

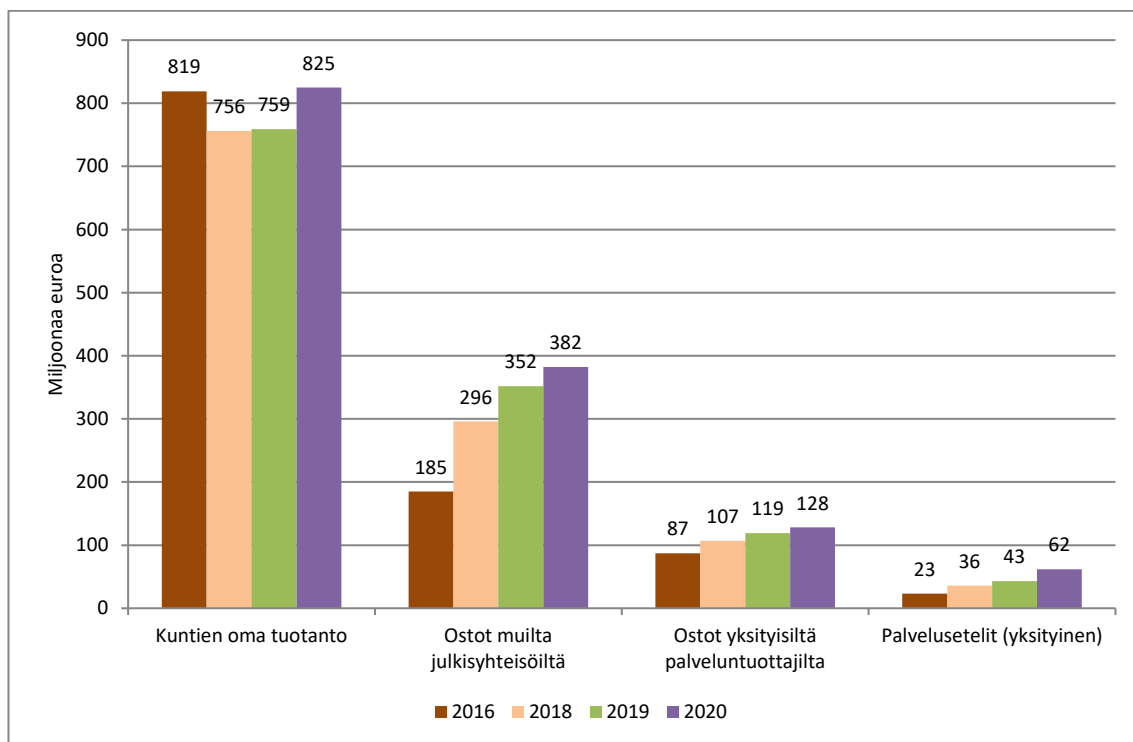
⁵⁸ Kuntien oman tuotannon laskennallinen arvo koostuu työvoimakustannuksista, arvonlisäverollisista välituoteostoista ja pääoman kulumisesta. Ne lasketaan samalla tavoin kuin tuotosta koskevissa laskelmissa.

⁵⁹ **Asiakaspalvelujen ostot** ovat lopputuotepalvelujen hankintoja kuntalaisille erotuksena kunnan omaan palvelutuotantoon hankituista välituotepalveluista. Asiakaspalvelujen ostot kuvaavat osaltaan palvelutoiminnan kokonaan ulkoistamista, missä kunta ei toimi enää työntekijöiden työnantajana. Kysymys ei ole silti toiminnan **yksityistämisestä**.

⁶⁰ Laskelmien peruseriaatteita voidaan soveltaa myös **hyvinvointialueiden** järjestämisvastuulle siirtyviin palveluihin.

⁶¹ Laskennallinen palvelukysyntä ei ole sama asia kuin käyttökustannukset tai kuntien palvelutuotannon arvo eli tuotos.

Kuvio 12 Kuntien palvelukysyntä kotihoidon palveluissa tuottajatyypeittäin 2016, 2018, 2019 ja 2020 (Lähde: Kuntien talous- ja toimintatilasto, Tilastokeskus; Suunnittelu- ja tutkimuspalvelut Pekka Lith).

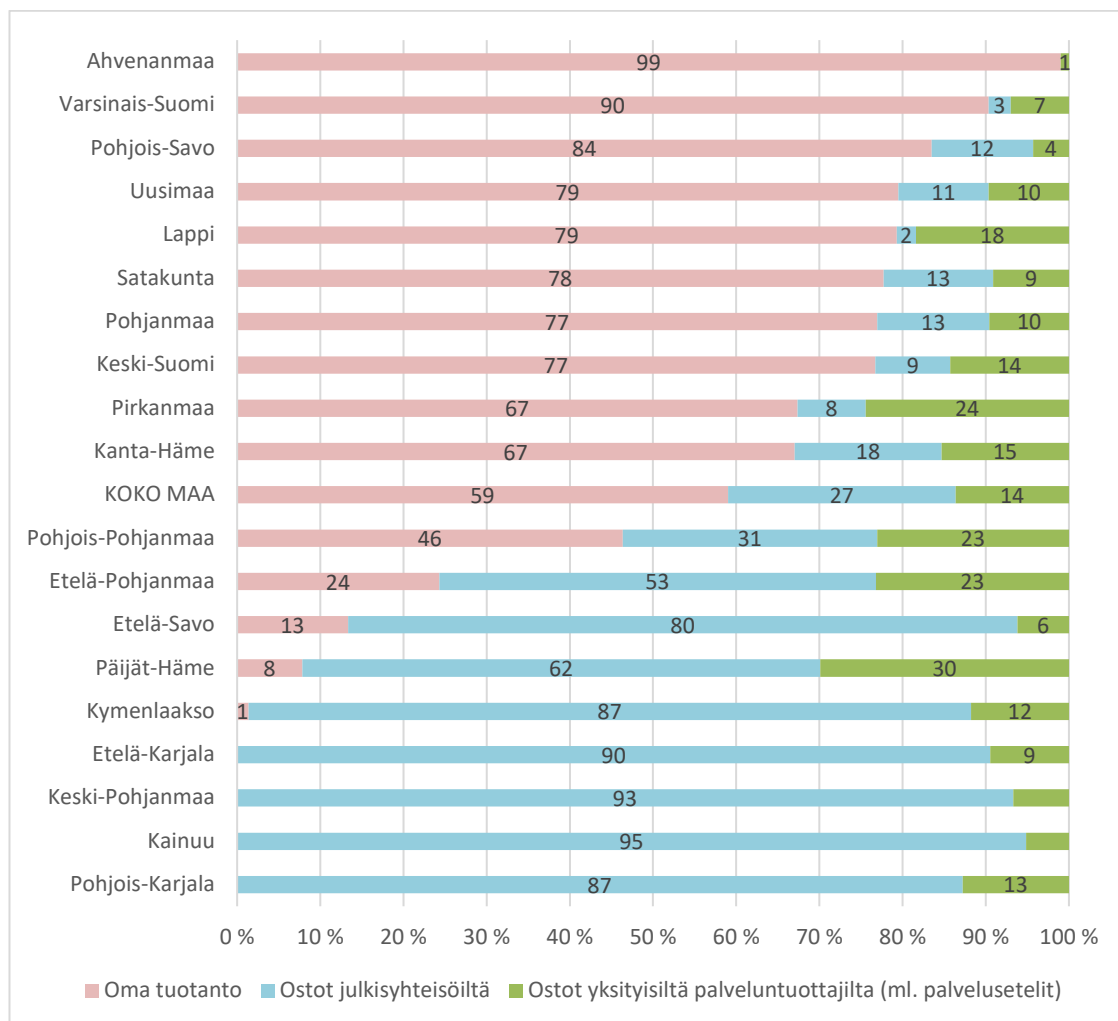

Kotihoidon palvelukysyntä maakunnittain

Jos katsotaan kotihoidon palvelutuotantoa tuottajatyypeittäin ja maakunnittain oikaistujen lukujen valossa, havaitaan, että kuntien omaa tuotantoa ei juurikaan ollut vuonna 2020 Kainuussa, Pohjois- ja Etelä-Karjalassa, Kymenlaaksossa, Keski-Pohjanmaalla ja Kainuussa. Näissä maakunnissa sosiaali- ja terveystalouden palvelujen tuotanto on hoidettu maakunnallisesti pääosin SoTe-kuntayhtymien toimesta. Myös Etelä- ja Pohjois-Pohjanmaalla, Etelä-Savossa ja Päijät-Hämeessä kuntien oman tuotannon osuus oli painunut alle 50 prosenttia kotihoidon palvelukysynnästä.

Muissa maakunnissa kuntien oman tuotannon osuus on vähintään 67 prosenttiin palvelukysynnästä. Ahvenanmaalla, Varsinais-Suomessa ja Pohjois-Savossa osuus oli vähintään 80 prosenttia. Yksityisten palveluntuottajien merkitys oli vuonna 2020 suurin Päijät-Hämeessä, Pirkanmaalla, Etelä-Pohjanmaalla, Pohjois-Pohjanmaalla, Lapissa ja Kanta-Hämeessä, joissa yksityisten palveluntuottajien osuus nousi vähintään 15 prosenttiin kuntien järjestämis- ja rahoitusvastuulla olevien kotihoidon palvelujen tuotannosta ostopalveluina tai palveluseteleillä (Kuvio 13).

Kuvio 13 Kuntien palvelukysyntä kotihoidon palveluissa maakunnittain ja tuottajatyypeittäin 2020 (Lähde: Kuntien talous- ja toimintatilasto, Tilastokeskus; Suunnittelu- ja tutkimuspalvelut Pekka Lith).

3.3 Kuntien kotihoidon asiakkaat

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL:n mukaan kuntien kustantaman kotihoidon asiakaina oli 208 200 henkilöä vuonna 2020. Heistä 55 prosenttia (115 300 henkilöä) sai kotihoidon palveluja säännöllisesti. Intensiivisen kotihoidon piirissä oli 88 500 henkilöä eli 43 prosenttia kaikista asiakkaista. Vuosina 2014–20 asiakkaiden kokonaismäärä oli kasvanut kahdeksalla prosentilla. Suhteellisesti asiakasmäärän kasvu oli suurinta Kanta-Hämeessä, Satakunnassa ja Pohjois-Pohjanmaalla. Intensiivistä kotihoitoa tarvitsevien määrä oli lisääntynyt sen sijaan kaksitoista prosenttia.

Kotihoidon asiakkaiden määrän kasvua selittää väestön vanheneminen ja se, että kotona asuvien vanhusten osuus samanikäisestä väestöstä on kohonnut koko 2010-luvun ajan kaikissa ikäryhmissä. Toteutunut kehitys on johtanut toisaalta asiakkaiden palvelutarpeen lisääntymiseen, kun osa asiakkaista on entistä huonokuntoisempia. Tämä näkyy asiakaskäyntien määrän kasvuna, joka oli 29 prosenttia vuosina 2014–20. Taustalla vaikuttaa pula kaiken tasoisten palveluasumisen paikoista ja erityisesti pula ympärivuorokautisen palveluasumisen hoitopaikoista.

Ikäryhmittäin tarkasteltuna kotihoidon asiakkaista 71 prosenttia oli täyttänyt 75 vuotta. 85 vuotta täyttäneitä oli 39 prosenttia. Alle 65 -vuotiaiden osuus asiakkaista oli vain yksitoista prosenttia. Asiakaskäyntien määrä oli lähes 38 miljoonaa vuonna 2020. Kotihoidon käynneiksi luetaan kotipalvelun, kotisairaanhoidon ja kotisairaalakäynnit. Noin 50 prosenttia asiakaskäynneistä tehtiin 85 vuotta täyttäneiden luona vuonna 2020. Heistä suuri osa on paljon palveluja käyttäviä, minkä vuoksi kotihoidon käyntitaajuus on 85 vuotta täyttäneillä hyvin korkealla tasolla.

Kotipalveluihin liittyviä tukipalveluja oli saanut 129 800 henkilöä. Tukipalveluja saaneiden määrä väheni vuosina 2010–16, mutta sen jälkeen on kääntynyt nousuun.⁶² Tukipalvelujen saannin vaikeutena on ollut kuntaorganisaatioiden omien voimavarojen puute, kun voimavarat pitäneet keskittää huonokuntoisten ikääntyneiden palvelua varten. Tukipalvelut, kuten siivousapua ja asiointiapu olisivat sellaisia palveluja, joita voitaisiin hankkia yksityisiltä palveluntuottajilta ostopalveluina tai palvelusetelimuotoisesti taikka ohjaamalla palveluntarvitsijat kotitalousvähennyksen piiriin.

Taulukko 13 Kuntien kustantaman kotihoidon ja tukipalvelujen asiakkaat sekä kotihoidon käynnit 2014–20 (Lähde: THL:n tilastot).

	Kotihoidon asiakkaat, lkm	Intensiivisen kotihoidon asiakkaat, lkm	Kotihoidon asiakaskäynnit, 1000 lkm	Tukipalvelujen asiakkaat, lkm
2014	192623	78688	29074	127862
2015	195206	82025	31198	122827
2016	200875	86132	35340	117541
2017	203349	88064	36303	117662
2018	201292	89164	37251	122510
2019 ⁶³	199840	88361	37010	121125
2020	208180	88480	37624	129767
Muutos 2014-20, lkm	15557	9792	8550	-7308
Muutos 2014-20, %	8,1	12,4	29,4	-5,7

Asiakaskäynnit palveluntuottajittain 2019⁶⁴

THL:n tilastojen mukaan ”kotipalvelun” **asiakaskäynntejä** tehtiin vanhustalouksiin 32,8 miljoonaa vammaistalouksiin 1,0 miljoonaa eli yhteensä 33,8 miljoonaa vuonna 2019. Vuosina 2010–19 asiakaskäyntien määrä oli lisääntynyt 43 prosentilla, mikä on paljon enemmän kuin asiakkaiden nuppiluvulla mitattu kasvu. Yhtenä tärkeänä selityksenä on asiakkaiden hoidettavuuden lisääntyminen, kun kotona asuva vanhukset ovat entistä huonokuntoisempia ja tarvitsevat tästä syystä entistä monipuolisempaa palvelua (ml. tukipalveluja) ja paljon asiakaskäynntejä.

THL:n mukaan kuntien kustantamista kotipalvelun ikääntyneiden ja vammaisten asiakaskäynneistä 58 prosenttia toteutettiin kuntien omalla työvoimalla vuonna 2019. Noin 30 prosenttia hoidettiin ostoilla muilta julkisyhteisöiltä (kuntayhtymät ja toiset kunnat). Yksityisten palveluntuottajien osuus oli 11 prosenttia. 2010-luvulla varsinkin ostot muilta

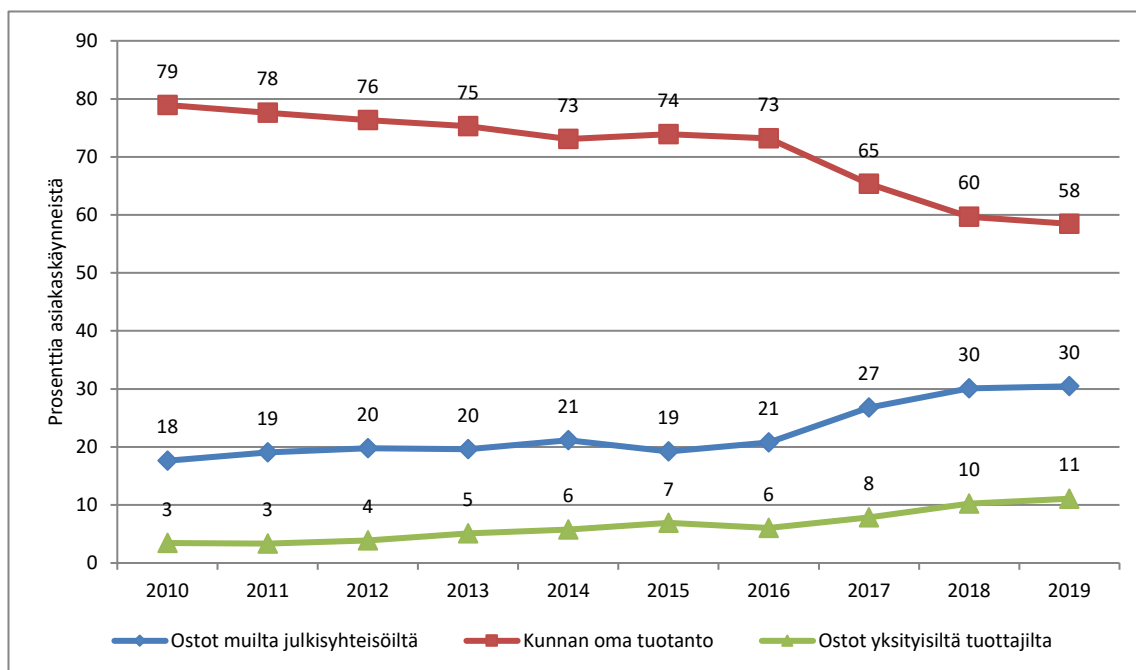
⁶² Tukipalveluja ovat esimerkiksi ateria-, kuljetus-, vaatehuolto-, kylvytys-, saattaja- ja turvapalvelut sekä muut vastaavat palvelut, joiden tarkoituksena on tukea itsenäistä elämää ja arjen sujumista. Tukipalveluja voidaan antaa asiakkaan kotona, palvelu- tai päiväkeskuksissa, laitoksissa tai muissa yksiköissä.

⁶³ Vuoden 2019 tietoja ei ollut saatavilla vielä joulukuussa 2020.

⁶⁴ Tilastot perustuvat THL:n Sotkanet -tietokantaan, jossa ei ollut tietoja palveluntuottajittain vuonna 2020.

julkisyhteisöiltä ovat lisääntyneet (Kuvio 14). Pääsyyinä on maakunnallisten SoTe-kuntayhtymien perustaminen, jotka tuottavat palvelut kuntien puolesta. Myös yksityisten palveluntuotannon merkitys on kasvanut.

Kuvio 14 Kotipalvelun asiakaskäynnit vanhus- ja vammaistalouksiin 2010-19 palveluntuottajan mukaan, prosenttia asiakaskäynneistä (Lähde: THL:n tilastot).

3.4 Yksityiset ostopalvelut

Kotihoidon yksityisten ostopalvelujen arvo (ml. piilevä alv) oli kunnissa ja kuntayhtymissä 128 miljoonaa euroa vuonna 2020. Tilastokeskuksen kuntataloustilastojen lukuja on korotettu kuntayhteisöjen saamalla laskennallisella viiden **prosentin piilevän arvonlisäveron** palautuksella. Syynä on se, että yksityisiltä palveluntuottajilta hankitut sosiaali- ja terveydenhuollon asiakaspalvelut kirjautuvat kuntayhteisöjen talous- ja toimintatilastoihin nettona, sillä niistä on vähennetty viiden prosentin **laskennallinen piilevän arvonlisäveron** palautus kunnille ja kuntayhtymille.⁶⁵

Piilevä arvonlisävero tarkoittaa sitä, että arvonlisäverottomia palveluja tuottavat sosiaali- ja terveyspalvelun yritykset joutuvat hankkimaan toimintaansa arvonlisäverollisia tavaroita, palveluja ja investointihyödykkeitä, joihin sisältyvää veroa ne eivät voi vähentää. Hankinnat kirjautuvat bruttona yritysten kirjanpitoon ja ne otetaan huomioon myyntihinnoissa. Myös kuntien ja kuntayhtymien palveluntuotanto on arvonlisäverotonta, jos toiminta ei ole arvonlisäverolain mukaista, liiketoiminnan muodossa tapahtuvaa tavaroiden ja palvelujen myyntiä.

Rahamääräisesti ja kuntien käyttökustannuksiin suhteutettuna kotihoidon yksityisten asiakaspalvelujen ostot olivat suurimmat Pirkanmaalla vuonna 2020 (Taulukko 14). Myös Etelä-Pohjanmaalla, Kanta-Hämeessä, Lapissa, Keski-Suomessa, Kymenlaaksossa ja Pohjois-Pohjanmaalla yksityisten palveluostojen osuus kuntien käyttökustannuksista

⁶⁵ Näin luvut vastaavat paremmin rahasummaa, jonka yksityiset palveluntuottajat ovat saaneet kuntaorganisaatioilta.

nousi yli 10 prosenttiin. Uudellamaalla yksityisten ostopalvelujen suhteellinen osuus kuntien käyttökustannuksista ei ollut kovin suuri, vaikka rahamääräisesti ne olivat Suomen maakunnista toiseksi suurimmat.

Yksityiset palveluostot on suhteutettu pelkästään kuntien käyttökustannuksiin kahdenkertaisen laskennan välttämiseksi, sillä kunnat rahoittavat viime kädessä pääosan kuntayhtymien menoista. Kuntayhtymien tekemien hankintojen osuus alueen kaikkien julkisesti rahoitettujen kotihoidon yksityisten palvelujen ostoista oli vuonna 2020 suurin (100 %) Pohjois-Karjalassa, Kymenlaaksossa, Keski-Pohjanmaalla ja Etelä-Karjalassa. Kainuussa yksityisiä kotihoidon palveluostoja ei ollut lainkaan ja Keski-Pohjanmaallakin ne olivat vähäisiä vuonna 2020.

Taulukko 14 Kuntien ja kuntayhtymien kotihoidon yksityisten asiakaspalvelujen ostot (ml. piilevä alv) maakunnittain 2020 (Lähde: Kuntataloustilastot, Tilastokeskus; Suunnittelu- ja tutkimuspalvelut Pekka Lith).

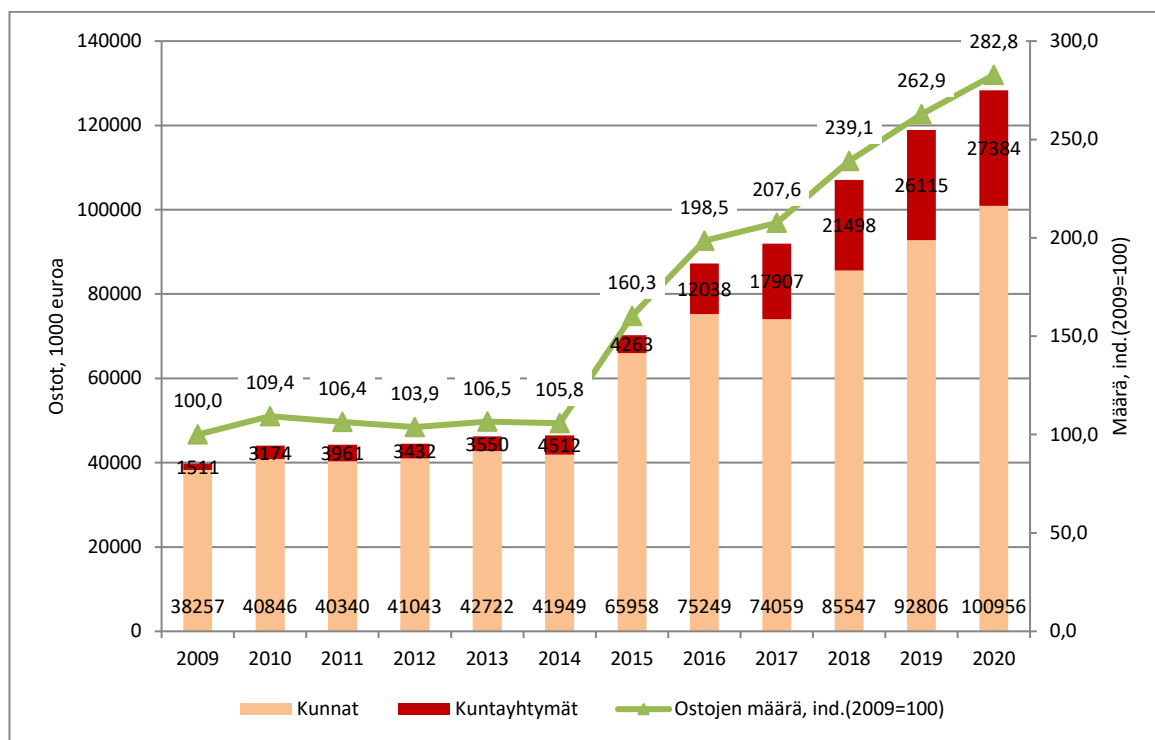
	Kunnat, 1000 euroa	Kuntayhtymät, 1000 euroa	Yhteensä, 1000 euroa	Osuus käyttökustannuksista, %
Pirkanmaa	29211	0	29211	21,1
Uusimaa	22255	3133	25388	7,6
Pohjois-Pohjanmaa	12557	1183	13740	13,6
Etelä-Pohjanmaa	2274	7834	10108	16,4
Lappi	9779	0	9779	13,8
Keski-Suomi	7377	0	7377	10,3
Kanta-Häme	3659	1489	5148	11,8
Kymenlaakso	0	5072	5072	11,3
Varsinais-Suomi	3646	39	3684	2,9
Etelä-Karjala	0	3100	3100	7,4
Pohjois-Karjala	27	3037	3064	7,8
Satakunta	2073	876	2948	4,7
Pohjois-Savo	1895	673	2568	3,0
Etelä-Savo	2196	310	2505	5,1
Päijät-Häme	1772	552	2325	4,4
Pohjanmaa	2174	71	2245	3,4
Ahvenanmaa	62	0	62	0,9
Keski-Pohjanmaa	0	16	16	0,1
Kainuu	0	0	0	0,0
Koko maa	100956	27384	128340	9,0

Kuntayhteisöjen talous- ja toimintatilastoista ei saada täysin vertailukelpoista tietoa kotihoidon yksityisten asiakaspalvelujen ostoista ennen vuotta 2015. Vuoteen 2014 saakka menot kattoivat vain kotipalveluun liittyvät asiakaspalvelut ja **kotisairaanhoidon** palvelut tilastoitiin avoterveydenhuollon palveluihin. Kotihoidon ja kotipalvelun yksityisiä asiakaspalveluja kuvaavat tilastot osoittavat silti, että kuntayhteisöjen palveluostot yksityisiltä palveluntuottajilta olivat kasvaneet nimellisesti ja reaalisesti erityisesti vuosina 2015–20 (Kuvio 15).

Käytännössä yksityisten kotihoidon asiakaspalvelujen ostot ovat kasvaneet määrällisesti yli 2,8-kertaisiksi vuosina 2009–20. Yksityisten asiakaspalvelujen ostoja koskevissa tarkasteluissa on otettava huomioon, että kuntayhteisöjen omaan palvelutuotantoon ostetut sosiaalihuollon välituote- ja tukipalvelut, palveluseteleillä tai maksusitoumuksilla

maksetut yksityiset ostopalvelut eivät sisälly yksityisiin asiakaspalveluihin. Esimerkiksi palvelusetelit kirjataan kuntien taloustilastoissa avustuksiin, joskin palveluseteleistä saadaan tietoja käyttömenojen erittelyissä.

Kuvio 15 Kuntayhteisöjen kotihoidon (2015–20) ja kotipalvelun (2009–14) yksityisten asiakaspalveluostot (ml. piilevä arvonlisävero) nimellinen ja määrän kehitys (Lähde: Kuntataloustilastot, Tilastokeskus; Suunnittelu- ja tutkimuspalvelut Pekka Lith).

3.5 Kotihoidon palvelusetelit

Palvelusetelijärjestelmä pääpiirteittäin

Vuodesta 2004 lukien kunnat ovat voineet tarjota palvelujaan antamalla asiakkaalle palvelusetelin. Vuonna 2008 palvelusetelien käyttö laajeni kotisairaanhoidon, mutta palvelusetelien käyttö eteni kunnissa aluksi hitaasti. Määritelmällisesti **palveluseteli** (*voucher, ostokuponki*) on tosite, jolla on tietty rahallinen arvo, ja jota voidaan käyttää vain tiettyjen tavaroiden tai palvelujen hankkimiseen yksityiseltä toimijalta.⁶⁶ Palvelusetelijärjestelmässä on kolme toimijaa: palvelusetelin asettava kunta tai kuntayhtymä, *hyvinvointialue*, palveluntuottaja ja asiakas (kuntalainen).

Varsinaista läpimurtoa edusti palvelusetelilain voimaantulo elokuussa 2009, mikä mahdollisti palvelusetelit periaatteessa kaikissa kunnan järjestämisvastuulla olevissa sosiaali- ja terveyspalveluissa, joihin ei sisälly viranomaistoimintaa.⁶⁷ Subjektiviivista oikeutta palveluseteliin asiakkaalla ei ole, sillä oikeus on sidottu kuntayhteisön (*hyvinvointialue*)

⁶⁶ **Kunnalliset palvelutuottajat** eivät ole nykyinsäädännön mukaan palvelusetelijärjestelmän piirissä, sillä järjestelmä koskee vain yksityisiä palvelutuottajia.

⁶⁷ Laki sosiaali- ja terveydenhuollon palveluseteleistä (569/2009).

päätöksiin palvelusetelimallin käytöstä palvelujen järjestämisessä,⁶⁸ palvelusetelin käytöstä, toimintaan varatuista määrärahoista sekä sosiaali- ja terveyshuollon ammattihenkilön arviointiin asiakkaalle soveltuvasta palvelusta.

Setelin saaminen edellyttää, että kunnan (hyvinvointialueen) sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilö arvioi ensin henkilön palvelun tarpeen. Esimerkiksi asiakkaan sairauden tilaan voi liittyä sellaisia seikkoja, jotka estävät palvelusetelivaihtoehdon käyttämisen. Palveluseteli ei sovellu myöskään palveluihin, joihin asiakas ei hakeudu, ja joissa asiakkaan edustaja, kuten lähiomainen, ei voi valita palvelua. Esimerkkejä ovat kiireellinen hoito tai asiakkaan tahdosta riippumaton hoito, missä asiakas ei pysty aidosti valitsemaan palveluja ja palveluntuottajaa.

Periaatteessa palvelusetelit sopivat sellaisiin palveluihin, joissa asiakas voi toimia kuluttajan tavoin edellyttäen, että palvelut ovat tuotteistettuja ja niiden hinnoista ja laadusta on riittävästi tietoa, jolloin kuluttajat voivat vaihtaa palveluntuottajan halutessaan. Ilman tarvittavia tietoja tai riittävää määrää palveluntuottajia asiakkaat eivät pysty valitsemaan parhaita tuottajia, jolloin palvelusetelijärjestelmä ei toimi tehokkaasti. Riippuen palvelusetelin toteutuksesta asiakas voi ostaa omalla rahallaan lisäpalveluja tai käyttää niiden ostamiseen vaikkapa kotitalousvähennystä.

Palvelusetelijärjestelmässä kunta (*hyvinvointialue*) voi tarkastella laajasti ja tasapuolisesti kaikkia palveluntuottajia ja verrata omaa palvelutuotantoaan yksityiseen tuotantoon. Kunnat (*hyvinvointialueet*) voivat myöntää uusia palveluseteleitä sitä mukaa, kun uusia asiakkaita tulee palvelun piiriin, eikä omaa palvelutuotantoa tarvitse laajentaa. Vastavasti palvelusetelien tarjontaa voidaan supistaa asiakkaiden vähentyessä. Nykylainsäädännön mukaan asiakkaalla on kuitenkin oikeus kieltäytyä tarjotusta palvelusetelistä, jolloin palvelut on järjestettävä muulla tavalla.

Palveluseteli voi olla **tasasuuruinen** tai **tulosidonnainen**, mutta säännöllisessä kotihoitossa käytetään tulosidonnaista palveluseteliä.⁶⁹ Palveluseteli on määriteltävä silti niin, että se on asiakkaalle kohtuullinen. Näin pienituloisetkin pääsevät valitsemaan yksityisen palveluntuottajan. Lisäksi setelin on katettava kustannukset kokonaan palveluissa, jotka ovat sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain mukaan asiakkaalle maksuttomia. Hinnoittelussa otetaan huomioon ne kustannukset, jotka aiheutuvat kunnalle (*hyvinvointialueelle*) vastaavan palvelun tuottamisesta.

Palvelusetelimallisissa kunta (*hyvinvointialue*) valitsee yksityiset palvelusetelipalvelujen tuottajat kilpailuttamalla tai **hyväksymismenettelyllä**, mikä ei edellytä julkista tarjouskilpailua. Tässä suhteessa palveluseteli on kuin toimilupa, jossa kaikki lupaehtot täyttävät yritykset voivat tarjota palvelujaan, eikä luvan myöntäjä käytä mitään tarveharkintaa palveluntarjoajien suhteen. Kunnan (*hyvinvointialueen*) tehtävänä on valvoa, että tuotettu palvelu täyttää yleiset laatu- ja sisältöedellytykset. Tähän asti kunnat ovat valinneet palvelusetelipalvelujen tuottajat hyväksymismenettelyllä.

⁶⁸ Palveluseteli ei ole **maksusitoumus**, vaikka maksusitoumusta käytettäessä asiakkaalla voi olla rajattu mahdollisuus valita palveluntuottaja, sillä maksusitoumusta käytettäessä sopimus ostopalvelusta tapahtuu kunnallisen toimijan ja palveluntuottajan välillä.

⁶⁹ Kunnan ja monien asiakkaiden kannalta tasahintaisen palvelusetelimallin etuna on järjestelmän yksinkertaisuus, kun ei tarvita tuloselvityksiä. Tulosidonnainen palveluseteli pyrkii mittaamaan asiakkaan maksukykyä. Tosin kaikenlaisten tulosidonnaisten mallien epäkohtana on, että niissä ei oteta huomioon asiakkaan varallisuutta tai mahdollisia velkoja.

Yksityisesti järjestettyjä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja koskevat luonnollisesti lait ja asetukset yksityisistä sosiaalipalveluista, yksityisestä terveydenhuollosta sekä terveydenhuollon ammattihenkilöistä, mitkä tulee ottaa huomioon palvelujen tuottajien hyväksynnässä. Yksityisen palveluntuottajan on oltava ennakkoperintärekisterissä. Lakisääteisten kriteerien ohella kunta (*hyvinvointialue*) voi asettaa omia hyväksymisedellytyksiä, jotka voivat liittyä asiakkaiden tai asiakasryhmien tarpeisiin, palvelujen määrään ja laatuun tai palveluntuottajan soveltuvuuteen.

Kunnan (*hyvinvointialueen*) on pidettävä **luetteloa** (*rekisteriä*) hyväksymistään palvelun tuottajista. Tiedot palvelujen tuottajista, näiden tuottamista palveluista ja niiden hinnoista tulee olla julkisesti saatavilla internetissä ja muulla soveltuvalla tavalla kunnan toimipisteissä. Asetuttujen vaatimusten tulee olla palveluntuottajia syrjimättömiä ja perustua puolueettomasti arvioitaviin seikkoihin. Palveluntuottajan hyväksyminen tulee peruuttaa, jos hyväksymiselle asetetut edellytykset eivät täyty. Hyväksyminen on peruutettava myös silloin, jos palveluntuottaja sitä pyytää.

Palvelusetelipohjaisessa tuotantomallissa kunnan (*hyvinvointialueen*) ja yksityisen palveluntuottajan välillä ei ole sopimussuhdetta. Lisäksi palvelusetelipalvelun tuottajan ja palveluseteliasiakkaan välisissä suhteissa sovelletaan **kuluttajasuojalaki**⁷⁰ sekä yleisiä sopimusoikeuden säännöksiä ja oikeusperiaatteita. Siten osapuolten mahdolliset erimielisyydet on saatettava kuluttajariitalautakunnan käsiteltäviksi. Ennen vuotta 2009 katsottiin, että kuluttajasuojalaki ei ole soveltunut palvelusetelillä tuotettuihin palveluihin, koska kunta on toiminut palvelujen järjestäjänä.⁷¹

Yksityisen palveluntuottajan näkökulma

Yksi palvelusetelien käyttöönoton tavoite oli lisätä yrittäjyyttä ja työllisyyttä, mutta palvelujen tuotanto- ja järjestämistavat ja yritysten toimintaedellytykset vaihtelevat alueittain. Suurella järjestämisalueella on paljon yrittäjiä ja asiakkaalla on enemmän valinnanmahdollisuuksia kuin pienellä alueella. Palveluntuottajan kannalta järjestelmässä on tietysti se ongelma, että pelkkä hyväksyntä palvelusetelipalvelujen tuottajaksi ei suinkaan takaa asiakkaita ja säännöllistä tulovirtaa, kuten tavanomaisesti kilpailutetussa ostopalvelusopimuksessa.

Silti yrityksellä tulee olla koko ajan riittävät valmiudet ja voimavarat, kuten ammattitaitoista henkilöstöä tarjoamaan palveluja. Tämä asia voi karsia palveluntuottajien joukkoa, jos markkinat ovat pienet ja epävarmat. Palvelusetelin osalta on tärkeää, että kunnalliset tai hyvinvointialueen toimijat tuntevat vastuunsa. Tämä tarkoittaa sitä, että niiden on varmistettava palvelusetelijärjestelmän jatkuvuus. Jos yrityksiä kannustetaan laajentumaan ja työllistämään palvelusetelillä, on tärkeää, ettei palvelusetelibudjetteja äkillisesti leikata pelkästään suhdannevaihtelujen vuoksi.

Palvelusetelijärjestelmän hyviä puolia on markkinalähtöisyys, ja se, että palveluntuottaja ei voi vaihtua asiakkaasta riippumattomista syistä. Setelimallissa palveluntuottajat kilpailevat jatkuvasti asiakkaiden tyytyväisyydestä ja saavat välittömästi impulsseja markkinoilta. Palveluseteli voi kannustaa paremmin oman toiminnan kehittämiseen kuin kilpailutetuissa ostopalveluissa, joissa palvelun sisältö ja laatu määritellään vain

⁷⁰ Ks. Kuluttajasuojalaki (38/1978).

⁷¹ Asiakkaan oikeusaseman muutosta perusteltiin siten, että asiakkaan omavastuuosuus voi ylittää asiakasmaksulaissa säännellyt maksujen enimmäismäärät.

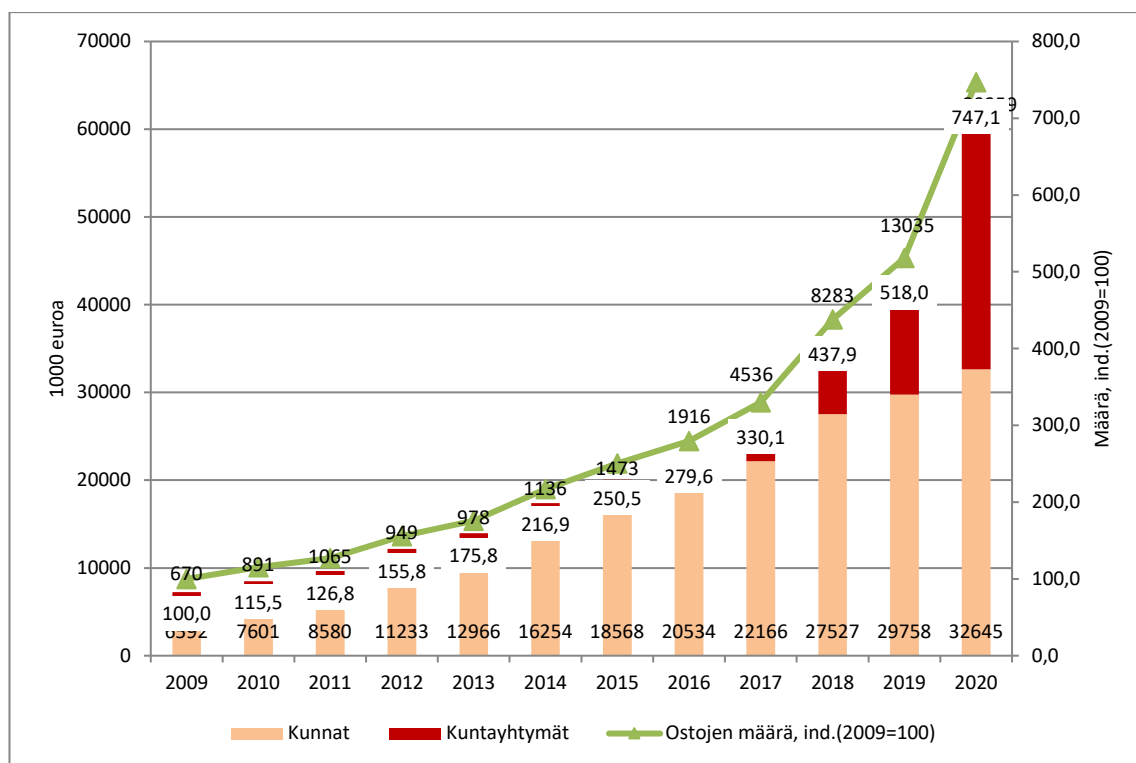
kilpailuttamistilanteessa. Palveluseteli voi myös ehkäistä ostopalvelutoiminnan keskittymistä suuriin palveluntoimittajiin.⁷²

Sen sijaan perinteinen kilpailutus voi suosia suuria toimittajia, joilla on hankintalogistiikkaan liittyvää omaa osaamista ja asiantuntijoita enemmän kuin pienillä palveluntoimittajilla. Palvelujen kilpailuttaminen ei myöskään välttämättä edistä kumppanuutta, yhteistä laatutyötä tai asiakkaiden hyvinvointiin ja asiakastyytyvyyteen pyrkivää vastuunottoa, sillä kilpailun voittajan ja kunnan (*hyvinvointialueen*) välinen kiinteä toiminta voi tuoda voittajalle pysyvän kilpailuedun ja näin aiheuttaa rakenteellista epätasa-arvoa seuraavassa kilpailutustilanteessa (*hovihankkija –ilmiö*).

Kuntien ja kuntayhtymien palvelusetelimenot

Kuntien taloustilastojen mukaan kotihoidon palvelusetelimenot olivat Suomessa 62 miljoonaa euroa (ml. piilevä alv) vuonna 2020. Tästä summasta kuntien myöntämien kotihoidon palvelusetelien arvo oli 33 miljoonaa euroa, eli noin 53 prosenttia. Kuntayhtymien hallinnoimat palvelusetelimenot olivat 29 miljoonaa euroa. Reaalisesti palvelusetelimenot ovat yli seitsemänkertaistuneet palvelusetelilain voimaan tulon jälkeen vuosina 2009–2020. Osa kasvusta selittyy sillä, että tarkastelun ajanjakson alussa menot eivät kattaneet kotisairaanhoidoa (Kuvio 16).

Kuvio 16 Kuntayhteisöjen kotihoidon (2015–20) ja kotipalvelun (2009–14) palvelusetelimenot (ml. piilevä arvonlisävero) (Lähde: Kuntataloustilastot, Tilastokeskus; Suunnittelu- ja tutkimuspalvelut Pekka Lith).

⁷² Ääritapauksissa kilpailuttaminen voi johtaa tilanteeseen, jossa yhdelle tuottajalle muodostuu markkinoilla monopoli.

Palvelusetelit alueellisesti

Kotihoidon palvelusetelit olivat käytössä sadassa kunnassa ja kuntayhtymässä vuonna 2020. Vähintään 500 000 euroa ne olivat vain 22 kuntaorganisaatioissa. Vähintään 100 000 euroa ne olivat 44 kuntaorganisaatioissa. Rahamääräisesti ylivoimaisesti eniten kotiin vietävien palveluseteleihin oli panostettu Päijät-Hämeen hyvinvointi ky (19 milj. euroa) vuonna 2020. Ne olivat yli 1,5 miljoona euroa myös Turussa, Oulussa, Helsingissä, Vaasassa, Espoossa, Jyväskylässä, Porissa, JIK-peruspalveluliikelaitos ky:ssä ja Pohjois-Karjalan SoTe-kuntayhtymässä.

Maakunnittain tarkasteluna kotihoidon palveluseteleitä käytettiin eniten rahaa Päijät-Hämeessä, jonka jälkeen tulevat Pohjois-Pohjanmaa ja Uusimaa (Taulukko 15). Palvelusetelimenot kasvoivat varsinkin Päijät-Hämeessä vuosina 2018–20. Asiakkaita palvelusetelien piirissä oli THL:n mukaan 12 556. Luku kattaa ”kotipalvelun” asiakkaat. Kaikista kotipalvelun asiakkaista palvelusetelien piirissä oli kymmenen prosenttia. Asiakkaiden määrä kohosi koko 2010-luvun ajan vuoteen 2018 saakka. Vuonna 2019 määrä kääntyi laskuun. Vuodelta 2020 ei ollut tietoja.⁷³

Taulukko 15 Kuntayhteisöjen kotihoidon palvelusetelimenot (ml. piilevä arvonlisävero) maakunnittain 2018–20 (Lähde: Kuntataloustilastot, Tilastokeskus; Suunnittelu- ja tutkimuspalvelut Pekka Lith).

	2018, 1000 euroa	2019, 1000 euroa	2020, 1000 euroa
Uusimaa	5857	7215	6330
Pohjois-Pohjanmaa	5178	6269	9441
Päijät-Häme	4085	6206	19217
Varsinais-Suomi	4521	5388	4817
Pohjanmaa	3451	3677	3446
Etelä-Pohjanmaa	1353	2079	3188
Keski-Suomi	1700	2052	2251
Pirkanmaa	1161	1379	1023
Satakunta	1266	1334	2434
Keski-Pohjanmaa	705	1208	1151
Kanta-Häme	877	1117	1328
Kainuu	983	908	964
Pohjois-Savo	785	845	1022
Lappi	836	827	1504
Kymenlaakso	1755	788	245
Pohjois-Karjala	842	694	2209
Etelä-Savo	442	529	508
Etelä-Karjala	14	280	826
Koko maa	35810	42793	61904

Kuntien taloustilastoista ei ilmene tarkasti millaisiin palveluihin kotihoidon palveluseteleitä kunnissa käytetään. Suomen Kuntaliiton vuoden 2018 kyselytutkimusten mukaan yleisimmät käyttökohteet olivat jatkuva ja tilapäinen kotipalvelu. Toiseksi yleisin käyttökohte oli omaishoitajan vapaa-ajalle tarkoitettu palveluseteli, sillä omaishoitajilla on laakisääteinen oikeus pitää vapaata 2–3 vuorokautta kuukaudessa. Seuraavina tulivat

⁷³ Kotipalvelun palveluseteliasiakkaan: 8200 (2010), 8 883 (2011), 10 026 (2012), 10714 (2013), 11 128 (2014), 10 858 (2015), 10 710 (2016), 11 455 (2017), 12 166 (2018) ja 11 545 (2019).

erilaiset (ikäntyneiden) kotipalvelujen tukipalvelut, kuten siivousapu. Neljänneltä sijalta löytyi kotisairaanhoidon palvelut.

Etelä-Karjalassa vuonna 2017 tehdyn kyselytutkimuksen tulokset tukevat Kuntaliiton kyselytutkimuksen tuloksia. Edellisten lisäksi muita kotiin annettaviin palveluihin tarkoitettuja palveluseteleitä olivat Etelä-Karjalassa lapsiperheiden tilapäisen kotipalvelun palveluseteli sekä vammaisten ja sairaiden henkilökohtaisen avustajan palveluseteli, joka on tarkoitettu äkillisiin avustajatarpeisiin sekä tehostetun kotiutuksen palveluseteli, joka voidaan myöntää hoidon ja palvelutarpeen mukaan yli 18-vuotiaalle sairaalasta tai poliklinikalta kotiutuvalle tai jo kotiutuneella asiakkaalla.⁷⁴

3.6 Kotiin vietävien palvelujen kokonaismarkkinat 2020

Kotiin vietävien palvelujen kokonaisarvo oli suunnilleen 1,754 miljardia vuonna 2020. Arvio saadaan, kun kuntayhteisöjen omaan kotihoidon palvelujen tuotokseen (1,312 mrd. euroa) lisätään yksityisten palveluntuottajien tuotos eli kuntien kotihoidon yksityisten asiakaspalvelujen ja palvelusetelien arvo (liikevaihto) sekä yksityisiltä palveluntuottajilta ostettujen kotitalousvähennyksen alaisten kotitalous-, hoiva- ja hoitotöiden arvo (liikevaihto⁷⁵) sekä lopuksi myös kotitalousvähennykseen oikeuttavat suorat palkkakustannukset (palkat ja palkan sivukulut).

Yksityisen palveluntuottajien tuotoksesta (425 milj. euroa) kotitalousvähennykseen oikeuttavien kotitalous-, hoiva- ja hoitopalvelujen kokonaisarvo oli 235 miljoonaa, kuntien kotihoidon asiakaspalvelujen ostot 128 miljoonaa ja kotihoidon palvelusetelit 62 miljoonaa euroa. Kotitalousvähennykseen oikeuttavat palkkakustannukset olivat 16 miljoonaa euroa. Palveluntuottajien tuotoksesta voi puuttua Kansaneläkelaitos **Kela-korvausten** piirissä olevia kotiin tuotuja palveluja, **työnantajien** maksamia palveluja tai kotitalouksien kokonaan itse maksamia palveluja.⁷⁶

Kela-korvausten piirissä oleviin palveluihin voidaan lukea muun muassa lääkärin lähetteen perustuvat fysioterapiapalvelut. Työnantajien maksamiin yksityisiin palveluihin kuuluvat **työnantajan työntekijälleen järjestämä sairaan lapsen hoito**. Tuloverolain (1535/1992) mukainen säännös on ollut voimassa vuodesta 2000 lukien. Sen mukaan työnantajan kautta järjestettyä sairaan lapsen hoitoa ei ole katsottu työntekijälle verotettavaksi eduksi. Aika, jolloin lastenhoitopalvelua voidaan verottomasti käyttää, on 2–4 päivää samaa sairautta kohden.⁷⁷

Maakunnittain tarkasteltuna Uudenmaan osuus oli 26 prosenttia kotiin vietävien palvelujen kokonaisarvosta vuonna 2020, joskin osuus oli maakunnan väestöosuutta pienempi (31 %). Palvelujen kokonaisarvo oli yli sata miljoonaa myös Pirkanmaalla, Varsinais-Suomessa, Pohjois-Pohjanmaalla ja Pohjois-Savossa (Taulukko 16). Yksityisen palvelutuotannon osuus oli selvästi keskiarvoa suurempi Uudellamaalla, Päijät-Hämeessä,

⁷⁴ Lith, Pekka: Yksityisten kotiin vietävien sosiaali- ja terveystalouden tarjonta ja kysyntä Etelä-Karjalan maakunnassa, Lith Consulting Group, Helsinki 2017.

⁷⁵ Kotitalousvähennyksen alaisten palvelujen tuotoksen (laskennallinen liikevaihto) pohjana ovat verovähennyksen oikeuttavien kotitalous-, hoiva- ja hoitotöiden kokonaiskustannukset (ml. työ-, materiaali- ja matkakustannukset) palveluntuottajille, joista on poistettu laskennallisesti kotitaloustöiden myynnin arvoon liittyvät arvonlisäverot.

⁷⁶ Puuttuvien tilastotietojen vuoksi niiden arviointi on lähes mahdotonta.

⁷⁷ Aika on sama kuin työehtosopimukset sallivat vanhemman jäävän kotiin lapsen sairauden vuoksi. Työnantajalle ostopalvelu on verotuksessa vähennyskelpoinen kulu.

Pirkanmaalla ja Etelä-Pohjanmaalla. Selvästi keskitasoa alhaisempi se oli Keski-Pohjanmaalla, Pohjanmaalla, Pohjois- ja Etelä-Savossa (Kuvio 17).

Taulukko 16 Kotiin vietävien palvelujen kokonaistuotos Suomessa maakunnittain 2020, 1000 euroa (Lähde: Kuntataloustilasto, Tilastokeskus; Verohallinnon tilastot; Suunnittelu- ja tutkimuspalvelut Pekka Lith).

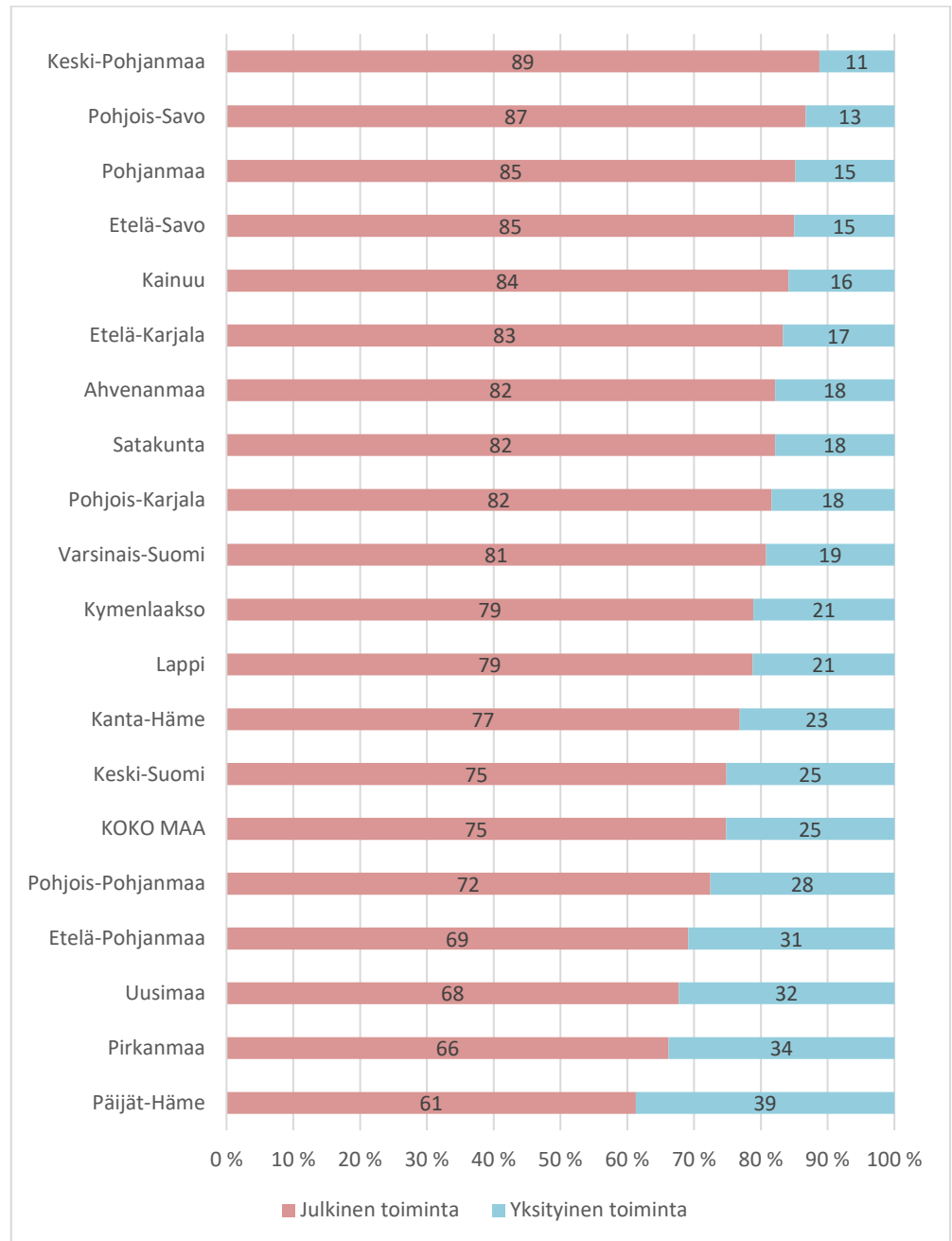
	Kuntien kotihoidon oma palvelutuotanto	Kuntien kotihoidon yksityiset ostopalvelut	Kuntien kotihoidon palvelusetelimenot	Kotitalousvähennyksen alaiset palveluostot ⁷⁸	Kotitalousvähennyksen palkkakulut ⁷⁹	Yhteensä
Uusimaa	305563	25388	6330	102689	11191	451160
Pirkanmaa	102667	29211	1023	21509	657	155067
Varsinais-Suomi	118432	3684	4817	19019	661	146612
Pohjois-Pohjanmaa	94012	13740	9441	11821	793	129807
Pohjois-Savo	91174	2568	1022	9943	422	105129
Etelä-Pohjanmaa	55898	7377	2251	8825	311	74661
Keski-Suomi	45746	2325	19217	7139	212	74639
Lappi	63396	2245	3446	4966	378	74431
Päijät-Häme	58586	9779	1504	4281	186	74336
Satakunta	56604	2948	2434	6736	171	68893
Pohjanmaa	52413	3064	2209	6309	244	64239
Pohjois-Karjala	51036	3100	826	6136	164	61262
Etelä-Karjala	40606	10108	3188	4354	467	58723
Etelä-Savo	42527	5148	1328	6085	251	55339
Kanta-Häme	40875	5072	245	5545	73	51809
Kymenlaakso	43771	2505	508	4506	208	51497
Keski-Pohjanmaa	22588	16	1151	1643	53	25451
Kainuu	19080	0	964	2473	163	22679
Ahvenanmaa	6563	62	0	1355	8	7987
Koko maa	1311536	128340	61904	235332	16655	1753767
<i>Osuus, %</i>	<i>74,8</i>	<i>7,3</i>	<i>3,5</i>	<i>13,4</i>	<i>0,9</i>	<i>100,0</i>

⁷⁸ Summa kuvaa palveluntuottajien saamaa laskennallista kokonaisliikevaihtoa (tuotosta) kotitalousvähennyksen alaisten palvelusuoritteiden myynnistä (ml. materiaali- ja matkakulut, yms., pl. arvonlisävero).

⁷⁹ Sisältää työntekijän palkkaamisesta aiheutuneet kotitalousvähennykseen oikeuttavat työvoimakustannukset.

Kuvio 17

Kuntayhteisöjen palvelutuotannon ja yksityisten palveluntuottajien tuotososuus kotiin vietävien palvelujen markkinoista Suomessa maakunnittain 2020⁸⁰, prosenttia (Lähde: Kuntataloustilasto, Tilastokeskus; Verohallinnon tilastot; Suunnittelu- ja tutkimuspalvelut Pekka Lith).

⁸⁰ Yksityinen toiminta sisältää kotitalousvähennyksen piiriin kuuluvien palvelutöiden liikevaihdon, kuntien yksityiset kotihoidon ostopalvelut (ml. piilevä alv), kotihoidon palvelusetelimenot (pl. piilevä alv) sekä kotitalousvähennykseen oikeuttavat palkkakustannukset.

4 Palvelutuotannon kehittäminen

Kotitalousvähennykseen oikeuttavilla kotitaloustöillä, hoiva- ja hoitotöillä on merkitystä etenkin ikääntyneille ja lapsiperheille, sillä verovähennyksen avulla kotitaloudet voivat ostaa tärkeitä arjessa selviytymisen palveluja. Ennaltaehkäisevät palvelut vähentävät samalla julkisten sosiaalikeskusten työtaakkaa. Pienille kotiin vietäviä palveluja tarjoaville yrityksille verovähennyksen alainen palvelumyynti antaa uusia työtilaisuuksia. Verovähennyksen ehtoja voisi parantaa ja palvelutarjontaa laajentaa kotitalous-, hoiva- ja hoitotöissä, koska niillä on paljon myönteisiä yhteiskunnallisia ulkoisvaikutuksia.

Tärkeintä olisi säilyttää vuotuisen verovähennyksen enimmäismäärä 3 500 eurossa ja työkorvausprosentti 60 prosentissa hoiva-, hoito- ja kotitaloustöissä (ml. tietokoneiden, ohjelmistojen asennukset yms.) vuoden 2023 jälkeen. Työkorvausprosentin pitäminen nykytasolla on tärkeää, sillä työn osuus on näissä palveluissa jopa 90 prosenttia kokonaiskustannuksista. Tämä voitaisiin rahoittaa rajaamalla kotitalousvähennys pelkästään verovelvollisen vakituudessa asunnossa tehtäviin töihin. Vapaa-ajan asunnot ovat ylellisyshyödykkeitä, joissa suoritettavat remontit tehtäisiin joka tapauksessa.

Samalla voitaisiin siirtyä Ruotsissa vuodesta 2009 lähtien käytössä olleeseen sähköiseen laskutusjärjestelmään, jossa palveluntuottaja hakee ja saa verovähennyksen ostajan puolesta Verohallinnolta. Laskutusjärjestelmä helpottaisi palvelujen ostamista etenkin erityisryhmiin kuuluvien asiakkaiden osalta. Verohallinnolle laskutusmalli tarjoaisi mahdollisuuden massavalvontana tapahtuvaan etukäteisseurantaan, sillä nykyjärjestelmään sisältyy paljon väärinkäytösmahdollisuuksia etenkin remonttitöiden puolella. Myös palveluntuottajia ja -ostajia koskevat perustilastot paranisivat.

4.1 Ruotsin kotipalvelujen verovähennys

Ruotsissa toteutunut kehitys on johtanut siihen, että Suomen järjestelmää vastaavalla kotitalousvähennyksellä (*husavdrag*) ostettiin hoito-, kotitalous- ja asuntojen remonttitöitä (*RUT*⁸¹- *och ROT-arbete*⁸²) 19,2 miljardilla kruunulla⁸³ (1,9 mrd. euroa) vuonna 2021. Verovähennyksen käyttäjinä oli lähes 2,4 miljoonaa ja palveluntuottajia oli vajaat 87 400 kappaletta. 2010-luvulla kotitalousvähennyksen painopiste on siirtynyt Ruotsin verohallinnon mukaan remonttitöistä hoito- ja kotitaloustöihin (*RUT-arbete*) (ml. digiapu ja kodinkoneiden korjaustyöt, yms.).

Verohallinnon (*Skatteverket*) tilastojen mukaan **hoito- ja kotitaloustöiden** palvelunostajia oli jo hieman enemmän kuin remonttitöiden ostajia vuonna 2021, kun vuonna 2010 heitä oli vain 27 prosenttia kaikista kotitalousvähennyksen käyttäjistä. Verovähennykseen oikeuttavista **työkustannuksista** hoito- ja kotitaloustöiden osuus oli vuonna 2010 vain yhdeksän prosenttia. Vuonna 2021 osuus oli noussut jo 36 prosenttiin. Myös hoito- ja kotitaloustöiden **palveluntuottajien** määrä on lisääntynyt jatkuvasti 2010-luvun alusta lukien.⁸⁴ (Taulukko 17).

Verovähennyksen pelisäännöt

Ruotsissa hoito- ja kotitaloustöissä verovähennyksen suuruus voi olla kalenterivuoden aikana maksimissaan 75 000 kruunua (noin 7 500 euroa) ja remonttitöissä 50 000 kruunua (noin 5 000 euroa) 18 vuotta täyttäneitä ja Ruotsissa asuvaa verovelvollista

⁸¹ RUT står för rengöring, underhåll och tvätt.

⁸² ROT är en förkortning för reparation, ombyggnad och tillbyggnad.

⁸³ Sisältää verovähennyksen oikeuttavat työkustannukset.

⁸⁴ Hoito- ja kotitaloustöiden merkitys on lisääntynyt, sillä vuoden 2019 heinäkuusta lukien verovähennyksen maksimisuuruus kalenterivuodessa nousi kaikilla verovelvollisilla 50 000 kruunuun. Aiemmin summa oli 25 000 kruunua 18-64-vuotiailla ja 50 000 kruunua 65 vuotta täyttäneillä.

kohden.⁸⁵⁸⁶ Hoito- ja kotitaloustöissä verovähennyksen suuruus on 50 prosenttia työ- kustannuksista, jotka eivät sisällä aine-, tarvike- ja tavarahankintoja tai matkakustannuksia. Remonttitöissä verovähennyksen suuruus on 30 prosenttia työ- kustannuksista. Verovähennys ei sisällä omavastuuosuutta.

Asuntojen korjaus- ja kunnossapitotöiden osalta verovähennyksen saanti edellyttää, että palvelutyön ostaja **omistaa kokonaan tai ainakin osaksi** asunnon, omakotitalon tai vapaa-ajan asunnon, joissa remonttityöt suoritetaan. Vuokra-asunnon haltija ei siis voi saada asunnon korjaus- ja kunnossapitopalveluista verovähennystä. Verovelvollinen voi saada verovähennyksen lisäksi omien vanhempiensa asunnossa tai omakotitalossa suoritetuista remonttipalveluista. Tämä edellyttää kuitenkin sitä, että verovelvollinen omistaa asunnon kokonaan tai osittain.⁸⁷

Uudisrakentaminen tai rakennuksen lisärakentaminen ei ole verovähennyksen piirissä. Uudisrakennuksella tarkoitetaan korkeintaan viisi vuotta sitten valmistunutta pientaloa. Korjaus- ja kunnossapitopalvelujen verovähennystä ei saada myöskään remonttitöistä, joihin on saatu julkista rahoitustukea valtiolta, kunnalta tai maakunnalta (*region, landsting*), jos tuki kattaa materiaalikustannusten lisäksi työ- kustannuksia. Verovähennys ei kata asfaltointitöitä, puutarhan, kulkuväylien, muurien, siltojen tai erillisten autotallien rakentamistöitä eikä arkkitehtipalveluja.⁸⁸

Hoito- ja kotitaloustöiden (*hushållsarbete*) osalta riittää, että palvelutöiden ostaja asuu asunnossa. Verovähennyksen voi saada myös verovelvollisen vanhempien kotona tehdystä työstä. Hoito- ja kotitaloustöitä ovat muun muassa lasten hoito, asiointi- ja arjessa selviytymien apu (ml. ruuanlaitto), siivous, lumenluonti, puutarhatyöt (puunkatto, pensaiden ja muiden leikkaus, katselu, haravointi, rikkakasvien poisto, kompostointi ja kasvimaan lannoitus, yms.), vaatteiden ja tekstiilien pesu, tietokoneiden ja yms. tietoliikenneyhteyksien korjaus- ja asennus.

Ruotsissa hoito- ja kotitaloustöiden verovähennys on kattanut kotitalouskoneiden ja -laitteiden korjaustyöt (jää- ja pakastinkaapit, pesukoneet, uunit, yms.) sekä muuttopalvelut asuntojen ja varastojen välillä (ml. muutot ETA-maat ja Sveitsi). Hoito- ja kotitaloustöiden verovähennys on kattanut vuodesta 2021 lukien asuntojen kalustaminen (*möblering*), käytettyjen tavaroiden ja laitteiden kuljetukset uudelleenkäyttöä varten (*återanvändning*)⁸⁹, vaatteiden ja tekstiilien vesipesun (ml. kuivaus ja kuljetus) sekä asunnon ja vapaa-ajan asunnon valvontatehtävät.⁹⁰

⁸⁵ Sääntö tarkoittaa samalla esimerkiksi sitä, että verovähennystä voi saada hoito- ja kotitaloustöistä sekä materiaaleista

⁸⁶ Verovähennyksen voi saada myös, jos verovelvollinen maksaa veroa vähintään 90 prosenttia kokonaistuloistaan Ruotsiin (*obegränsat skattskyldig i Sverige*). Kuolinpesä voi saada verovähennyksen, jos esimerkiksi korjaus- ja kunnossapitotyöt on aloitettu ennen verovelvollisen kuolemaa.

⁸⁷ Verovähennystä ei voi saada täysikäisten lasten omista asunnossa tehdyistä töistä, vaikka verovelvollinen omistaisi asunnon. Alaikäisen lapsen asunnossa tehdyistä töistä voi saada verovähennyksen edellyttäen, että lapsen vanhemmat omistavat asunnon kokonaan tai osittain. Verovelvollinen voi saada verovähennyksen myös ostamassaan uudessa asunnossa tehdyistä remonttitöistä edellyttäen, että hän muuttaa sinne asumaan kohtuullisen ajan kuluessa remontin jälkeen.

⁸⁸ Ks. tarkemmin remonttitöiden kotitalousvähennykseen oikeuttavat työt www.skatteverket.se (rot och rut).

⁸⁹ Kirpputorit, kierrätyskeskukset, yms. käytettyjen tavaroiden kauppapistet.

⁹⁰ Passa barn; personlig omsorg, fiber- och it-tjänster; flytta och packa; reparera vitvaror; skotta snö; städa; tvätta; trädgårdsarbete (fälla och beskära träd, underhålla, klippta och gräva); möblering; enklare tillsyn av bostad; tvätt vid tvättinrättning; transport av bohag för återanvändning.

Vähennysoikeus ei kata erityisammattitaitoa vaativaa hoitotyötä, kuten lääkärin, sairaanhoitajan ja fysioterapeutin tekemää työtä. Sama sääntö pätee kotitaloustöissä. Siten yksityisopetuksesta, sisustus- tai ateriapalvelusta ei voi saada verovähennystä. Kotitalouskoneiden ja erityislaitteiden asennuksista ei voi saada myöskään kotitalouspalvelujen verovähennystä, joskin niistä voi saada jossain tapauksissa remonttityöiden verovähennyksen. *Kemiallinen* vaatteiden ja tekstiilien tai mattojen pesu ei kuulu verovähennyksen piiriin kuten ei myöskään vartiointitehtävät.

Taulukko 17 Kotitalousvähennykseen (*husavdrag*) oikeuttavat kustannukset, palvelujen ostajat ja suorittajat Ruotsissa 2010–21 (Lähde: Skatteverket i Sverige)

	<i>Kustannukset, miljoonaa kruunua</i>	<i>Palvelunostajat, lkm</i>	<i>Palveluntuottajat, lkm</i>
<i>Remonttityöt:</i>			
2010	13 164	853 878	60 509
2011	13 522	909 375	63 802
2012	14 357	965 133	65 209
2013	14 675	998 375	65 894
2014	16 887	1 108 706	67 904
2015	19 788	1 213 597	67 761
2016	11 193	1 032 688	61 760
2017	9 258	1 000 538	58 723
2018	9 352	989 950	57 471
2019	9 875	1 021 992	57 796
2020	10 871	1 088 479	59 615
2021	12 195	1 155 797	61 923
<i>Kotitaloustyöt, yms.:</i>			
2010	1 341	319 709	12 204
2011	1 752	408 027	13 546
2012	2 181	482 914	15 442
2013	2 535	548 967	16 625
2014	3 055	615 666	17 454
2015	3 373	667 441	17 063
2016	3 704	726 760	17 853
2017	4 639	894 254	20 334
2018	5 063	965 710	21 081
2019	5 688	1 022 877	21 868
2020	6 055	1 097 144	23 085
2021	7 003	1 195 632	25 428

Palveluntuottajaa koskevat vaatimukset

Verovähennyksen saanti edellyttää, että palveluntuottajalla on **F-skattesedel**, mikä vastaa Suomessa palveluntuottajan ennakkoperintärekisteröintiä. Jos palveluntuottaja on ulkomaille rekisteröity yritys, jolla ei ole F-skattesedel:iä, tarvitaan **verovelkatodistus** (*skuldfrihetsintyg*). Todistuksen tarkoituksena on osoittaa, että lakisääteiset verot ja maksut on suoritettu yrityksen kotimaassa. Ruotsissa kotitaloustöiden verovähennyksen voi hakea myös töistä, jotka verovelvollinen on saanut työnantajaltaan **henkilökuntaetuutena** (*som löneförmån från arbetsgivare*).

Yksityishenkilöt voivat saada verovähennyksen myös kotitaloustyöhön palkatun henkilön (*person med A-skattesedel*) työvoimakustannuksista. Verovähennys on pakollisten

työnantajamaksujen (*arbetsgivaravgifter*) suuruinen, Niiden osuus palkasta voi riippua palkansaajan iästä ja palkan suuruudesta. Useimmat kotitaloudet eivät kuitenkaan hyödy tästä verovähennyksen muodosta laisinkaan. Syynä on, että yksityishenkilöiden ei tarvitse maksaa työnantajamaksuja pääsääntöisesti ennen kuin vuotuinen maksettu palkka ylittää 10 000 kruunua (noin 1 000 euroa).⁹¹

Laskutusmalli

Alun perin Suomesta mallitettua ja vuodesta 2007 voimassa ollutta kotitalouspalvelujen verovähennystä kehitettiin lähes välittömästi uusille urille, sillä Ruotsissa siirryttiin jo heinäkuussa 2009 **laskutusmalliin** (*fakturamodell*). Siinä verovelvollinen voi saada ennakollisen verovähennyksen heti maksaessaan työsuorittajalle tehdystä työstä omavastuuosuutensa. Loppuosa työsuorittaja hakee korvauksena Ruotsin Verohallinnolta. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että palvelun ostaja (asiakas) maksaa puolet työn kokonaiskustannuksista ja työn suorittaja saa toisen puolen Verohallinnolta.⁹²

Korvaus maksetaan työsuorittajalle käytössä noin 5–10 päivän kuluessa suorituksen hakeemisesta. Ennen korvauksen maksamista palveluntuottajan on ilmoitettava Verohallinnolle palvelunostajan (asiakkaan) henkilötunnus, kiinteistötunnukset (koskee remonttivähennystä), ostajan maksupäivä, työsuorituksen kokonaissumma, suoritettu palvelu, ostajalta saadun suorituksen määrä ja Verohallinnolta pyydettävän suorituksen määrä (ostajalle tuleva verovähennys). Kotitalousvähennystä koskevat tiedot kulkevat palveluntuottajan ja verohallinnon välillä pelkästään sähköisesti.

Vuodesta 2015 lukien palveluntuottajan tiedonantovelvollisuus laajeni tehtyihin työtunteihin, materiaaleihin ja muuhun kuin varsinaisesta verovähennyksen alaisesta työstä laskutettuun osuuteen (matkakulut, yms.). Palveluntuottajilta alettiin vaatia myös aiempaa yksityiskohtaisempaa kuvausta palvelusuorituksesta. Samalla sähköinen ilmoitusmenettely muuttui pakolliseksi. Siitä lähtien palveluntuottaja ei ole saanut lähettää tarvittavia tietoja Verohallinnolle paperilla. Vuodesta 2020 lukien palvelun varsinaisilta ostajilta on vaadittu sähköinen maksusuoritus, jotta verovähennyksen on voinut saada.

Ruotsin verohallinto on rakentanut palvelunostajille (tulonsaajat) tarkoitetun verkkopalvelun. Siinä palvelunostajat voivat tarkistaa, kuinka paljon he ovat käyttäneet verovähennystä kalenterivuoden aikana ja aikaisempina vuosina.⁹³ Palvelussa voi tarkistaa palveluntuottajan F-skattensedel:in ja arvioida ennakolta verovähennyksen suuruutta.⁹⁴ Verohallinto toimittaa palvelunostajalle tarkistustiedot verovähennykseen oikeuttaneesta palvelusta sen jälkeen, kun verovähennystä vastaava maksu on suoritettu palveluntuottajalle. Tämä mahdollistaa tarpeellisten muutosten saamisen asiaan.

Ruotsin laskutusjärjestelmä on tehnyt mahdolliseksi sen, että verohallinto on voinut jo etukäteen tarkistaa, mistä työsuorituksista on kysymys ja millaiselle yritykselle verovähennystä maksetaan. Palveluntuottajien tiedonantovelvollisuuden laajennukset ovat parantaneet verottajan etukäteisvalvontaa edelleen. Vuodesta 2013 lukien Ruotsin verohallinto on voinut kuittaa palveluntuottajalle maksettua verovähennystä vasten mahdolliset erääntyneet verovelat.

⁹¹ Anlita en privat person; arbetsgivaravgifter (www.skatteverket.se).

⁹² Laskutusmenettelyä ei hyödynnetä silloin, jos palvelunostajan (käyttäjä, asiakas) on saanut verovähennykseen oikeuttavan palvelun työnantajansa maksamana luontoisetuutena. Näissä tapauksissa työnantaja toimittaa verohallinnolle tarpeelliset tiedot (*kontrolluppgifter*) ja verovelvollisen on haettava itse verovähennys Verohallinnolta.

⁹³ Pois lukien henkilökuntaetuuteen perustuva verovähennyksen oikeuttava palvelu.

⁹⁴ Verohallinnon sähköisellä laskentapalvelulla palkansaajat ja eläkeläiset voivat arvioida sitä, kuinka suuren verovähennyksen he voivat saada tuloillaan verovuonna.

Mitään tällaista Suomen kotitalousvähennysjärjestelmä ei mahdollista, vaikka osalla palveluntuottajista on erääntyneitä verovelkoja.

Ruotsissa verovähennysjärjestelmä on saavuttanut suuren suosion. Asukasta kohden laskettu verovähennys on paljon suurempi kuin Suomessa. Erityisen voimakkaasti ovat kasvaneet hoito- ja kotitaloustöiden määrät. Järjestelmän hyviä puolia ovat verovähennyksen rahamääräisten ehtojen vähäiset muutokset, mikä on luonut yritysten toimintaan vakautta ennustettavuutta. Laskutusjärjestelmään liittyvä tiedonvelvollisuus ei ole lisännyt sanottavasti yritysten hallinnollista työtaakkaa. Laskutusjärjestelmä on tuonut päinvastoin uusia asiakkaita palvelun piiriin.

Vihreä tekniikka

Ruotsissa on voinut tehdä verovähennyksen määrättyjen energiaystävällisten järjestelmien asennustöistä ja materiaaleista vuodesta 2021 lukien. Verovähennysjärjestelmä toimii periaatteessa samalla tavalla kuin hoito- ja kotitöissä tai tavanomaisissa remonttistöissä. Verovähennyksen alaisia töitä voidaan tehdä omassa tai vanhempien omistamassa asunnossa. Ne koskevat verkkoliitännäisten aurinkopaneelijärjestelmien asennusten, itse tuotetun sähköenergian varastointijärjestelmien asennusten sekä sähköajoneuvon latauspisteeseen asennuksen työ- ja materiaalikustannuksia.

Vaikka vihreän tekniikan -verovähennys muistuttaa kotitalousvähennystä, on se kuitenkin erillinen järjestelmä. Verovähennyksen määrä voi olla korkeintaan 50 000 kruunua kalenterivuonna. Sen osuus töistä ja materiaaleista on aurinkopaneelijärjestelmissä 15 prosenttia, itse tuotetun sähköenergian varastointijärjestelmissä 50 prosenttia ja sähköajoneuvon latauspisteen pystyttämisessä 50 prosenttia työ- ja materiaalikustannuksista. Verovähennyksen saannin ehtona on materiaalien osalta se, että palveluntuottajalta hankitaan myös tarvittavat asennustyöt.

4.2 Kotitalousvähennyksen uudistaminen Suomessa

Kotitalousvähennys on kotitalous- hoiva- ja hoitotöissä osalta tärkeä, sillä verovähennykseen oikeuttavien palvelujen tuotos on 14–15 prosenttia kotiin vietävien palvelujen kokonaisarvosta.⁹⁵ Verovähennyksen työkorvausosuuden osuuden korottaminen 60 prosenttia ja verovähennyksen maksimisumman nosto 3 500 euroa oli oikeansuuntainen toimenpide. Varsinkin työkorvausosuuden nostolla on merkitystä, sillä materiaali- ja muiden kustannusten osuus on kotitalous-, hoiva-, hoitotöissä vähäinen eli arviolta 10–15 prosenttia palvelun kokonaiskustannuksista.

Toisaalta voidaan todeta, että muutaman vuoden väliajoin tapahtuvat kotitalousvähennyksen maksimimäärän ja työkustannukset muutokset ovat hankalia etenkin pienille kotitalous-, hoiva- ja hoitotöiden tuottajille. Suomen nykyhallituksen tekemien toimenpiteiden keskeinen ongelma on kotitalousvähennyksen ehtoja koskevien parannusten määräaikaaisuudessa, sillä ne ovat näillä näkymin voimassa vain vuosina 2022–23. Palveluntuottajat kaipaavat järjestelmään jatkuvuutta ja ennustettavuutta, jotta ne voivat investoida ja kehittää toimintaansa uusille urille.

⁹⁵ Kotiin vietäviin palveluihin luetaan kuntien järjestämis- ja rahoitusvastuulla olevat kotihoidon palvelut, joita tuotetaan julkisin voimavaroin tai yksityisesti sekä kotitalousvähennyksen alaiset kotitalous-, hoiva- ja hoitotyöt.

Sama koskee kotitalousvähennyksen alaisia palveluja hankkivia asiakkaita. Kotitalous-, hoiva- ja hoitotyöt poikkeavat remonttitöistä siinä, että remontit ovat etupäässä kertaluonteisia, joita toteutetaan ehkä vain kerran muutamassa vuosikymmenessä. Sitä vastoin kotitalous-, hoiva- ja hoitotöitä voidaan kuvata pikemminkin palveluprosesseiksi, joissa tärkeää ovat toiminnan jatkuvuus ja tutut asiakassuhteet. Palvelujen pysyvyys korostuu entisestään hoiva- ja hoitotöissä, joissa asiakassuhteiden ei pitäisi katkea ainakaan kotitalousvähennyksen ehtojen heikennyksiin.

Ruotsissa on menetelty toisin, sillä kotipalvelujen verovähennyksen maksimisuuruuteen ja verovähennykseen oikeuttavaan työkustannusosuuteen ei ole tehty vuosien varrella merkittäviä heikennyksiä. Verovähennystä on paranneltu vähitellen ja perustelluista syistä laajentamalla verovähennystä uusiin palvelusuoritteisiin. Samalla on siirrytty kokonaan sähköisen maksatukseen ja tiedon välitykseen sekä lisätty jonkin verran palveluntuottajien tiedonantovelvollisuutta tavalla, mikä on mahdollistanut Verohallinnolle paremman toiminnan valvonnan.⁹⁶

Kotitalous-, hoiva- ja hoitotöissä verovähennyksen ehdot kannattaisi pitää ainakin nykytasolla, koska verovähennyksellä on kosolti myönteisiä **yhteiskunnallisia ulkoisvaikutuksia**, palveluille on paljon piilevää kysyntää ja ne tukisivat sosiaalikeskusten toimintaa tuottamalla ennaltaehkäiseviä palveluja lapsiperheille ja vanhustalouksille, jotka ovat jääneet resurssipulan takia julkisrahoitteisten palvelujen ulkopuolelle.⁹⁷ Kotihoidon siirtymien vuoden 2023 alusta hyvinvointialueille ei tule myöskään lähivuosina parantamaan kotiin vietävien palvelujen saatavuutta.

Esimerkiksi tilapäiselle ja lyhytaikaiselle lastenhoitoavulle voi olla pienten lasten perheissä paljon tarvetta. Lastenhoidon järjestäminen asioiden hoitamiseksi saattaa muodostua vaikeaksi puhumattakaan vanhempien pienistä vapaa-ajan virkistymishetkestä. Lastenhoitoavun tarve ei riipu perheen taloudellisesta asemasta, vaikka asialla voi olla yhtymäkohtia, kun on kysymys vähävaraisista yksinhuoltajista ja monilapsisista perheistä. Perheiltä, joilta puuttuvat sosiaaliset verkostot, on ylipäättään vaikeuksia saada apua lastenhoitoon. Asia ilmenee **hoivaköyhyytenä**.⁹⁸

Kaiken kaikkiaan kotitalous-, hoiva- ja hoitotöiden verovähennyksen ehtojen heikennyksiin vuoden 2023 jälkeen pitää suhtautua varauksellisesti. Varoittavana esimerkkinä ovat vastaavanlaiset vuonna 2012 toteutetut heikennykset. Ne vähensivät **pienten** siivous- ja kotipalvelualan yritysten työtilaisuuksia, sillä pienyrityksiä oli perustettu kotitalousvähennyksen varaan. Lisäksi verovähennyksen ehtojen heikennyksillä voi olla kielteisiä tulonjakovaikutuksia siten, että sosioekonomisesti verovähennys keskittyy sen jälkeen entistä enemmän hyvätuloisiin kotitalouksiin.

Hyvätuloisille verovähennyksen heikennyksillä ei ole suurta merkitystä, koska he ostaisivat palvelut muutoinkin varsinkin, kun he ovat tottuneet ulkopuolisten palvelujen ostamiseen verovähennysjärjestelmän 20 vuoden voimassaolon aikana. Pientuloisille ja eläkeläisille verovähennyksen ulkopuoliselta ostamisen kannustinvaikutukset pienenevät,

⁹⁶ Käytännön syistä vihreää teknologiaan liittyvä verovähennysoikeus on pidetty Ruotsissa viisaasti erillään muusta kotitalousvähennyksestä, mikä on mahdollistanut myös materiaalikulujen vähennysoikeuden sisällyttämisen niihin.

⁹⁷ Etelä-Karjalassa tehtyjen kyselytutkimusten mukaan kotitalousvähennyksen ehtojen kiristykset olivat vähentäneet vuoden 2012 jälkeen etenkin ”nuorempien” asiakkaiden määrää (Lith, Pekka: Yksityisten kotiin vietävien sosiaali- ja terveyspalvelujen tarjonta ja kysyntä Etelä-Karjalan maakunnassa, Lith Consulting Group, Helsinki 2017).

⁹⁸ Sosiaalisten verkostojen tarjoamaa hoivapääomaa pidetään yhtenä sosiaalisen pääoman ilmenemismuotona. (Lith Pekka: Palvelusetelit ja palvelusetelityyppiset järjestelmät julkisella alalla, Lith Consulting Group, Helsinki 2015).

koska teetettyjen töiden omavastuuosuudet nousevat korkeaksi suhteessa palvelujen kokonaiskustannuksiin ja heidän käytettävissä oleviin tuloihinsa nähden. Sen sijaan palvelujen todellinen tarve ei häviä mihinkään.

Pientuloiset ja ikääntyneet asiakkaat

Kotitalousvähennys voisi tuoda helpotusta yksinhuoltajille (129 600 henkilöä), joita on 23 prosenttia lapsiperheistä vuonna 2020. Siitä hyötyisi myös kotona yksin asuvat vanhuksset ja heidän omaishoitajansa. Ikääntyneiden osalta järjestelmää voisi uudistaa siten, että **75 tai 65 vuotta täyttäneille** hankitusta kotitalous-, hoito- ja hoivatyöstä lapsi tai lapsenlapsi voisi tehdä kotitalousvähennyksen ilman, että se vähentäisi täysimääräisesti palvelunostajan heidän oman vuotuisen verovähennyksensä enimmäismäärää. Tämä lisäisi sosiaalista vastuunkantoa yhteiskunnassa.

Uudistus auttaisi etenkin yksinasuvia vanhuksia, jos heillä on jälkeläisiä, jotka voisivat ostaa palveluja heille menettämättä omaa mahdollisuutta ostaa verovähennyksen alaisia palveluja itselleen. Tilastokeskuksen väestötilastojen mukaan Suomessa asui yksin 236 500 ikääntynyttä 75 vuotta täyttäneitä henkilöä vuonna 2020. 65–74-vuotiaiden joukossa yksinasuvia 220 200 henkilöä. Kehityksen suuntaa kuvaa se, että yksinasuvien 75 vuotta täyttäneiden määrä on kasvanut 39 000 henkilöllä vuosina 2010–20. 65–74-vuotiaiden ikäryhmässä määrän lisäys oli 71 400 henkilöä.

Eläketurvakeskus ETK:n tilastojen mukaan Suomessa oli myös 1 397 200 vanhuuseläkeläistä, joista 27 prosentilla (364 400 henkilöä) kokonaisaläke oli alle 1 200 euroa kuukaudessa vuonna 2020. Miehillä osuus oli 20 prosenttia ja naisilla 32 prosenttia. Näin pienistä eläkkeistä ei kerry riittävästi veroja, jotta verovähennystä voidaan käyttää täysimääräisesti ilman puolison tai omaisen osallistumista kustannuksiin. Etenkin kansan- ja takuueläkkeen saajat ovat heikossa asemassa. Myös sadan euron omavastuuosuuden poistaminen auttaisi näitä tulonsaajia.

Nykyisin omille vanhemmille tai isovanhemmille ostettujen palvelujen kustannukset ovat alle viisi prosenttia kotitalousvähennykseen oikeuttavien hoiva- ja hoito- ja kotitaloustöiden kustannuksista.⁹⁹ Kotitalousvähennyksen kautta kanavoituvat kotiin vietävät palvelut parantaisivat kotona asumisen edellytyksiä kaikkien ikääntyneiden keskuudessa ja vähentäisivät hyvinvointialueilta saatavan kotihoidon tarvetta, jolloin niiden niukat rahalliset ja työvoimaan sidoksissa olevat voimavarat voitaisiin kanavoida huonokuntoisimmille paljon palveluja tarvitseville vanhuksille.

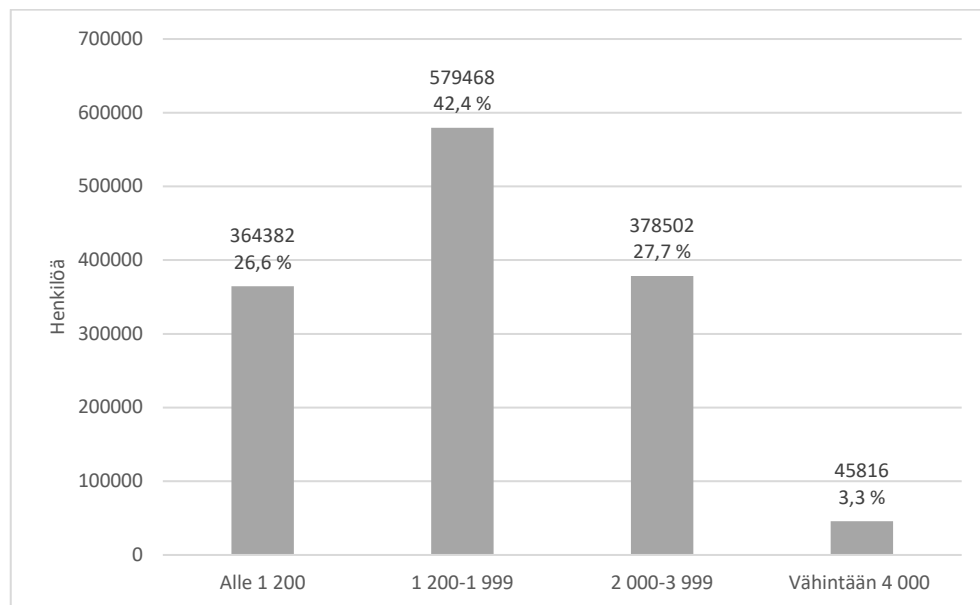
Toinen mahdollisuus olisi porrastaa kotitalousvähennyksen vuotuinen maksimimäärä iän mukaan siten, että 65 tai 75 vuotta täyttäneille vuotuinen verovähennyksen maksimimäärä olisi kotitalous-, hoiva- ja hoitotöistä suurempi kuin nuoremmilla ikäluokilla. Tosin tämä monimutkaistaisi verotusta ja aiheuttaisi rajaveto-ongelmia tilanteissa, joissa samassa kotitaloudessa asuvat avio- ja avopuolisot kuuluvat eri ikäryhmiin. Nyrkkisääntönä tulisi olla, että verojärjestelmä on selkeä ja yksinkertainen. Myös Ruotsissa luovuttiin ikäporrastuksesta vuonna 2019.¹⁰⁰

⁹⁹ Verohallinto ei ole tuottanut enää vuosiin eriteltyä tietoa verovelvollisen vanhemmille tai isovanhemmille tehdyistä työsuorituksista, joten tässä raportissa esitetty näkemys pohjautuu vanhoihin arvioihin.

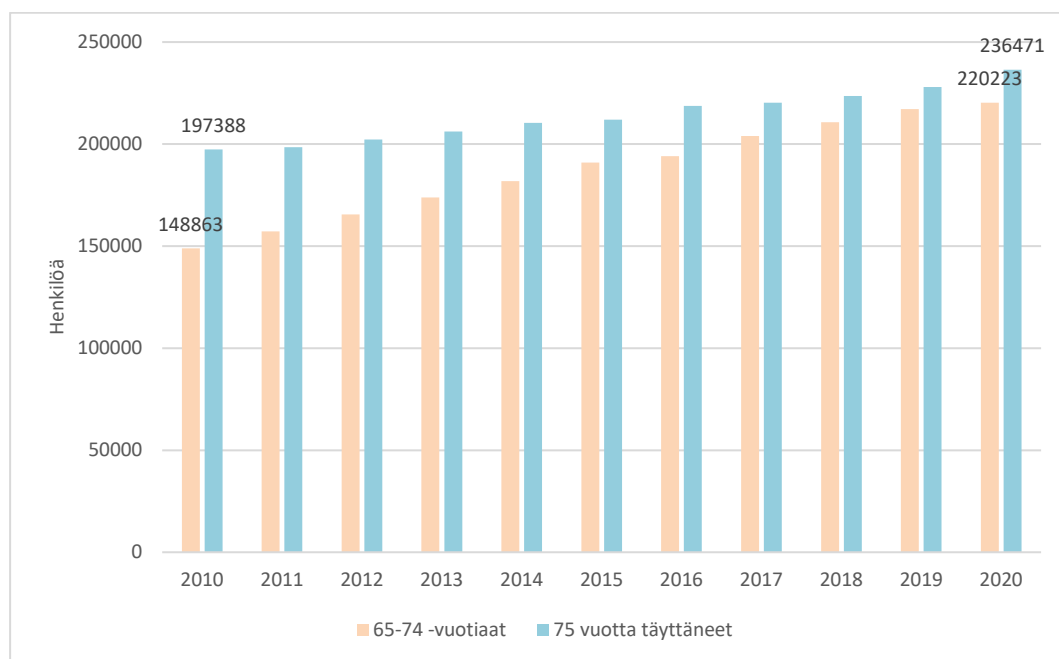
¹⁰⁰ Aiemmin Ruotsissa kotitalous-, hoiva- ja hoitotöistä saatava maksimi vähennys oli 25 000 kruunua (noin 2 500 euroa) vuodessa alle 65-vuotiailla ja 50 000 kruunua (noin 5 000 euroa) 65 vuotta täyttäneillä.

Verovähennyksen porrastaminen ikäryhmittäin voisi olla hankalaa senkin vuoksi, että vanhuuseläkkeen saajat jakautuvat eläkkeen määrän ja omaisuutensa suhteen hyvin moneen eri ryhmään. Lisäksi Suomessa oli ETK:n tilastojen mukaan vuonna 2020 noin 193 600 työikäistä ennen aikojaan eläköitynyttä henkilöä, joista peräti 66 prosentilla eläkkeen määrä jäi alle 1 200 euroon kuukaudessa. Myös tällä tulonsaajaryhmällä on vähän verottavaa tuloa ja vaikeuksia ostaa kotitalousvähennyksen alaisia palveluja varsinkin, jos he ovat yksinasuvia, vaikka kysyntää palveluille olisi.

Kuvio 18 Vanhuuseläkeläiset kuukausieläkkeen suuruuden mukaan 2020, euroa (Lähde: ETK:n tilastot).

Kuvio 19 Yksinasuvien 65-74 vuotta ja 75 vuotta täyttäneiden määrän kehitys Suomessa 2010-20, henkilöä (Lähde: Väestötilastot, Tilastokeskus).

Terveyspalveluja verovähennyksen piiriin

Hoivapalvelujen erityispiirteisiin kuuluu, että ne voivat sisältää **terveydenhuoltoon** luettavia palveluja. Säännösten mukaan kotitalousvähennys ei kata arvonlisäverosta vapautettuja terveysterveyspalveluja, mutta hoiva- ja terveysterveyspalvelujen erottaminen toisistaan on joskus vaikeaa, jos ne ovat saumaton osa kokonaispalvelua. Näissä tapauksissa kotitalousvähennyksen ehtoja voisi tarkistaa sitten, että määrätyt hoivapalveluihin liittyvät terveysterveyspalvelut, kuten jalkojen hoito (jalkaterapia), olisivat **75 tai 65 vuotta täyttäneillä** henkilöillä verovähennyksen piirissä.

Jalkahoitajan, hierojan, ravintovalmentajan, henkilökohtaisen kunto-ohjaajan ja terapia- palveluiden toteuttajien palvelut ja muut vastaavat palvelut eivät oikeuta tällä hetkellä vähennykseen, vaikka työ suoritettaisiin asiakkaan kotona. Jalkahoitajan ja hierojan työ on arvonlisäverotonta terveyden- ja sairaudenhoitopalvelua, joten vähennys on estynyt myös tästä syystä. Lähes kaikki ikääntyneet kärsivät liikuntarajoitteista, jotka johtuvat alaraajaongelmista. Tällöin olisi luontevinta, että palveluntuottaja tulee asiakkaan luokse eikä liikuntarajoitteinen raahaudu palveluntuottajan tykö.

Myös fysioterapia-, toimintaterapia- tai kunto-ohjaajan palvelut voisivat olla kotitalousvähennyksen piirissä 75 tai 65 vuotta täyttäneillä. Kunto- ja liikuntaohjauksella sekä fysioterapialla voidaan ennaltaehkäistä kotitapaturmia, tukea ikääntyneiden kotona pärjäämistä ja tukea omaishoitajien jaksamista ja vähentää raskaampien palveluiden tarvetta.¹⁰¹ Lisäksi yksilöllisellä liikunnanohjauksella ja psykofyysisen fysioterapeutin palveluilla voisi olla käyttöä vanhusten yksinäisyyden aiheuttaman ahdistuksen, masennuksen, uni- häiriöiden, kipujen ja traumojen hoidossa.¹⁰²

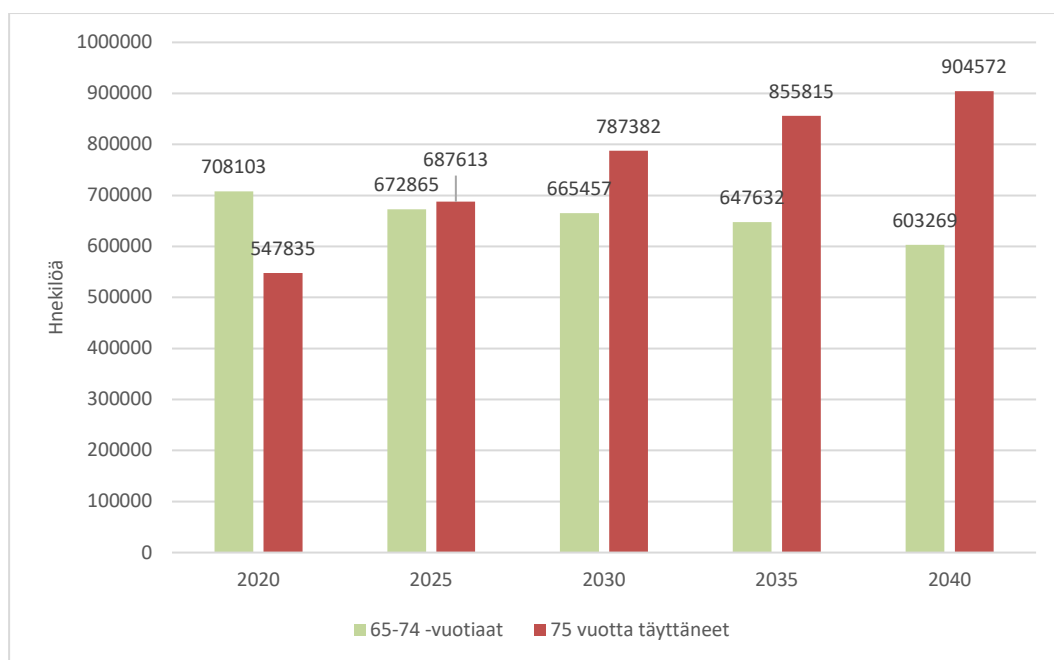
Ikääntyneiden vanhusten omatoimisen arjessa selviytymisen merkitystä korostaa se, että pelkästään 75 vuotta täyttäneitä oli Suomessa 547 800 vuonna 2020 ja vuoteen 2040 mennessä heidän määränsä kasvaa väestöennusteiden mukaan 904 600 henkilöön, kun 1960-luvun alussa syntyneet tulevat tähän ikään. Määrällisesti 75 vuotta täyttäneet lisääntyvät eniten Uudellamaalla, vaikka heidän suhteellinen väestöosuutensa kasvaa siellä vähiten koti- ja ulkomaisen muuttoliikkeen vuoksi. Tämä tarkoittaa suurta palvelujen tarpeen kasvua Uudenmaan asutuskeskuksissa.¹⁰³

¹⁰¹ Vähennysoikeuden laajentamisessa kuntoutukseen kyse on tärkeästä varhaisen vaiheen ennaltaehkäisystä (Lähde: Hali ry, 2019).

¹⁰² Psykofyysinen fysioterapeutti käyttää hoitomenetelminä liike-, hengitys-, kehotietoisuus-, vuorovaikutus- ja rentoutusharjoitteita sekä pehmytkudoskäsittelyjä. Psykofyysinen fysioterapia on fysioterapeuttien, psykologien ja psykiatrien yhteistyönä kehittynyt fysioterapian erikoisala.

¹⁰³ Monissa Pohjois- ja Itä-Suomen maakunnissa ikääntyneiden määrä on kääntynyt puolestaan laskuun jo nykyisin.

Kuvio 20 65–74 –vuotiaiden ja ikääntyneiden 75 -vuotiaiden määrä 2020 ja heidän ennustettu määränsä Suomessa 2025-40, henkilöä (Lähde: Väestötilastot, Tilastokeskus).

Taulukko 18 75 vuotta täyttäneiden määrä ja väestöosuus vuosina 2019 ja 2035 (Lähde: Väestörakenne- ja väestöennustetilastot, Tilastokeskus).¹⁰⁴

	Määrä 2020, lkm	Määrä 2035, lkm	Määrän kasvu 2020-35, %	Väestö- osuus 2020, %	Väestö- osuus 2035, %
Uusimaa	129852	216428	66,7	23,7	25,3
Pirkanmaa	51277	80230	56,5	9,4	9,4
Varsinais-Suomi	50788	77983	53,5	9,3	9,1
Pohjois-Pohjanmaa	35412	60654	71,3	6,5	7,1
Keski-Suomi	28017	43715	56,0	5,1	5,1
Pohjois-Savo	27691	43277	56,3	5,1	5,1
Satakunta	26747	37473	40,1	4,9	4,4
Päijät-Häme	24464	37652	53,9	4,5	4,4
Etelä-Pohjanmaa	22032	33302	51,2	4,0	3,9
Kymenlaakso	20823	29571	42,0	3,8	3,5
Lappi	19244	30267	57,3	3,5	3,5
Kanta-Häme	19212	30335	57,9	3,5	3,5
Pohjanmaa	19183	26934	40,4	3,5	3,1
Pohjois-Karjala	19076	29239	53,3	3,5	3,4
Etelä-Savo	18867	26786	42,0	3,4	3,1
Etelä-Karjala	16030	22783	42,1	2,9	2,7
Kainuu	9040	13398	48,2	1,7	1,6
Keski-Pohjanmaa	7003	10806	54,3	1,3	1,3
Ahvenanmaa	3077	4982	61,9	0,6	0,6
Yhteensä	547835	855815	56,2	100,0	100,0

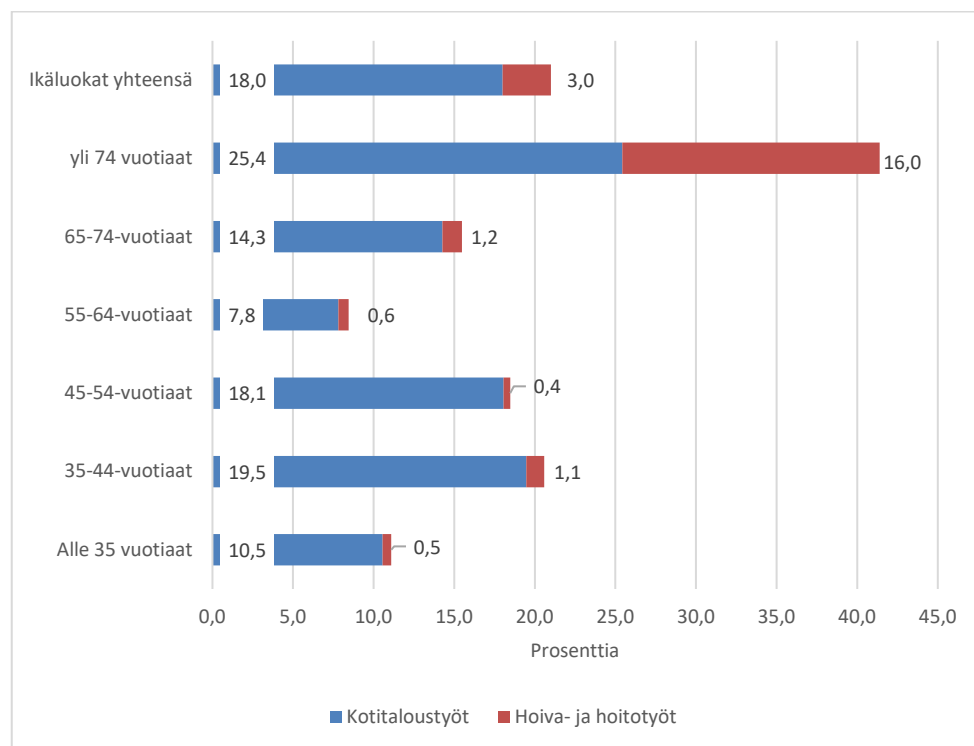
¹⁰⁴ Kuriositeettina voidaan mainita, että Tilastokeskuksen väestöennusteiden mukaan 65–74 vuotta täyttäneiden määrä on kääntynyt koko maassa laskuun 2020-luvun alussa. Uttamaata ja Ahvenanmaata lukuun ottamatta 65–74 vuotiaiden määrä on muissa maakunnissa vuonna 2035 pienempiä kuin vuonna 2021.

Kokonaisuudessaan voidaan todeta, että ikääntyneet hyödyntävät jo nykyisin eniten kotitalousvähennystä hoiva- ja hoitopalveluissa, sillä *eläkeläisten* osuus on kaikista kotitalousvähennykseen oikeuttavista **hoiva- ja hoitotöiden** kustannuksista jo noin 77 prosenttia ja palvelunostajista 65 prosenttia vuonna 2020. Vastaavasta *74 vuotta täyttäneiden* henkilöiden osuus kustannuksista on 75 prosenttia ja palvelunostajista 55 prosenttia. Myös **kotitaloustöiden** verovähennykseen oikeuttavista kustannuksista ja palvelunostajista ikääntyneiden osuus on verrattain suuri.

Ikääntyneelle väestösosalle on tärkeää, että he voivat saada kotitalousvähennyksen kautta ulkopuolisista apua älypuhelimien, tietokoneiden ja ohjelmistojen asennuksiin sekä huoltoon ja laitteiden tietoturvallisuuden ylläpitämiseen. Lähes kaikki julkiset ja viranomaispalvelut tai pankkipalvelut on viety tänä päivänä verkkoon siitä puhumattakaan, että laitteet ovat yksinäisille vanhuksille tärkeä yhteydenpitoväline omaisten ja ystävien suuntaan. Tässä mielessä myös digiapuun kohdistuvat verovähennyksen ehdot tulisi pitää ennallaan vuoden 2023 jälkeenkin.

Hoiva-, hoito- ja kotitaloustöiden lisäksi kotitalousvähennyksen ehtojen parannukset kannattaisi ulottaa remonttitoihin, jotka parantavat vammaisten ja vanhusten kodeissa liikkumisen turvallisuutta ja esteettömyyttä. Periaatteessa kuntien tulisi vastata remonttien kustannuksista, mutta asiantuntijoiden mukaan monet kunnat eivät ole budjetoineet asiaan riittävästi rahaa. Monet vanhukset teettäisivät korjaustyöt itse, jos saisivat siihen riittävästi kotitalousvähennystä. Asiaa voidaan perustella sillä, että luumurtumia sattuu yli 65-vuotiaille Suomessa 30–40 000 vuodessa.¹⁰⁵

Kuvio 21 Kotitalous-, hoiva- ja hoitotöiden osuus kaikista kotitalousvähennykseen oikeuttavista kustannuksista Suomessa ikäryhmittäin 2020, prosenttia (Lähde: Verohallinnon tilastot).

¹⁰⁵ Esimerkiksi lonkkamurtumien hoito on kallista. Niitä tapahtuu noin 6 000 vuodessa. Yhden lonkkamurtuman hoito maksaa noin 30 000 euroa ja lonkkamurtumien aiheuttamat kokonaiskustannukset ovat noin 180 miljoonaa vuosittain (Lähde: Hali ry).

Uudistusten rahoitus

Kuten edellä on mainittu, olisi tärkeää pitää vuotuisen verovähennyksen enimmäismäärä ja työkorvausosuus kotitalous-, hoiva- ja hoitotöissä pysyvästi nykyisellä 3 500 euron ja 60 prosentin tasolla. Tällä voisi olla merkittävä sysäys kotitalous- ja hoiva-alan yritystoiminnalle.¹⁰⁶ Koska kaikkea ei voida tukea nykyisessä haasteellisessa valtiontaloudellisessa tilanteessa, verovähennyksen parannukset kotitalous-, hoiva- ja hoitotöissä voitaisiin rahoittaa siten, että kotitalousvähennys kohdistetaan vain kaikkiin verovelvollisten **vakituksessa asunnossa** tehtäviin töihin.

Vapaa-ajan rakennuksia ja huviloita koskevia rajoituksia voidaan perustella sillä, että ne ovat tavallaan ylellisyshyödykkeitä, jotka liittyvät virkistys- ja harrastustoimintaan ja kohdistuvat keskimäärin hyvätuloisempaan väestöosaan. Vapaarakennuksia koskevat kotitalousvähennyksen alaiset työt ovat enimmäkseen remonttityöitä, joiden myönteiset yhteiskunnalliset ulkovaikutukset ovat huomattavasti pienemmät kuin ne hoiva-, hoito- ja arjessa selviytymistä edesauttavat kotitaloustyöt, joita vanhus- ja lapsiperheet tarvitsevat kipeästi omiin koteihinsa.

Vapaa-ajan rakennuksiin on liittynyt lisääntyvässä määrin kimppaomistusta, kuten jakamattomien kuolinpesien ja perikuntien omistusta tai muita perheiden yhteisomistuksen muotoja. Niissä oleskellaan varustetason paranemisesta huolimatta verrattain lyhyen aikaa vuodessa, mutta kotitalousvähennyksen avulla voidaan toteuttaa rahamääräisesti suuriakin remonteja. Syynä on, että vähennyksen voi saada jokainen osakas, joka on osallistunut remonttien kustannuksiin. Laskutus voidaan jakaa yhdessä palveluntuottajien kanssa sopivasti osakkaiden kesken.

Rajaus poistaisi vähennysjärjestelmästä Suomessa verovelvollisten vapaa-ajan asuntojen ja rakennusten remonttityöt sekä vastaavat työt (ml. kotiapulaiset) ulkomailla. Jälkimmäinen muutos liittyy siihen, että vuoden 2013 alusta lukien verovelvollinen, jolla on Suomessa verotettavaa tuloa, on saanut vähentää Suomen verotuksessa osan kotitaloudessa tehdystä työstä maksamastaan määrästä myös silloin, kun kyseinen työ on tehty toisessa ETA-valtiossa,¹⁰⁷ jos työn suorittaja on merkitty kyseisessä valtiossa Suomen ennakkoperintärekisteriä vastaavaan rekisteriin.

Rajauksella verovähennys voidaan suunnata paremmin kotitalouksille, joilla ulkopuolisen avun tarve on kaikkein suurinta. Niihin kuuluvat pienituloiset eläkeläiset ja yksinhuoltajat, yms. Toinen tapa rahoittaa parannukset olisi palauttaa tavanomaisista remonttityöistä myönnetty kotitalousvähennys lähemmäksi ennen vuotta 2009 ollutta vuotuista 1150 euron maksimitasoa tai laskea vähennyskelpoinen työ kustannus remonttityöissä Ruotsin 30 prosentin tasolle.¹⁰⁸ Remonttien hintajoustavuus on tunnetusti pientä ja ne tehtäisiin usein ilman verovähennystäkin.¹⁰⁹

¹⁰⁶ Kotitalous-, hoiva- ja hoitotöissä on tärkeää ylläpitää verovähennysjärjestelmän pitkän aikavälin ennustettavuus. Syynä on, että osalle palveluja tuottavista pk-yrityksistä verovähennyksen alainen palvelumyynti muodostaa suuren osan liikevaihdosta. Asiakkaat kokevat puolestaan tärkeäksi hyvän ja luotettavan palveluntuottajan pysyvyyden.

¹⁰⁷ Euroopan talousalue ETA-maita ovat EU-maat, Norja, Islanti ja Liechtenstein.

¹⁰⁸ Ruotsissa kotitalousvähennykseen oikeuttava työ kustannusosuus on remonttityöissä 30 prosenttia ja kotitalous-, hoiva- ja hoitotöissä 50 prosenttia.

¹⁰⁹ Useimmat tavanomaiset työssäkäyvien asuntojen ja vapaa-ajan asuntojen remonttityöt ovat sellaisia, jotka suoritettaisiin kotitalousvähennyksestä riippumatta. Kysymys on asuntojen toimivuudesta, välttämättömistä korjauksista ja arvon säilyttämisestä.

Remonttitöitä hintajoustavampien kotitalous-, hoiva-, hoitotöiden ostaminen verovähennyksellä voisi tuoda tuotannollisen toiminnan piiriin epävirallista talkoo- tai sosiaalisissa verkostoissa tehtyä työtä tai työtä, joka jäisi kokonaan tekemättä. Tällä olisi **hoiva-köyhyyttä** vähentävä vaikutus. Hoivaköyhyys ei riipu aina henkilön tulotasosta, vaan se tarkoittaa tilanteita, joissa henkilön arjessa selviytymisen avuntarve ylittänyt kuntien (hyvinvointialueiden) palvelujärjestelmän mahdollistaman tarjonnan ja epävirallisen sosiaaliverkoston tarjoaman hoiva- ja hoitoavun.

Verovähennyksen ehtojen parantamisella ja suuntaamisella uudella tavalla voi olla ennen kaikkea yhteiskunnallisesti myönteisiä ulkovaikutuksia. Sitä vastoin vaikutukset työllisyyteen ovat marginaalisia kasvuyrittäjyydestä puhumattakaan.¹¹⁰ Tämä todettiin selkeästi jo Verohallinnolle vuonna 2011 tehdyssä selvityksessä, eikä sen suhteen vallitse suurta epäselvyyttä. Kotitalousvähennyksen alaisten palvelujen kysynnän kasvu kotitalous-, hoiva- ja hoitotöissä voi tuottaa silti pienen työllisyyden lisäyksen varsinkin, jos verovähennyksen ehdot paranevat pysyvästi.

Laskennallisesti kotitalousvähennyksen alaisten kotitalous-, hoiva- ja hoitotöiden liikevaihto (236 milj. euroa) työllisti palveluja tuottavissa yrityksissä vuonna 2020 noin 4 700 henkilöä, jos yhden kokopäiväisen työntekijän työvoimakustannukset olivat 50 000 euroa. Mikäli kotitalousvähennyksen ehtojen parannukset nostavat palvelujen kysyntää ja aikaansaavat 50 miljoonan euron vuotuisen lisäyksen kotitalousvähennyksen alaisia töitä tarjoavien yritysten liikevaihtoon, työllistyy 1 000 henkilöä kokopäiväisesti ilman valtion muita erityisiä työllisyys- ja tukitoimia.

Liikevaihdon lisäyksestä julkistaloudellisen bruttokustannuksen eli verovähennyksen osuus jää arviolta 50 prosenttiin, jos vähennyskelvottomat materiaali- ja matkakustannukset ovat noin 15 prosenttia ja vähennyskelvoinen työkustannusosuus on 60 prosenttia. Nettokustannukset ovat tätä pienemmät, sillä työllisyyden ja liikevaihdon kasvu lisää valtion ja kuntien verotuottoja (palkka- ja välilliset verot) ja kerryttää veronluonteisesti kerättäviä eläke- ja muita sosiaalivakuutusmaksuja sekä pienentää työllisyyden parantuessa työttömyysturvamenoja.

Satunnaisia työtilaisuuksia syntyy myös, kun kotitaloudet palkkaavat suoraan työntekijän ja saavat työntekijän palkkakustannuksista verovähennyksen. Tällä hetkellä verovähennys on 30 prosenttia työntekijän palkasta ja työnantajan sivukuluista, kun kysymys on kotitalous-, hoiva- ja hoitotöistä. Satunnaisten työkeikkojen houkuttelevuutta työttömien keskuudessa voisi edistää nostamalla työttömyysturvan suojaosan 500 euroon eli parantamalla työttömän mahdollisuuksia ansaita rahaa ilman työttömyysturvan leikkauksia, kun kysymys kotitaloudesta työnantajana.¹¹¹

Muita kehittämisehdotuksia

Verovähennysjärjestelmää voisi laajentaa yksityishenkilöiden **muuttopalveluun** kuten Ruotsissa, mutta meillä vähennyksen saajat voisi rajata aluksi 65 vuotta täyttäneisiin. Iso osa muuttopalveluista hoidetaan talkootöinä kotitalouksien itsensä toimesta. Selvitysten

¹¹⁰ Rajalliset työllisyys- ja kasvuyrittäjyysvaikutukset ovat keskittyneet muutamiiin pieniin toimialoihin, kuten kotitalouspalveluun (Nace:t 88101 ja 88991).

¹¹¹ Korkeampi suojaosa voisi tulla kysymykseen silloin, kun kysymys on työmarkkinatuella tai työttömyysturvan perusrahalta olevasta työttömästä, jotka ovat lähinnä pitkäaikaistyöttömiä. Uudistuksessa valtion taloudelliset nettovaikutukset olisivat pienet fiksusti tehdyillä rajoituksilla, sillä verotulot kasvaisivat ja toissijaisesta sosiaaliturvaturvasta, kuten toimeentulotuesta aiheutuneet menot pienenisivät.

mukaan vain 15 prosenttia yksityishenkilöiden muuttokuljetuksista on yritysten suorittamia. Kotitalousvähennyksen kautta osa muuttopalveluista tulisi kaupallisen toiminnan piiriin, mikä lisäisi muuttopalveluyritysten liiketoimintamahdollisuuksia. Samalla muutamarkkinoilla esiintyvä harmaa talous vähenisi.¹¹²

Suomessa tavaroiden nouto ja kodinkoneiden korjaus ja huolto eivät ole kotitalousvähennyksen piirissä kuten Ruotsissa. Kodinkoneita ovat esimerkiksi pesukoneet, astianpesukoneet ja kylmälaitteet. Kodinkoneiden saaminen kotitalousvähennyksen piiriin saattaisi luoda uusia työtilaisuuksia ja pidentää laitteiden käyttöikää, mikä on ekologisesti järkevää. Ekologisuutta ja tavaroiden kierrätettävyyttä voitaisiin lisätä, jos tavaroiden kuljetuskustannukset kierrätyskeskuksiin, kirpputoreilla ja jätteenkäsittelylaitoksiin oikeuttaisivat kotitalousvähennykseen.

Kotitalousvähennys saattaa muodostua kompastuskiveksi silloin, jos työt suorittava henkilö on palkattu yhteiskunnan tuella. Tämä rajoitus voi hankaloittaa vajaakuntoisia ja pitkäaikaistyöttömiä työllistävien niin sanottujen sosiaalisten yritysten asemaa. **Sosiaalisten yritysten toiminta**¹¹³ on perusteltua silloin, kun pyritään saamaan työtä vaikeasti työllistyvälle, joiden työnsaantimahdollisuudet vapailla markkinoilla ovat heikot. Kotitalousvähennyksestä koskevia säännöksiä yhteiskunnan tukien osalta kannattaisi tarkistaa sosiaalisten yritysten tapauksessa.

Ruotsin laskutusjärjestelmä käyttöön

Suomessa kannattaisi selvittää Ruotsin kokemukset ja siirtyä naapurimaamme **laskutusjärjestelmään**, jossa palveluntuottaja hakee ja saa verovähennyksen ostajan puolesta verohallinnolta. Siinä verovelvollinen palvelunostaja saisi välittömästi ennakkollisen verovähennyksen maksaessaan palveluntuottajalle tehdyn työn osuudesta vain 40 prosenttia tai osuuden sen mukaan, mitä hänellä on verovähennysoikeutta jäljellä.¹¹⁴ Seuraavaksi palveluntuottaja hakisi ennakkollisen kotitalousvähennyksen verohallinnolta ostajan puolesta sähköisellä hakemuksella.

Kun maksu on suoritettu palveluntuottajan pankkitilille, Verohallinto toimittaisi asiasta ilmoituksen palvelunostajalle.¹¹⁵ Järjestelmässä tiedot liikkuisivat palveluntuottajan, verohallinnon ja palvelun käyttäjän välillä pääosin sähköisiä tietoverkkoja pitkin. Laskutusmalli yksinkertaistaisi järjestelmää ostajan kannalta, millä on merkitystä, kun kasvava osa kotitalousvähennyksen käyttäjistä on ikääntyviä kansalaisia. Järjestelmää voisi yksinkertaistaa luopumalla palvelunostajan 100 euron omavastuuosuudesta, millä voisi olla myönteinen vaikutus satunnaisten palvelujen ostamiseen.

¹¹² Kysymys voi olla uudesta tuotannollisesta arvonnäystä tuottavasta toiminnasta tai siitä, että osa (kotitaloussektorin) ei-tuotannollisesta toiminnasta on siirtynyt tuotannollisen toiminnan piiriin (ks. Lith, Pekka: Epäterve kilpailu liikenteessä, 2010).

¹¹³ Sosiaalinen yritys ei yrityksenä poikkea muista yrityksistä. Se tuottaa tavaroita ja palveluja markkinoille ja tavoittelee voittoa kuten muutkin yritykset. Sosiaalinen yritys voi toimia millä toimialalla tahansa. Se maksaa kaikille työntekijöilleen työehtosopimuksen mukaisen palkan ja se on aina merkitty kaupparekisteriin. Erona muihin yrityksiin on, että sosiaalisen yrityksen työllistämistä työntekijöistä vähintään 30 prosenttia on vajaakuntoisia tai yhteensä vajaakuntoisia ja pitkäaikaistyöttömiä (ks. laki sosiaalisista yrityksistä (1351/2003)).

¹¹⁴ Periaatteessa samantyyppistä järjestelmää soveltavat yksityiset terveydenhuollon palvelujen tuottajat ja apteekit, jotka hakevat asiakkaan puolesta niin sanotut Kela-korvaukset.

¹¹⁵ Verovelvolliset voisivat päästä omilla tunnuksillaan katsomaan verohallinnon verkkosivuilta tietoja verovuoden aikana kertyneestä verovähennyksen määrästä tai tilata asiasta todistuksen, kuten Ruotsissa. Verovelvolliset osalta siirtyminen sähköiseen laskutusjärjestelmään edellyttäisi myös, että maksut palveluntuottajalle suoritetaan sähköisesti tai elektronisesti pankkitileille eikä esimerkiksi käteismaksuina.

Laskutusmalli olisi työsuorittajalle nykyjärjestelmää selkeämpi ja kannustavampi, mikäli hallinnollinen työ jää vähäiseksi ja asiakasvirta kasvaisi, kuten Ruotsissa on tapahtunut. Perustiedot kotitalousvähennyksestä monipuolistuisivat samalla, kun palvelunostajista ja -tuottajista saataisiin ajantasaisia tilastoja päättäjien, viranomaisten ja muiden käyttäjien tarpeisiin.¹¹⁶ Viranomaisille laskutusmalli tarjoaisi mahdollisuuden järjestelmän massavalvontana tapahtuvaan etukäteisseurantaan, sillä nykyjärjestelmään sisältyy paljon väärinkäytösmahdollisuuksia.

Laskutusjärjestelmä vähentää etenkin remonttitöissä ilmiötä, jossa materiaalikuluja ja muita verovähennyksen ulkopuolelle jääviä kuluja siirretään palvelunostajan toimesta työkustannuksiin. Ruotsin mallinen verovelkojen kuittausmahdollisuus voi tuoda osaltaan lisää tuloja valtion kassaan ja vähentää sitä kautta harmaata taloutta omalla painollaan. Tällä tavoin voidaan osaltaan rahoittaa kotitalous-, hoiva- ja hoitotöitä koskevat kotitalousvähennyksen ehtojen parannukset ilman, että ne lisäävät valtiontaloudellisia kustannuksia tai verotustarvetta toisaalla.

¹¹⁶ Paremmilla pohjatiedoilla voitaisiin arvioida valtiontaloudellisia nettokustannuksia, jossa otetaan huomioon verovähennyksen työllisyysvaikutukset ja kertyneet palkka- ja arvonnäisäverotuotot sekä sosiaalivakuutusmaksut. Käytännössä tämä voisi toteutua Verohallinnon ja Tilastokeskuksen yhteistyönä.

Yhteenveto

Verohallinnon tilastojen mukaan **kotitalousvähennykseen oikeuttavien työkustannusten** kokonaissumma oli Suomessa 1,213 miljardia euroa vuonna 2020. Vähennykseen oikeuttavista kustannuksista 97 prosenttia oli ulkopuolisille palveluntuottajille maksettuja työkorvauksia vuonna 2020. Loppuosa oli kotitalouksien suoraan palkkaamien henkilöiden palkkakustannuksia.

Työkustannuksista 79 prosenttia oli remonttitoita vuonna 2020. Kotitaloustöiden osuus oli 18 prosenttia sekä hoiva- ja hoitotöiden kolme prosenttia. Osuuksissa ei ole tapahtunut suuria muutoksia vuosina 2014–20. Kustannukset pysyivät edellisen vuoden tasolla, joskin epidemiakriisi vähensi kotitalous-, hoiva- ja hoitotöiden ostamista. Remonttityöt jatkoivat sen sijaan kasvuaan.

Töiden teettäjät

Verovähennyksen saajia oli 439 800 henkilöä vuonna 2020. Edellisestä vuodesta määrä aleni 19 400 henkilöllä (4,2 %). Muutos oli suurin hoiva- ja hoitotöiden ostajien keskuudessa (-7,5 %). Kotitaloustöiden ja remonttien teettäjien määrä väheni vain 1–2 prosenttia. Kokonaisuudessaan verovähennyksen hyödyntäviä oli yhä lähes 15 prosenttia (57 000 henkilöä) enemmän kuin vuonna 2014.

Kotivähennyksen käyttö lisääntyy tulojen kasvaessa. Suomessa keskimäärin 37 prosenttia yli 75 000 euroa vuodessa ansainneista hyvätuloisista hyödynsi kotitalousvähennystä. Kaikkien tulosaajien osalta osuus oli kymmenen prosenttia. Verovähennykseen oikeuttavista kustannuksista hyvätuloisten osuus oli neljännes, vaikka heidän osuutensa kaikista tulosaajista oli viisi prosenttia.

Verovähennys keskittyy rahamääräisesti parempituloisiin osittain siksi, että heidän omistamiensa asuntojen ja vapaa-ajan rakennusten **remonttityöt** ovat yleisiä ja niiden kokonaiskustannukset voivat olla suuria. Sitä vastoin **kotitaloustöistä** ja etenkin **hoiva- ja hoitotöissä** suurin palvelujen ostajaryhmä koostuu eläkeläisistä. Hoiva- ja hoitotöiden ostajista heidän osuutensa oli 65 prosenttia.

Ikäryhmittäin tarkasteltuna 65 vuotta täyttäneiden osuus kotitaloustöiden teettäjistä oli 44 prosenttia ja kustannuksista 39 prosenttia. Hoiva- ja hoitotöiden teettäjistä heidän osuutensa oli peräti 66 prosenttia ja kustannuksista 83 prosenttia. Toinen suuri ryhmä ovat 35–44 -vuotiaat, mikä voi johtua lastenhoitoavun tarpeesta. Saatu tulos antaa jo osviittaa siitä, mihin suuntaan kotitalousvähennystä tulisi kehittää.

Palvelujen tuottajat

Verohallinnon tilastojen mukaan kotitalousvähennykseen oikeuttavien remontti-, kotitalous-, hoiva- ja hoitotöiden tekijöitä (yritykset, yms.) oli yhteensä 62 200 vuonna 2020. Näistä kotitalous-, hoiva- ja hoitotöitä oli tehnyt 33 300 palveluntuottajaa (54 %). Vuodesta 2018 palveluntuottajien määrä on lisääntynyt 1 400 yrityksellä ja vuodesta 2011 vajalla 6 800 yrityksellä.

Eniten palveluja tuottavia yrityksiä on rakennusalalla sekä kiinteistö-, hallinto- ja tukipalvelujen toimialalla, johon kuuluvat esimerkiksi siivousalan yritykset. Verovähennyksen alaisia palveluja tuotetaan myös alkutuotannon sivuelinkeinona ja kotipalvelualalla,

jossa verovähennyksen alaisella palvelutuotannolla on ollut suuri merkitys toimialan työllisyyden ja liikevaihdon kehityksessä.

Valtaosa palvelutuottajista on pieniä yrityksiä, joiden liikevaihto on alle 400 000 euroa ja työllisyys korkeintaan muutamia henkilöitä. Tosin yli 50 prosenttia kotitalousvähennykseen oikeuttavista syntyy yrityksissä, joiden liikevaihto on vähintään miljoona euroa.¹¹⁷ Useimmilla toimialoilla kotitalousvähennyksen alainen palvelutuotanto on silti melko vähämerkityksellistä sivuliiketoimintaa.

Verohallinnolle laadittujen selvitysten mukaan kotitalousvähennyksen alaisten töiden liikevaihto-osuus suurenee kuitenkin nopeasti, kun yrityskoko pienenee. Lisäksi kotitalousvähennyksen alainen palvelutuotanto voi tarjota tarpeellisia sivutuloja. Esimerkkinä voidaan mainita alkutuotannon harjoittajat tai kotipalvelualan yritykset, joista jälkimmäiset tuottavat kunnille ostopalveluja (ml. palvelusetelit)

Paljon verovelkaisia

Verohallinnon tilastojen mukaan 17 prosentilla kotitalousvähennyksen alaisia palveluja vuonna 2020 tuottaneilla yrityksillä (10 860 yritystä) on **verovelkaa**. Järjestelemättömän verovelan osuus oli 50 prosenttia kohdeyritysten verovelan kokonaismäärästä. Tosin rahamääräisesti verovelat kohdistuvat kolmeen prosenttiin yrityksistä, joiden osuus verovelan kokonaismäärästä oli 72 prosenttia.

Ulosottomenettelyt kertovat myös yritysten velkaantumisesta ja maksukyvyystä. Suuret ulosottovelat ovat osoitus vakavista taloudellisista vaikeuksista. Kaikilla kotitalousvähennyksen alaisia palveluja vuonna 2020 tuottaneista yrityksistä viidellä prosentilla (3 270 yritystä) on avoimia ulosottoasioita. Tosin 79 prosenttia ulosottoveloista kasautuu pieneen joukkoon eli 1–2 prosenttiin yrityksistä.

Verovelan määrä kuvastaa yrityksen maksukyvyttömyyttä, mutta se voi liittyä harmaaseen talouteen. Sama koskee ulosottovelkoja, jos velkojen maksamatta jättämisen tarkoituksen on verojen ja muiden lakisääteisten velkojen laiminlyönti muusta syystä kuin maksukyvyttömyyden takia. Tosin Verohallinnon tilastot eivät anna tietoa siitä, mitkä asiat koskevat talousrikollista toimintaa.

Kotitalous-, hoiva- ja hoitopalvelujen markkinat

Kotiin vietävien palvelujen kokonaistuotos¹¹⁸ oli vuonna 2020 arviolta 1,754 miljardia euroa. Kotiin vietäviin palveluihin luetaan ensinnäkin kuntien järjestämisvastuulla oleva kotihoidon palvelutuotanto, joka siirtyy vuonna 2023 **hyvinvointialueiden** järjestämisvastuulle. Toiseksi niihin luetaan samantyyppisten kotitalousvähennyksen alaisten kotitalous-, hoiva- ja hoitotöiden palvelutuotanto.

Yksityisten palveluntuottajat muodostivat tuotoksesta 425 miljoonaa euroa (25 %). Siitä kotitalousvähennykseen oikeuttavat kotitalous-, hoiva- ja hoitotöiden ostot palveluntuottajilta olivat 235 miljoonaa, kotitalousvähennykseen oikeuttavat palkkakustannukset 16 miljoonaa, kuntien kotihoidon yksityiset ostopalvelut 128 miljoonaa ja kotihoidon palvelusetelit 62 miljoonaa euroa vuonna 2020.

¹¹⁷ Vähintään miljoonan euron liikevaihtoon ylittäviä yrityksiä oli vain kymmenen prosenttia kaikista kotitalousvähennyksen alaisia palveluja tuottaneista yrityksistä (ml. muut yhteisöt) vuonna 2020.

¹¹⁸ Tuotos on kansantalouden tilinpidossa käytetty termi, joka kuvaa määrätyn ajanjakson, kuten vuoden aikana tuotettujen tavaroiden ja palvelujen arvoa.

Osa julkisrahoitteista kotihoidon palvelua (*kotipalvelut, tukipalvelut, kotisairaanhoido*) tuottavista yksityisistä palveluntuottajista myy samanaikaisesti palvelujaan kotitalousvähennyksen kautta. Kotitalousvähennyksen alaisen arjessa selviytymistä edistävien palvelujen tarjonta onkin tuonut palvelujen piiriin asiakkaita, jotka voisivat jäädä julkisrahoitteisten kotihoidon palvelujen ulkopuolelle.

Palveluntuottajien kannalta katsoen kotitalousvähennyksen alainen palvelutuotanto luo vakaamman toimintaympäristön ja tasaisemman tulovirran kuin kuntien (*jatkossa hyvinvointialueet*) kilpailuttamat **kotihoidon** ostopalvelut tai palvelusetelimalli, joka ei sinänsä takaa yhtään palvelujen ostajaa. Luonnollisesti myös kotitalousvähennyksen ehtojen alituiset muutokset lisäävät epävarmuutta.

Kuntien palvelukysyntä

Varsinaisesti kuntien kotihoidon **palvelukysyntä**¹¹⁹ oli 1,397 miljardia euroa vuonna 2020. Summasta kuntien oma palvelutuotanto oli 825 miljoonaa euroa (60 %) ja asiakaspalvelujen ostot muilta julkisyhteisöiltä (*kuntayhtymät, toiset kunnat*) 382 miljoonaa euroa (27 %). Asiakaspalvelujen ostot yksityisiltä palveluntuottajilta ja palvelusetelimuotoinen toiminta olivat yhteensä 190 miljoonaa (13 %).

Alueellisesti yksityisten palveluntuottajien osuus kuntien kotihoidon palvelukysynnästä oli vuonna 2020 suurin Päijät-Hämeessä, Pirkanmaalla sekä Pohjois- ja Etelä-Pohjanmaalla. Jos katsotaan kotiin vietäviä yksityisiä palveluja kokonaisuudessaan mukaan lukien kotitalousvähennyksen alaiset kotitalous-, hoiva- ja hoitotyöt, oli yksityisen palvelutuotannon merkitys keskiarvoa suurempi Uudellamaallakin.

Kotitalousvähennyksen ehtojen parantaminen

Kotitalousvähennykseen oikeuttavilla **kotitaloustöillä, hoiva- ja hoitotöillä** on merkitystä etenkin vanhustalouksille ja pienten lasten perheille. Ikääntyneiden omatoimisen arjessa selviytymisen merkitys korostuu, koska Suomessa oli **75 vuotta** täyttäneitä 547 800 henkilöä vuonna 2020 ja vuoteen 2040 mennessä heidän määränsä nousee väestöennusteiden mukaan 904 600 henkilöön.

Ikääntyneiden palveluostot poikkeavat muiden kotitalousvähennyksen saaneiden ostoista siten, että 75 vuotta täyttäneillä kotitalous-, hoiva- ja hoitotyöt olivat 41 prosenttia kaikista verovähennykseen oikeuttavista kustannuksista, kun se oli verovelvollisilla keskimäärin vain 21 prosenttia. Ikääntyneiden osuus kotitalous-, hoiva- ja hoitotöiden kustannuksista oli yhteensä 30 prosenttia.¹²⁰

Kokonaisuuden kannalta olisi erittäin tärkeää, että 3 500 euron **kotitalousvähennyksen vuotinen enimmäismäärä** ja 60 prosentin **työkorvausprosentti** kotitalous-, hoiva- ja hoitotöissä pidetään samantasoisena vuoden 2023 jälkeenkin. Varsinkin työkorvausprosentilla on suuri merkitys, koska työkustannusten osuus on kotitalous-, hoiva- ja hoitotöissä jopa 90 prosenttia kokonaiskustannuksista.

¹¹⁹ Palvelukysynnän pohjana on ollut määrätty **kuntalaisten palvelutarve**, joka on voitu tyydyttää kunnan omalla palvelutuotannolla, ostamalla kuntalaisille tarkoitettua lopputuotepalvelua (*asiakaspalvelut*) muilta julkisyhteisöiltä, kuten naapurikunnilta tai kuntayhtymiltä tai hankkimalla palvelut yksityisiltä palveluntuottajilta (*yritykset ja järjestöt*). Kuntien palvelukysyntä kuvastaa samalla sitä palvelutuotannon arvoa, joka siirtyy vuoden 2023 alusta lukien hyvinvointialueiden järjestämisvastuulle ja valtion rahoittamaksi.

¹²⁰ Kotitaloustöissä ikääntyneiden osuus oli 22 prosenttia sekä hoiva- ja hoitotöissä 76 prosenttia.

Kotitalousvähennyksen ehtojen ennallaan pitämistä puoltaa lisäksi se, että ikääntyneet voisivat ostaa kotitalousvähennyksellä ulkopuolisista apua älypuhelimien, tietokoneiden ja ohjelmistojen asennuksiin sekä huoltoon ja laitteiden tietoturvallisuuden ylläpitämiseen. Kaikilla ikääntyneillä ei ole välttämättä omissa sosiaaliverkostoissaan henkilöitä, jotka voisivat auttaa näissä asioissa.

Järjestelmää voisi uudistaa myös siten, että **75 tai 65 vuotta täyttäneille** ostetusta hoito- ja hoiva- ja kotitaloustyöstä lapsi tai lapsenlapsi voisi tehdä kotitalousvähennyksen ilman, että se vähentäisi täysimääräisesti palvelunostajan oman verovähennyksen enimmäismäärää, kuten nykyisin. Tämä lisäisi sosiaalista vastuunkantoa ja vähentäisi julkisiin palveluihin suuntautuvaa rasiutusta.

Asian tärkeyttä korostaa se, että Suomessa oli Tilastokeskuksen mukaan jo 236 500 yksinasuvaa 75 vuotta täyttänyttä vuonna 2020. Lisäksi maassamme oli Eläketurvakeskus ETK:n tilastojen mukaan vuonna 2020 noin 364 400 vanhuuseläkeläistä, joiden kokonaiseläke oli alle 1 200 euroa kuukaudessa. Näin pienistä eläkkeistä ei kerry paljon veroja, joista kotitalousvähennyksen voisi tehdä.

Omaisten osallistuminen kotitalousvähennyksellä tehtävien hoiva-, hoito- ja kotitaloustöiden kustannuksiin parantaisi pienituloisten ja yksinasuvien ikääntyneiden eläkeläisten mahdollisuuksia hyödyntää täysimääräisesti verovähennystä. Myös sadan euron kalenterivuosi-kohtaisen omavastuusuuden poistaminen auttaisi näitä ulkopuolisen avun tarvitsejia ja yksinkertaistaisi vähennysjärjestelmää.

Kotiin vietäviä palveluja tarjoaville siivous- ja hoiva-alan pienyrityksille verovähennyksen alainen myynti tarjoaa helpommin työtilaisuuksia kuin kuntien kilpailuttamat ostopalvelut, joissa isot toimijat ovat vahvoilla. Kotitalous-, hoiva- ja hoitotöissä on tärkeää ylläpitää verovähennysjärjestelmän pitkän aikavälin ennustettavuus, jotta yritykset uskaltaisivat panostaa palvelun kehittämiseen.

Asiakkaat kokevat puolestaan tärkeäksi hyvän ja luotettavan palveluntuottajan **pysyvyyden**. Kuntarahoitteisissa kotihoidon palveluissa, joissa palveluntuottaja on voinut vaihtua asiakkaasta riippumattomasta syystä, tätä on ollut vaikea toteuttaa. Taustalla on ollut kuntien niukat taloudelliset voimavarat ja pula ammattitaitoisesta työvoimasta. Tilanne ei parane myöskään uusilla hyvinvointialueilla.

Palvelukirjon laajentaminen

Verovähennysjärjestelmää voisi laajentaa yksityishenkilöiden **muuttopalveluun** kuten Ruotsissa, mutta meillä vähennyksen saajat voisi rajata aluksi 65 vuotta täyttäneisiin. Iso osa muuttopalveluista hoidetaan talkootöinä kotitalouksien toimesta ja arviolta vain 15 prosenttia yksityishenkilöiden muutoista on kaupallisesti suoritettuja. Verovähennyksellä osa epävirallisesta toiminnasta tulisi näkyväksi.¹²¹

Suomessa tavaroiden nouto ja kodinkoneiden korjaus ja huolto eivät ole myöskään kotitalousvähennyksen piirissä kuten Ruotsissa. Kodinkoneita ovat esimerkiksi pesukoneet ja kylmälaitteet. Kodinkoneiden korjauksen saaminen kotitalousvähennyksen piiriin

¹²¹ Ekologisuutta ja tavaroiden kierrätettävyyttä voitaisiin lisätä, jos myös tavaroiden kuljetuskustannukset kierrätyskeskuksiin, kirpputoreille ja jätteenkäsittelylaitoksiin oikeuttaisivat kotitalousvähennyksen, kuten Ruotsissa on menetelty.

saattaisi luoda uusia työtilaisuuksia pienille palveluyrityksille ja pidentää laitteiden käyttöikä, mikä on ekologisesti järkevää.

Kotitalousvähennyksen alaisten palvelujen piirissä voisi olla lisäksi määrättyjä terveyspalveluja. Hoivapalvelujen erityispiirteisiin kuuluu, että ne voivat sisältää **terveydenhuoltoon** luettavia palveluja. Silti verovähennys ei kata arvonlisäverosta vapautettuja terveyspalveluja, mutta hoiva- ja terveyspalvelujen erottaminen toisistaan voi olla vaikeaa, jos ne ovat saumaton osa kokonaispalvelua.

Näissä tapauksissa kotitalousvähennyksen ehtoja voisi tarkistaa sitten, että määrätty hoi- vapalveluihin liittyvät terveyspalvelut, kuten jalkojen hoidon, fysioterapia-, toimintaterapia- ja kunto-ohjaajan palvelut olisivat **75 tai 65 vuotta täyttäneillä** henkilöillä verovähennyksen piirissä. Kunto- ohjauksella sekä fysioterapialla voidaan ennaltaehkäistä koti- tapaturmia ja tukea vanhusten kotona pärjäämistä

Lisäksi yksilöllisellä liikunnanohjauksella ja psykofyysisen fysioterapeutin palveluilla voisi olla käyttöä vanhusten yksinäisyyden aiheuttaman ahdistuksen, masennuksen, uni- häiriöiden, kipujen ja traumojen hoidossa. Näillä kotitalousvähennyksen piiriin kuuluvien palvelujen laajennuksilla voitaisiin samalla tukea omaishoitajien jaksamista ja vähentää raskaampien palveluiden tarvetta.¹²²

Uudistusten rahoitus

Uudistus voitaisiin rahoittaa rajaamalla kotitalousvähennys vain verovelvollisen **vakituisessa asunnossa** tehtäviin töihin (ml. remonttipalvelut). Rajauksella verovähennys voitaisiin suunnata paremmin niille kotitalouksille, joilla ulkopuolisen avun tarve on kaikkein suurin (pienituloiset, vanhuskotitaloudet, yms.), mikä vähentäisi myös julkisiin palveluihin suuntautuvaa painetta.

Vapaa-ajan rakennuksia ja huviloita koskevia rajoituksia voidaan perustella sillä, että ne ovat tavallaan virkistys- ja harrastustoimintaan liittyviä ylellisyshyödykkeitä. Rajaus poistaisi samalla vähennysjärjestelmästä Suomessa verovelvollisten vapaa-ajan asuntojen ja rakennusten remonttityöt ja kotitaloustyöt ulkomailta ja kohdistaisi verovähennyksen Suomessa tehtävään työhön.

Toinen mahdollisuus rahoittaa uudistus olisi palauttaa kaikenlainen remonttitöistä myön- netty kotitalousvähennys lähemmäksi ennen vuotta 2009 ollutta vuotuista 1 150 euron maksimitasoa tai laskea vähennyskelpoinen työkustannus remonttitöissä Ruotsin 30 pro- sentin tasolle.¹²³ Remonttien hintajoustavuus on tunnetusti pientä ja ne tehtäisiin usein ilman verovähennystäkin.¹²⁴

Kotitalousvähennyksen uudistaminen ja käyttöalan laajentaminen rahoittaa osin itseään, sillä uudistuksella voisi olla **työllisyyttä lisäävä** vaikutus ilman valtion erityisiä työllisyy- ja tukitoimia. Esimerkiksi 50 miljoonan euron lisäys kotitalousvähennyksen alaisia

¹²² Vähennysoikeuden laajentamisessa kuntoutukseen kyse on tärkeästä varhaisen vaiheen ennaltaehkäisystä.

¹²³ Ruotsissa kotitalousvähennykseen oikeuttava työkustannusosuus on remonttitöissä 30 prosenttia ja kotitalous-, hoiva- ja hoitotöissä 50 prosenttia.

¹²⁴ Työssäkäyvien henkilöiden asuntojen ja vapaa-ajan asuntojen tavanomaisissa remonttitöissä on usein kyse asuntojen toimivuudesta, välttämättömistä korjauksista ja arvon säilyttämisestä. Poikkeuksen muodostavat vanhus- ja vammaistalouksissa talouksissa teettävät liikuntaesteiden poistamiset yms., joiden teettämistä voitaisiin tukea paremmin ehdoin.

hoiva-, hoito- ja kotitaloustöitä tuottavien yritysten liikevaihtoon voisi työllistää arviolta 1 000 veroja maksavaa henkilöä kokopäiväisesti.

Yritysten saamasta liikevaihdon lisäyksestä verovähennyksen aiheuttama julkistaloudellinen kustannus olisi noin puolet, jos työkustannusten verovähennys olisi 60 prosenttia ja verovähennyskelvottomat kulut ovat noin 15 prosenttia. Nettomääräisesti julkistaloudelliset kustannukset alenevat, sillä liikevaihdon lisäys tuottaa välillisiä veroja ja työvoiman lisäys tuottaa verotuloja.

Verovähennyksen ehtojen parantamisen työllisyyttä lisäävä vaikutus riippuu siitä, että se luo kokonaan uutta palveluntarjontaa, jota ei ole ollut aiemmin saatavilla tai se on ollut ei-tuotannollisen toiminnan piirissä. Sinänsä verovähennyksen työllisyysvaikutukset ovat marginaalisia.¹²⁵ Sen sijaan järjestelmän perustelujen painopistealue on sen myönteisissä yhteiskunnallisissa ulkoisvaikutuksissa.¹²⁶

Markkinamekanismeja fiksusti hyödyntämällä ja verotuella on mahdollista vähentää hoi- vaköyhyyttä ja lisätä arjessa selviytymisen palveluja tilanteessa, joissa henkilö on jäänyt liian hyväkuntoisena yhteiskunnan tuottaminen palvelujen katveeseen, mutta ei voi saada apua omista sosiaalisista verkostoistaan. Tällä tavoin kotitalousvähennyksellä voidaan täydentää julkisrahoitteisia kotihoidon palveluja.

Palveluntuottaja hakee verovähennyksen

Suomessa voitaisiin siirtyä Ruotsissa käytössä olevaan **sähköiseen laskutusjärjestelmään**, jossa palveluntuottaja hakee ja saa verovähennyksen ostajan puolesta verohallinnolta. Siinä verovelvollinen saisi heti ennakkollisen verovähennyksen maksaessaan palveluntuottajalle tehdyn työn osuudesta vain 60 prosenttia tai osuuden sen mukaan, mitä hänellä on verovähennysoikeutta jäljellä.

Laskutusjärjestelmä voisi olla työnsuorittajalle nykyjärjestelmää selkeämpi ja kannustavampi, jos hallinnollinen työ jää vähäiseksi ja asiakasvirta kasvaisi, kuten Ruotsissa on tapahtunut. Viranomaisille laskutusmalli tarjoaisi mahdollisuuden järjestelmän massavalvontana tapahtuvaan **etukäteisseurantaan**, sillä nykyjärjestelmään sisältyy paljon väärinkäyttösmahdollisuuksia.¹²⁷

Laskutusjärjestelmässä palveluntuottajat saisivat palvelunostajan verovähennystä vastaavan osuuden ripeästi Verohallinnolta, ja verovelvolliset pääsivät omilla tunnuksillaan katsomaan verohallinnon verkkosivuilta tietoja verovuoden aikana kertyneestä verovähennyksen määrästä. Reaaliaikaiset tiedot kotitalousvähennyksestä näkyisivät automaattisesti tulonsaajien veroprosenteissa.

Ruotsin mallinen **verovelkojen kuittausmahdollisuus** voisi tuoda osaltaan lisää tuloja valtion kassaan ja vähentää sitä kautta harmaata taloutta omalla painollaan. Tiedot kotitalousvähennyksestä monipuolistuisivat samalla, kun palvelunostajista ja -tuottajista

¹²⁵ www.stat.fi/artikkelit/2012/art_2012-02-16_005.html?s=0

¹²⁶ Kotitalous-, hoiva- ja hoitotöiden markkinoihin voi sisältyä rajoitetussa määrin myös kasvuyrittäjyyttä. Tästä hyviä esimerkkejä ovat **Gubbe Sydänystävät Oy:n** ja **Suomen Seniorihoiva Oy:n** toiminta. (ks. www.suomenseniorihoiva.fi ja www.gubbe.com). Näistä Gubbe on laajentanut toimintaansa myös ulkomaille.

¹²⁷ Laskutusjärjestelmä voisi vähentää etenkin remonttitöissä ilmiötä, jossa verovähennyksen ulkopuolisia kuluja siirretään palvelunostajan toimesta työkustannuksiin.

voitaisiin tuottaa entistä ajantasaisempia tilastoja poliittisille päätöksentekijöille, viranomaisten ja muiden eri käyttäjien tarpeisiin.

Siirtyminen laskutusjärjestelmään tarjoaisi paremmat pohjatiedot, joiden avulla voitaisiin arvioida valtiontaloudellisia nettokustannuksia, jossa otetaan huomioon verovähennyksen työllisyysvaikutukset ja kertyneet palkka- ja arvonlisäverotuotot sekä sosiaalivakuutusmaksut. Perustilastot voitaisiin tuottaa Verohallinnon ja Tilastokeskuksen yhteistyönä ja julkaista Verohallinnon verkkosivuilla.

Järjestelmä pidettävä selkeänä

Kotitalousvähennyksen laajentamiseksi on tehty myös muunlaisia laajentamishdotuksia, mutta näihin ehdotuksiin kannattaa suhtautua varauksellisesti siksi, koska verotuksen tulisi olla mahdollisimman yksinkertainen, läpinäkyvä ja tasapuolinen. Esimerkiksi rakennusalalla on esitetty kotitalousvähennyksen laajentamista asunto-osakeyhtiöiden vastuulla oleviin remonttitöihin.

Tällä hetkellä asunto-osakeyhtiön vastuulla olevat remontit eivät oikeuta verovähennykseen, sillä asunto-osakeyhtiöt päättävät remonteista ja rahat niihin kerätään vastikkeina. Vastuuta kunnossapidosta on voitu siirtää osakkaille yhtiöjärjestysten muutoksella ja niillä on ”kikkailtu.” Asunto-osakeyhtiöiden remontteja voidaan tukea silti tehokkaammin muutoin kuin kotitalousvähennyksellä.

Suomessa on esitetty lisäksi negatiivista kotitalousvähennys pienituloisille, kuten ikään-tyneille eläkeläisille, jotka eivät voi hyödyntää kotitalousvähennystä täysimääräisesti. Negatiivisen kotitalousvähennyksen sijasta voisi harkita esimerkiksi palveluseteleihin perustuvaa suoraa tukea, sadan euron omavastuun poistamista taikka järjestelmään edellä esitettyjä parannuksia.

Lopuksi voidaan todeta, että pientalojen energiamuutosremonttien tulisi koskea kaikki energiamuotoja ja niitä voisi tukea paremmin jollain muulla tavoin kotitalousvähennyksen, kuten vain ELY-keskusten kautta avustusmuotoisesti.¹²⁸ Yksi mahdollisuus olisi erillinen vihreän tekniikka verovähennys, joka on Ruotsissa kotitalousvähennystä muistutava, mutta erillinen järjestelmä.

¹²⁸ Marinin hallitus otti vuosina 2022-27 kotitalousvähennyksen piirin lämmitystapamuutoksia teettävät palvelutyöt, joista voidaan vähentää 60 prosenttia. Tällä on haluttu edistää öljylämmitysjärjestelmästä luopumista pientaloissa ja siirtymistä ympäristöystävällisempiin lämmitystapoihin. Tällä hetkellä lämmitystapamuutoksia tuetaan kahdella eri tavalla. Järkevintä olisi suunnata tuki vain yhden rahoituskanavan kautta.

Lähteitä

Mm.

Lith, Pekka: Kotiin vietävien palvelujen markkinat, Suunnittelu- ja tutkimuspalvelut Pekka Lith, Helsinki 2020. (www.hyvinvointiala.fi)

Lith, Pekka: Kotitalousvähennysjärjestelmä Suomen kansantaloudessa. Selvitys kotitalousvähennyksen alaisten palvelujen tuottajista, käyttäjistä ja järjestelmän kehittämistarpeista, Verohallinnon ilmiöselvitys 14/2011, Helsinki 2011. (www.vero.fi)

Lith Pekka: Palvelusetelit ja palvelusetelityyppiset järjestelmät julkisella alalla, Lith Consulting Group, Helsinki 2015. (www.helsinki.chamber.fi)

Pekka Lith: Suurten kuntien hankinnat, Tilastollinen muistio yksityisten tavara- ja palveluostojen merkityksestä suurissa kaupungeissa, Lith Consulting Group, Helsinki 2014. (www.helsinki.chamber.fi)

Lith, Pekka: Yksityiset sosiaali- ja terveyspalvelut, raportti yksityisestä palvelutarjonnasta ja yritysten kasvusta sekä julkisista hankinnoista ja toiminnan kehittämisestä sosiaali- ja terveyspalveluissa, Työ- ja elinkeinoministeriö TEM:n raportteja 34/2013, Helsinki 2013. (www.tem.fi)

Lith, Pekka: Yksityisten kotiin vietävien sosiaali- ja terveyspalvelujen tarjonta ja kysyntä Etelä-Karjalan maakunnassa, Lith Consulting Group, Helsinki 2017.

Saimaan Ammattikorkeakoulu ja Lith Consulting Group: Kotiin vietäviä palveluja koskeva kysely, joulukuu 2016.

Skatteverket i Sverige: Förenklad arbetsgivardeklaration för privata tjänster, SKV 448 utgåva 25, Stockholm 2020 (www.skatteverket.se).

Skatteverket i Sverige: Information om Rot- och Rutarbete (privat och företag).

Tilastokeskus: Alueellinen yritystoimintatilasto, kuntien taloustilastot, yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilastot ja väestötilastot. (www.stat.fi)

Tilastokeskus: Toimipaikkalaskuri (www.stat.fi)

Tilastokeskus: Toimialaluokitus Tol 2008, Käsikirjoja 4, Helsinki 2008.

Tsupari, Pekka ja Viren, Matti: Työllistämiskynnyksen hinta, Turun Yliopisto, Turku 1996.

Verohallinto: Harmaan talouden selvitysyksikön lausunto kotitalousvähennykseen kohdistuvan muutoksen vaikutuksista harmaaseen talouteen, Helsinki 15/10/2019.

Verohallinto: Kotitalousvähennys 30/12/2019, Diaarinumero: VH/2488//00.01/2018. (www.vero.fi)

***Verohallinto:** Kotitalousvähennyksen alaisten kotitalous, hoiva- ja hoitotyön palvelujen tuottajat 2020, Harmaan talouden selvitysyksikkö, Helsinki joulukuu 2021.*

***Verohallinto:** Kotitalousvähennyksen alaisten palvelujen tuottajat 2020, Harmaan talouden selvitysyksikön laatimat tilastot, Helsinki joulukuu 2021.*

Säädöksiä: (ks. www.finlex.fi)

Arvonlisäverolaki (1501/1993)

Hankintalaki (1397/2016)

Kuluttajasuojalaki (38/1978)

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon palveluseleleistä (569/2009)

Laki sosiaalisista yrityksistä (1351/2003)

Laki yksityisistä sosiaalipalveluista (922/2011)

Sosiaalihuoltoasetus (607/1983)

Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)

Terveydenhuoltolaki (1326/2010)

Tuloverolaki (1535/1992)

Laki yksityisestä terveydenhuollosta (152/1990)

Kotitalousvähennysjärjestelmä
– kotiin vietävien palvelujen markkinat

Helsingin seudun kauppakamari

Kalevankatu 12, 00100 HELSINKI
puh. 09 228 601, www.helsinki.chamber.fi